

บทที่ 3

บริบททางประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านเรือนแพ

3.1 เมืองพิษณุโลกในอดีต

เมืองพิษณุโลกจัดเป็นเมืองสำคัญในประวัติศาสตร์ของชาติไทยเมืองหนึ่ง หลักฐานการสร้างเมืองพิษณุโลกมีมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 15 สมัยขอมมีอำนาจปกครองแถบนี้ แต่เดิมมีชื่อเรียกว่า “เมืองสองแคว” เนื่องจากเมืองนี้ตั้งอยู่ระหว่างแม่น้ำน่านและแม่น้ำแควน้อย หรือบริเวณที่ตั้งวัดจุฬามณีในปัจจุบัน เมื่อประมาณปี พ.ศ.1900 สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิไทแห่งกรุงสุโขทัยได้โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองมาตั้งอยู่ ณ ตัวเมืองปัจจุบัน โดยมีฐานะเป็นลูกหลวง สมัยอยุธยาเมืองพิษณุโลกทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้น เพราะเป็นเมืองกึ่งกลางระหว่างกรุงศรีอยุธยาและอาณาจักรฝ่ายเหนือ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงปฏิรูปการปกครองและได้เสด็จมาประทับที่เมืองนี้ตั้งแต่ปี พ.ศ.2006 จนถึงรัชกาลในปี พ.ศ.2031 ช่วงนั้นพิษณุโลกเป็นราชธานีแทนกรุงศรีอยุธยานานถึง 25 ปี หลังรัชสมัยของพระองค์ พิษณุโลกมีฐานะเป็นเมืองลูกหลวง เป็นหน้าด่านสำคัญที่จะสกัดกั้นกองทัพพม่า เมื่อครั้งพระนเรศวรมหาราชทรงดำรงตำแหน่งพระมหาอุปราชครองเมืองพิษณุโลก ภายนั้นไทยตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า สมเด็จพระนเรศวรได้ทรงรวบรวมชายฉกรรจ์ชาวพิษณุโลก กอบกู้อิสรภาพชาติไทยได้ ในสมัยรัตนโกสินทร์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้ทรงดำริให้รื้อกำแพงเมืองพิษณุโลก เพื่อไม่ให้ข้าศึกใช้เป็นที่มั่น ครั้นถึงปี พ.ศ.2437 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ยกฐานะเมืองพิษณุโลกขึ้นเป็นมณฑล เรียกว่า “มณฑลพิษณุโลก” ต่อมาเมื่อยกเลิกการปกครองแบบเป็นมณฑลแล้ว พิษณุโลกจึงมีฐานะเป็นจังหวัดเรื่อยมาจนปัจจุบัน (สำนักงานจังหวัดพิษณุโลก, 2547)

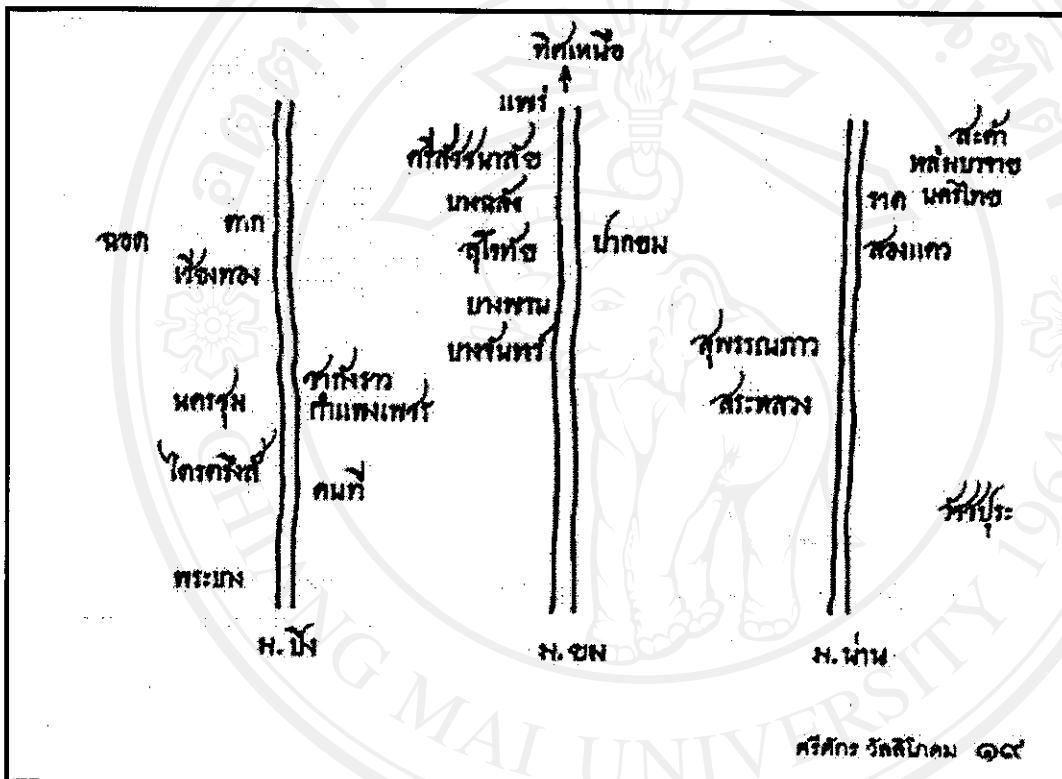
ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved

เมืองพิษณุโลกเป็นเมืองโบราณที่มีเรื่องราวปรากฏในพงศาวดารไทยอย่างมากมายอีกเมืองหนึ่ง ในสมัยสุโขทัยเมืองพิษณุโลกเคยมีฐานะเป็นราชธานีที่มีกษัตริย์สุโขทัยไปปกครอง เช่น พระยาสิทธิและในสมัยอยุธยาเคยเป็นเมืองราชธานีของไทย ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเมืองพิษณุโลกเคยเป็นราชธานีอยู่ 25 ปี เนื่องจากมีลำน้ำน่านไหลผ่านกลางเมือง ดังนั้นจึงปรากฏร่องรอยการสร้างป้อมปราการตั้งทั้งสองฝาก แต่ก็ถูกรื้อทิ้งเมื่อปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาเพราะเกรงว่าพม่าจะยึดเป็นที่มั่นทำสงครามกับไทย

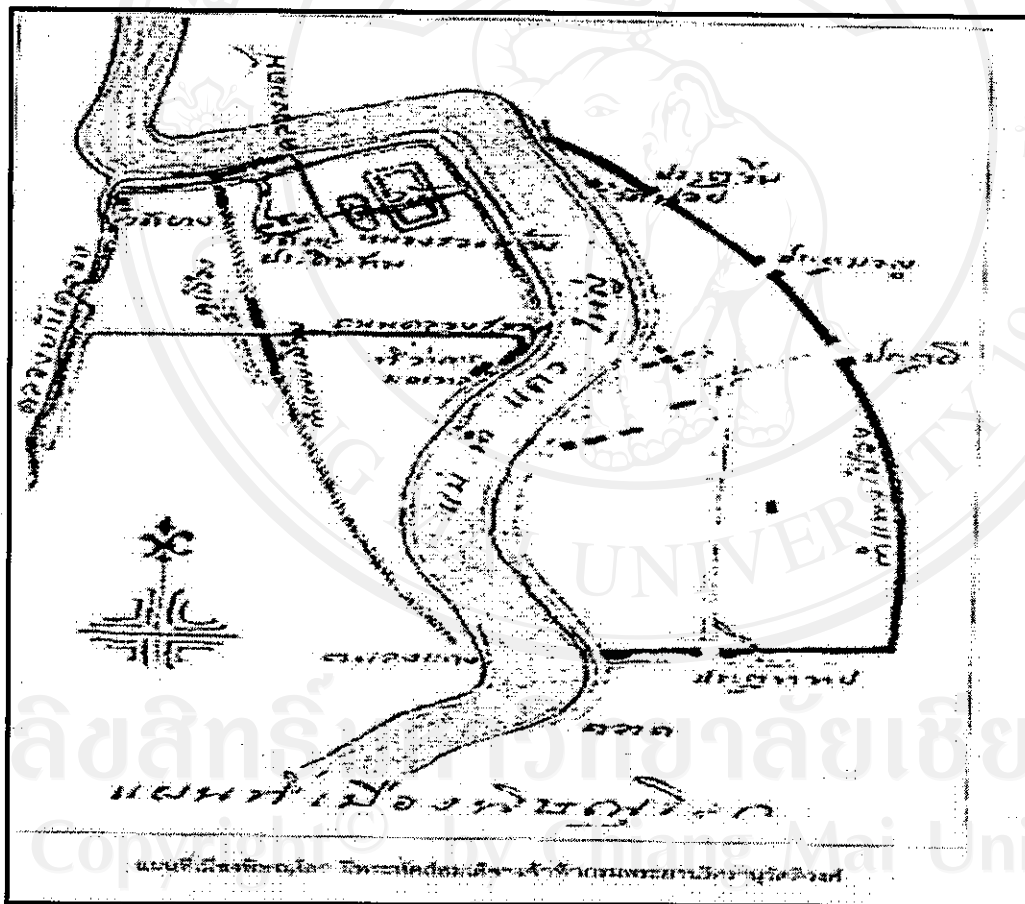

ภาพ 3 แสดงตำแหน่งของลำน้ำต่าง ๆ

ที่มา ศรีศักร วัลลิโภดม. (2546). ลุ่มน้ำน่าน ประวัติศาสตร์โบราณคดี ของ พิษณุโลก "เมืองเอกแตก". พิมพ์ครั้งที่ 1. สำนักพิมพ์มติชน.

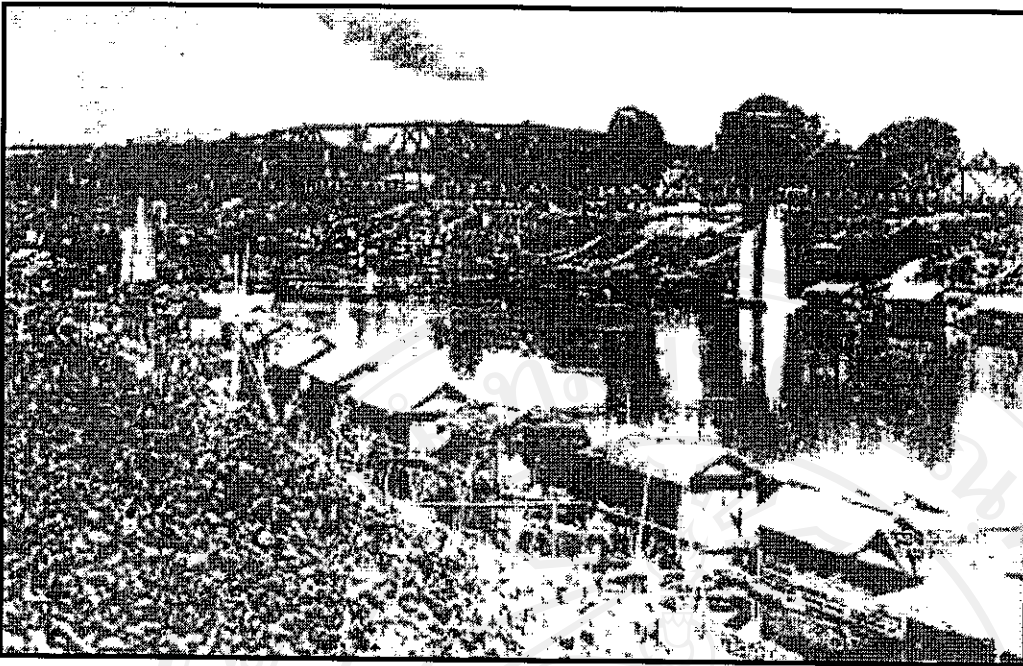
จากการสำรวจเมืองพิษณุโลกและผลงานการวิจัยเรื่อง ลุ่มน้ำน่าน ประวัติศาสตร์โบราณคดี ของพิษณุโลก "เมืองเอกแตก" ของอาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม ได้กล่าวไว้ว่า ลำน้ำน่านนั้นเป็นแม่น้ำสายใหญ่ที่อยู่ทางด้านตะวันออกของแม่น้ำยม ต้นกำเนิดของแม่น้ำน่านอยู่ทางเทือกเขาทางทิศตะวันออกของอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา อยู่ติดกับชายแดนประเทศลาวและเป็นสันปันน้ำระหว่างธารน้ำและลำน้ำที่ไหลไปลงแม่น้ำโขงทางเหนือและทางตะวันออกกับลำน้ำที่ไหลลงหุบเขาใน

อำเภอทุ่งช้างและอำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน กลายเป็นลำน้ำที่ไหลลงใต้ผ่านหุบเขาใหญ่ค่อยลงมายังเมืองน่านแล้วผ่านซอกเขาลงมาทางใต้มายังอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ต่อจากนั้นก็ถึงผู้ที่รวบรวมของกลุ่มน้ำปิง-วัง-ยม-น่านตอนล่างอันนับเนื่องในเขตแคว้นสุโขทัย ลำน้ำน่านเป็นลำน้ำที่สำคัญสายหนึ่งที่ทำให้เกิดบ้านเมืองและรัฐขึ้นในสมัยโบราณ เช่นเดียวกับลำน้ำปิง ยม วัง และน่าน สภาพเมืองพิษณุโลกเป็นเมืองเอกแต่ก็มีแม่น้ำไหลผ่านกลางแนวคูเมืองซึ่งมองเห็นได้ชัดทางฝั่งตะวันตกซึ่งคลุมพื้นที่ตั้งแต่บริเวณกรมทหารราบค่ายสมเด็จพระนเรศวรมหาราชลงมายังบริเวณมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามพิษณุโลก นอกจากนี้แล้วจะพบบรรดาชุมชนโบราณต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่บนริมฝั่งน้ำน่านทั้งทางด้านตะวันตก และตะวันออกของแม่น้ำน่านได้ทั่วบริเวณริมฝั่งแม่น้ำเช่นกัน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2546: 43)

ภาพ 4 แผนที่เมืองพิษณุโลกในอดีต

ที่มา ศรีศักร วัลลิโภดม. (2546). *ลุ่มน้ำน่าน ประวัติศาสตร์โบราณคดี ของ พิษณุโลก "เมืองเอกแตก"*. พิมพ์ครั้งที่ 1. สำนักพิมพ์มติชน.

ภาพ 5 เมืองพิษณุโลก ด้านขวามือ คือ ฟังตะวันออก และด้านซ้ายมือ คือ ฟังตะวันตก
ที่มา จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ. (2537). ประวัติศาสตร์สังคมเมืองพิษณุโลก พ.ศ.2475-2503.
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ภาพ 6 บ้านเรือนแพสัญลักษณ์จังหวัดพิษณุโลก
ที่มา จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ. (2537). ประวัติศาสตร์สังคมเมืองพิษณุโลก พ.ศ.2475-2503.
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

3.2 เมืองพิษณุโลกในปัจจุบัน

พิษณุโลกเป็นจังหวัดหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณภาคเหนือตอนล่าง เดิมชื่อเมือง “สองแคว” ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “พิษณุโลก” จึงกลายเป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาก ปัจจุบันตัวเมืองส่วนใหญ่อยู่ภายในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก พิษณุโลกอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร และสามารถเดินทางโดยทางรถยนต์เป็นระยะทางประมาณ 337 กิโลเมตร ระยะทางรถไฟประมาณ 389 กิโลเมตร และโดยทางเครื่องบินจะใช้ระยะเวลาการบินประมาณ 50 นาที จังหวัดพิษณุโลกมีอาณาเขตกว้างขวางและมีเขตติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดอุดรธานี และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดพิจิตร
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดเลย และจังหวัดเพชรบูรณ์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดสุโขทัย และจังหวัดกำแพงเพชร

(สำนักงานจังหวัดพิษณุโลก, 2547)

ปัจจุบันจังหวัดพิษณุโลก ได้กลายเป็นเมืองท่องเที่ยว และมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทุกปี มีศูนย์กลางการค้าและประชาชนจะแออัดและหนาแน่นมากที่สุดบริเวณตลาด และกระจายไปตามแนวถนนสายต่าง ๆ ซึ่งตัดเลียบริมแม่น้ำน่านทางฝั่งแม่น้ำด้านฝั่งตะวันออก ชุมชนเมืองพิษณุโลกถูกบีบไว้ด้วยแม่น้ำน่าน และทางรถไฟ จึงไม่สามารถจะขยายตัวเมืองไปได้อีก ทำให้การขยายตัวของเมืองออกไปทางนอกเมือง ตามทิศทางเส้นทางการคมนาคมที่ติดต่อกับภาคต่าง ๆ เช่น ทางด้านทิศตะวันออกของเมืองฟากทางรถไฟออกไป โดยมีศูนย์ท่ารถขนส่งโดยสารเป็นแหล่งที่จะดึงดูดการขยายตัวของเมืองออกมา อีกทั้งตามแนวถนนสายพิษณุโลก – วังทอง มีโครงการสร้างห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ ๆ ได้แก่ ห้างเทสโก โลตัส ห้างบิ๊กซี ห้างไอเดียมอลล์ และมีโครงการหมู่บ้านจัดสรร อาคารพาณิชย์เกิดขึ้นมากมาย เช่น โครงการหมู่บ้านจัดสรรชินลาภ หมู่บ้านชัยนคร ซิตี้ หมู่บ้านพรณพฤกษ์การ์เด้นท์โฮม หมู่บ้านอิน โดจีนเพลส หมู่บ้านพงศ์ผลกาตาคุณ และหมู่บ้านฉัตรแก้ว เป็นต้น

ประกอบกับเส้นทางดังกล่าวเป็นที่ตั้งของหน่วยราชการที่ขยายออกมาจากเมืองหลายหน่วยงาน เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดพิษณุโลก ในปัจจุบันทางจังหวัดกำลังพัฒนาถนนดังกล่าวให้เป็นสี่แยกอินโดจีน และกำลังวางแผนเพื่อเตรียมการยกระดับจังหวัดพิษณุโลกให้เป็นเมืองบริการสี่แยกอินโดจีน โดยเน้นทางด้านการท่องเที่ยวเป็นหลัก จึงทำให้ทิศตะวันออกของเมืองมีความเด่นชัดต่อการขยายตัวของเมืองมากกว่าด้านอื่นๆ ส่วนทางด้านทิศใต้และตะวันออกเฉียงใต้ มีแนวโน้มต่อการขยายตัวของย่านธุรกิจออกไปรวมทั้งย่านแหล่งพักอาศัย ส่วนโครงการถนนอ้อม

เมืองที่จะเชื่อมกับเส้นทางคมนาคมทางสายใต้ สายเหนือ สายตะวันตก และสายตะวันออกเข้าด้วยกันจะมีอิทธิพลต่อการขยายแหล่งที่พักอาศัยออกไปจากชุมชนเมืองในอนาคต

นอกจากนั้นยังมีการขยายตัวทางด้านแหล่งที่พักอาศัยตามสองข้างทางรถไฟ จากชุมชนเมืองออกไปทั้งทางด้านเหนือและใต้ของตัวเมือง ทางด้านทิศตะวันตกอันมีเส้นทาง สายพิษณุโลก – สุโขทัย กำลังวางแผนปรับปรุงขยายถนนให้กว้างขึ้น เพื่อสะดวกต่อการเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เช่น อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย ซึ่งเป็นแหล่งมรดกโลกที่สำคัญของประเทศ นอกจากนี้แล้วยังมีการขยายตัวของที่พักอาศัย มีโครงการหมู่บ้านจัดสรรขนาดใหญ่ ได้แก่ โครงการพิษณุโลกเมืองใหม่ โครงการจัดตั้งแหล่งอุตสาหกรรมขนาดกลาง เช่น โรงงานทอผ้า และโรงงานหล่อโลหะ ส่วนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการ มีการก่อสร้างโรงแรมและรีสอร์ท เพื่อสำหรับรองรับการท่องเที่ยวอีกด้วย

เทศบาลนครพิษณุโลก

เมืองพิษณุโลก เดิมประกาศเป็นสุขาภิบาลเมืองพิษณุโลก เมื่อปีเถาะ พ.ศ.2458 และได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองพิษณุโลก เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2478 หลังจากได้มีพระราชบัญญัติจัดระเบียบบริหารราชการอาณาจักรสยาม พ.ศ.2476 มีพื้นที่การปกครอง 5.85 ตารางกิโลเมตร ต่อมาได้ประกาศเปลี่ยนแปลงขยายเขตเทศบาลตามที่ประกาศพระราชกฤษฎีกา เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ.2512 โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 86 ตอนที่ 117 ลงวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2512 ขยายเขตจากเดิม 5.85 ตารางกิโลเมตร เพิ่มขึ้นเป็น 18.26 ตารางกิโลเมตร ปัจจุบันมีฐานะเป็นเทศบาลนครพิษณุโลก ตามพระราชกฤษฎีกายกฐานะเทศบาลเมืองเป็นเทศบาลนคร ตั้งแต่วันที่ 9 มีนาคม พ.ศ.2542 ตามประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 116 ตอนที่ 14 ลงวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2542 ดวงตราเทศบาลเป็นรูปช้างออกศึกภายในเส้นรอบวงเป็นรูปกษัตริย์ทรงช้าง โดยถือเอาสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงทำยุทธหัตถีมีชัยชนะพระอุปราชา ที่ตั้งเมืองพิษณุโลกนี้มีแม่น้ำน่านไหลผ่านใจกลางเมือง ทำให้แยกเขตเทศบาลนครออกเป็นสองฝั่ง ลักษณะดังกล่าวอาจเรียกว่า “เมืองคร่อมแม่น้ำหรือเมืองอกแตก” ฝั่งตะวันออกหรือฝั่งซ้ายของแม่น้ำบริเวณตัวเมือง มีพื้นที่ 13.05 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ฝั่งนี้เป็นย่านใจกลางเมืองพิษณุโลกมีประชากรหนาแน่น เพราะเป็นย่านธุรกิจ การค้า การบริการ การสื่อสาร และการขนส่ง ส่วนพื้นที่ทางด้านตะวันตกหรือฝั่งขวาของแม่น้ำน่าน มีพื้นที่ 5.21 ตารางกิโลเมตร ส่วนใหญ่เป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการ และสถานศึกษา เช่น ศาลากลางจังหวัด ที่ว่าการอำเภอเมืองพิษณุโลก ศาลจังหวัดพิษณุโลก สำนักงานสรรพากร ภาค 7 โรงเรียนเจ้าการบุญ สำนักงานปศุสัตว์ เขต 6 ค่ายสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ค่ายสมเด็จพระเอกาทศรถ วิทยาลัยอาชีวศึกษา และมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เป็นต้น

3.3 ความหมายของเรือนแพ

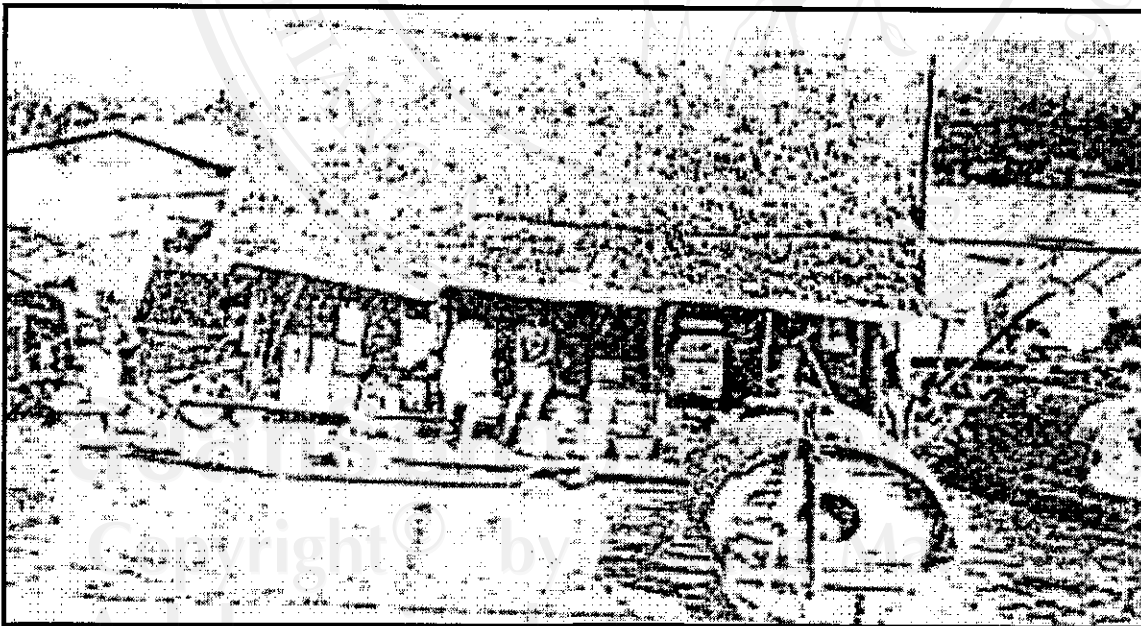
แพ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายว่า

- (1) ไม้หรือสิ่งอื่นที่เอามารวมมัดติดกันหลายๆ สำหรับใช้เป็นพาหนะทางน้ำ โดยปริยาย หมายถึง สิ่งที่ติดกัน เนื่องกัน หรือมีลักษณะปะทะน้ำอย่างแพ
- (2) เรือนที่ตั้งอยู่บนแพในน้ำ, เรียกเรือนเช่นนั้นที่ยกเอามาปลูกบนบกว่า เรือนแพ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525)

สำหรับประวัติศาสตร์การตั้งเรือนแพของคนไทยในท้องถิ่นภาคกลาง ผู้วิจัยได้ตัดตอนมาจากบทความเรื่อง เรือนแพ เอกถึภษณ์ล่อยน้ำจากหนังสือมรดกไทยของ วิบูลย์ ธีสุวรรณ (2521) เพื่อประกอบการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ซึ่งเล่าถึงเรือนแพในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ไว้ดังนี้

เรือนแพ คืออะไร

“เรือนแพ” เป็นคำประสม 2 คำ คือ คำว่า “เรือน” และคำว่า “แพ” เรือน หมายถึง สิ่งปลูกสร้างที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัย แพ หมายถึง ไม้ที่เอามารวมมัดกันหลาย ๆ ต้น ใช้สำหรับลอยน้ำ ดังนั้น เรือนแพ จึงหมายถึง เรือนที่ตั้งอยู่บนแพ และลอยอยู่ในน้ำ

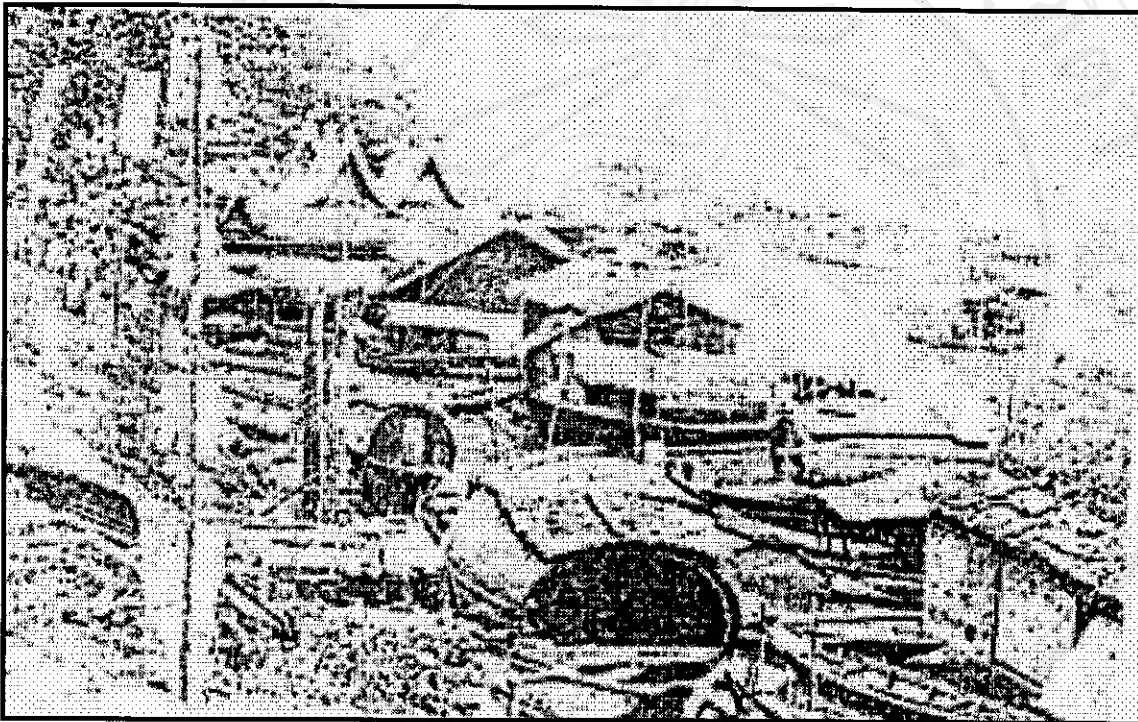

ภาพ 8 เรือนแพริมแม่น้ำเจ้าพระยา พ.ศ.2440

ที่มา เทพชู ทับทอง. (2545). อนุทินกรุงเทพฯ ภาพแห่งความทรงจำ. กรุงเทพฯ ปิรามิด.

พิมพ์ครั้งที่ 1 : สำนักพิมพ์ชมรมเด็ก.

เรือนแพเป็นทั้งที่พักอาศัยและใช้เป็นที่ค้าขายตามริมแม่น้ำลำคลอง โดยมีหลักหรือเสาปักยึดเรือนแพไว้ไม่ให้ลอยไปตามกระแสน้ำ เรือนแพบางแห่งจะมีสะพานทอดขึ้นไปบนบกด้วย เรือนแพโดยทั่วไปจะเป็นเรือนทรงไทย รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาจั่วมากกว่าที่จะเป็นทรงอื่น แต่จะมีสัดส่วนเล็กกว่าเรือนไทยที่ปลูกสร้างบนบก เรือนแพหนึ่งมักจะมีเรือน 2 หลังคู่กัน เรือนที่อยู่ด้านหน้าใช้เป็นที่ค้าขายเรือนที่อยู่ด้านหลังใช้เป็นที่อยู่อาศัย

ภาพ 9 เรือนแพทรงไทยและเรือแพที่จอดอยู่แถวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ที่มา เทพชู ทับทอง. (2545). อนุทินกรุงเทพฯ ภาพแห่งความทรงจำ. กรุงเทพฯ: พีรามิด. พิมพ์ครั้งที่ 1. สำนักพิมพ์ชมรมเด็ก.

โครงสร้างของเรือนแพจะต้องค่อมอยู่บนแพลูกบวบที่เป็นไม้ไผ่ทั้งลำมัดรวมกันเป็นร้อยๆ ลำ เพื่อใช้เป็นท่อนหนุนให้ตัวเรือนลอยอยู่ได้ เรือนแพบางหลังอาจตั้งอยู่บน “โป๊ะ” ที่ต่อด้วยไม้เป็นกล่องสี่เหลี่ยมผืนผ้า ลอยหนุนอยู่ใต้ตัวเรือนเพื่อรับน้ำหนักของเรือนไว้เช่นเดียวกับ โป๊ะลูกบวบ เรือนแพหลังหนึ่งอาจจะใช้โป๊ะรับน้ำหนักของเรือนแพหลายโป๊ะก็ได้ เนื้อที่ที่จะใช้ประโยชน์ของเรือนแพจะไม่กว้างขวาง ห้องหับต่าง ๆ จะมีเนื้อที่จำกัดไม่เหมือนเรือนไทยที่ปลูกอยู่

บนบก แต่รูปทรงของเรือนแพก็มีสัดส่วนที่กลมกลืนประสานกันอย่างงดงาม เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง เรือนแพโดยทั่วไปจะสร้างด้วยไม้จริง และมักจะเป็นไม้สักมากกว่าไม้ชนิดอื่น ๆ บางหลังจะมีฝาประกันที่แกะสลักเป็นลวดลายสวยงาม อย่างไรก็ตามรูปร่างและลักษณะของเรือนแพในแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกัน ในด้านส่วนประกอบปลีกย่อยอยู่บ้าง แต่โดยทั่วไปแล้วจะคล้ายคลึงกัน ลักษณะ โดยทั่วไปของเรือนแพจะมีรูปร่างคล้ายกับเรือนไทยภาคกลางทั่วไป ฝาเรือนไทยโดยรอบจะมีบานหน้าต่างเล็ก ๆ สำหรับเปิดปิด ส่วนหน้าจะมีแผงค้ำยันเป็นบานขนาดใหญ่คล้ายกันเสาสำหรับกันแดดกันฝน และใช้เป็นฝาปิดส่วนหน้าของเรือนที่ใช้เป็นที่ขายสินค้าไปด้วย ตัวเรือนด้านหลังแบ่งเป็นห้อง ๆ สำหรับสมาชิกในครอบครัว รอบแพจะมีชานไม้เล็ก ๆ ยื่นออกมาโดยรอบ

ทุกวันนี้เรือนแพตามแม่น้ำลำคลองต่าง ๆ ได้ลดจำนวนลงไปเป็นอันมาก โดยเฉพาะในบริเวณกรุงเทพฯ ชนบุรี ซึ่งเคยเป็นแหล่งที่มีเรือนแพนับจำนวนพันหลังในอดีตนั้น เกือบจะหาดูไม่ได้เลย ในปัจจุบันบ้านเรือนแพที่ยังพอมียังอยู่หลายหลัง คือ เรือนแพของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา บริเวณรอบ ๆ เกาะตัวเมือง และตามคลองต่าง ๆ ของจังหวัด แต่ก็มีเรือนแพจำนวนไม่น้อยที่เปลี่ยนสภาพจากเรือนแพมาเป็นเรือนมีเสา คือ เจ้าของได้สร้างเสาขึ้นรับตัวเรือนอย่างเรือนบนบก ทำให้สภาพของเรือนแพที่ลอยอยู่ในน้ำหมดไป ทั้งนี้เป็นเพราะสภาพแวดล้อมที่มีได้เอื้ออำนวยให้เจ้าของเรือนแพ มีอาชีพที่สัมพันธ์กับความเป็นอยู่ของคนในเรือนแพได้อีก และบางแห่งกระแสน้ำก็ไม่ขึ้นลงตามปกติเหมือนสมัยก่อน ทำให้เกิดความยุ่งยากแก่เจ้าของเรือนแพ

อย่างไรก็ตาม เรือนแพหรือบ้านลอยน้ำของไทยนั้น นอกจากจะเป็นสิ่งปลูกสร้างที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัยและประกอบอาชีพของผู้คนตามสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมในอดีตแล้วยังมีรูปแบบและลักษณะที่งดงามเฉพาะตนเองที่ต่างไปจากบ้านเรือนของคนไทยโดยทั่วไป แม้จนทุกวันนี้ เรือนแพบ้านลอยน้ำก็ยังคงมีความงดงามอยู่ไม่เสื่อมคลาย และถ้าใครจะจินตนาการรูปแบบอันงดงามนี้มาดัดแปลงเป็นบ้านพักอาศัย ซึ่งอาจจะลอยน้ำหรือไม่ลอยน้ำก็ตามที ก็จะได้ลักษณะที่เป็นเค้าโครงของศิลปกรรมไทยที่เกี่ยวข้องมาจากศิลปกรรมในอดีตขึ้นมาใหม่อีกแบบ อาจจะเป็นเอกลักษณ์ใหม่ of บ้านลอยน้ำในศตวรรษที่ 20 ก็ได้

3.4 ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านเรือนแพ

3.4.1 ชุมชนบ้านเรือนแพสมัยรัชกาลที่ 3 – รัชกาลที่ 5

ส. พลายน้อย ได้เขียนเกี่ยวกับชุมชนบ้านเรือนแพพิษณุโลก ว่า ชุมชนบ้านเรือนแพเป็นชุมชนลอยน้ำที่มีบทบาทความสำคัญทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของเมืองพิษณุโลก ค้นพบการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนแพตั้งแต่ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เพราะเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งและการประกอบการค้าทางน้ำ โดยติดต่อค้าขายกับหัวเมืองแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา หัวเมืองล้านช้าง และหัวเมืองล้านนาตะวันออก นอกจากนั้นพ่อค้าแม่ค้าพาณิชย์ในท้องถิ่น ยังพายเรือนำสินค้ามาขายแลกเปลี่ยนที่หัวเมืองพิษณุโลก และเดินทางนำสินค้าไปค้าขายกับเมืองอื่น ส. พลายน้อย กล่าวถึงการค้าขายทางเรือของเมืองพิษณุโลกว่า

“เรือใหญ่ท้ายแวง ชาวเมืองพิษณุโลก บรรทุกน้ำอ้อย ยาสูบ สรรพเครื่องฝ้ายเหนื่อ มาจอดขายที่เมืองอยุธยา” (ส. พลายน้อย. 2537)

นอกจากนี้แล้ว ขวัญเมือง จันทโรจณี ได้เขียนไว้ว่า เมืองพิษณุโลกในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นหัวเมืองฝ่ายเหนือในกลุ่มแม่น้ำน่านที่มีความสำคัญ เพราะเป็นเมืองศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งและการค้าขาย มีเส้นทางการค้าขายที่ติดต่อกับหัวเมืองล้านช้าง เช่น เมืองพระบาง และเมืองเวียงจันทน์ หัวเมืองล้านช้างทั้งสองแห่ง ถ้าเลียงขนส่งสินค้าทางบกมาลงเรือที่เมืองพิษณุโลก จึงขนส่งทางน้ำโดยเรือต่อไปยังหัวเมืองแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง นอกจากนี้เมืองพิษณุโลกเป็นจุดแวะพักของขบวนเรือสินค้า จากกรุงเทพฯ ไปติดต่อค้าขายกับเมืองบางโพ แขวงเมืองพิชัย ซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าขายการคมนาคม กับหัวเมืองล้านนาตะวันออก เช่น เมืองแพร่ เมืองน่าน ตามหลักฐานขั้นต้นประเภทจดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จากสารตรา เรื่องการแต่งตั้งนายอากรตลาดในเขตหัวเมืองฝ่ายเหนือ ได้ปรากฏหลักฐานที่เกี่ยวกับร้านค้าลอยน้ำที่เมืองพิษณุโลก ในช่วงปี พ.ศ.2385 – พ.ศ.2389 จากหลักฐานพบว่า เมืองพิษณุโลกมีเรือนแพประกอบการค้าขายทางน้ำ โดยมีเรือนแพเทียบท่า เมืองค้าขายสินค้าและมีการจัดเก็บอากรตลาดจากผู้ประกอบการค้าชาวเรือนแพ ดังนี้

รายการจัดเก็บลำดับที่ 36 แพขายสินค้าประเภท แพรไหม เครื่องทองขาว กาน้ำ ถึงถ้วยชาม โถเบญจรงค์จัดเก็บปีละ 1 คำลึง

รายการจัดเก็บลำดับที่ 37 แพขายสินค้าประเภท ตะบะ กระทะ เต้าฮู้กตา เสื้อเป่าน จัดเก็บปีละ 1 คำลึง

รายการจัดเก็บลำดับที่ 38 แพขายสินค้าประเภท ถ้วยชามชนิดไม้ดี(เลว) เสื้อหวาย กระแสขง
ชั้น น้ำมัน หอมกระเทียม จัดเก็บปีละ 2 บาท (ขวัญเมือง จันทโรจณี. 2534)

เรื่องราวของเรือนแพในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะบริเวณกรุงเทพฯ และกรุงธนบุรี
นั้นมิได้บันทึกไว้มากเป็นต้นว่า บันทึกของ เซอร์ยอน เบาว์ริง ราชทูตอังกฤษ ผู้ซึ่งเดินทางเข้ามาทำ
หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีกับประเทศสยามในสมัยรัชกาลที่ 4 เมื่อ พ.ศ.2398 โดยบันทึกไว้ว่า
“เมื่อเราขึ้นมาเกือบจะใกล้ถึงกรุงเทพฯ ก็แลเห็นแพมากขึ้นทุกที่ แพนั้นตั้งอยู่บนลูกบวบไม้ไผ่และ
ปีกเสาคูก้ามขึ้นไปไว้บนตลิ่ง และตามแพนั้นมีทั้งร้านและตลาดขายของ และมีแพอยู่ตามหน้าบ้าน
ใหญ่ๆ” (เทพชู ทับทอง, 2518: 38) ในรัชกาลที่ 4 บ้านเมืองเจริญขึ้นมีผู้คนเข้ามาตั้งบ้านเรือนที่อยู่
อาศัยกันมากขึ้นทั้งบนบกและตามแม่น้ำลำคลอง จนต้องมีการเก็บภาษีอากรตลาด ซึ่งแต่โบราณนั้น
ไม่ได้เก็บเพียงจะมามากออกเป็นประกาศเก็บภาษีเอาจากผู้ทำการค้าขายอยู่บนเรือนแพเป็นครั้งแรกโดย
เก็บจากเจ้าของเรือนแพ และผู้ให้เช่าการเก็บภาษีจะเก็บตามขนาดของเรือนแพ อย่างไรก็ตามเรือน
แพนี้มิได้มีแต่ของสามัญชนธรรมดาเท่านั้น ยังเป็นที่นิยมของเจ้านายชั้นสูงด้วย ดังที่สมเด็จพระ
ยาดำรงราชานุภาพ ทรงนิพนธ์ไว้ในหนังสือพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 5 ว่า

“เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ฯ
สมเด็จพระทับที่พระตำหนักสวนกุหลาบ ในพระบรมมหาราชวัง มีแพเป็นที่เสด็จประพาสจอดไว้ที่
ข้างท่าราชวรดิษฐ์หลังหนึ่งด้วยสมัยนั้นที่ตโมสรของผู้ที่ยังอยู่ทางแม่น้ำตามแบบโบราณ ผู้มี
บรรดาศักดิ์มักมีแพเป็นที่พักและเป็นที่พักปะมิตรสหาย ชอบไปมาเที่ยวเตร่กัน โดยทางเรือเป็นพื้น
เรือนแพในปัจจุบัน” (เทพชู ทับทอง, 2518: 39)

เหตุที่เรือนแพมีมากในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะที่กรุงเทพฯ หรือเมืองบางกอก
เป็นเพราะตัวเมืองตั้งอยู่ในที่ต่ำ มีแม่น้ำลำคลองอยู่โดยรอบ และการสัญจรไปมาการคมนาคมก็นิยม
ใช้คลองมากกว่าถนนมาตั้งแต่เริ่มสร้างกรุงเทพฯ และในเกือบจะทุกรัชกาลจะต้องขุดคลองไว้เป็น
ทางสัญจรไปมาของผู้คนอยู่เสมอ โดยมากจะขุดเป็นคลองซึ่งใช้เป็นคูเมืองรอบพระนครไปด้วย
เช่น คลองหลอด หรือคูเมืองเดิม คลองบางลำพู และคลองผดุงกรุงเกษม เป็นต้น เมื่อมีคลองใช้แทน
ถนนชาวบ้านชาวเมืองก็นิยมอาศัยอยู่ในเรือบ้าง ในเรือนแพบ้าง ตามริมแม่น้ำลำคลอง เพราะ
นอกจากจะเป็นการสะดวกในการคมนาคมแล้ว ยังสะดวกในการประกอบอาชีพค้าขายและอยู่อาศัย
โดยใช้แม่น้ำเป็นทั้งน้ำดื่มและน้ำใช้ นอกจากนี้การอยู่เรือนแพยังให้ความร่มเย็นดีกว่าเรือนบนบก

ด้วย จนเป็นสาเหตุให้ขุนนางและข้าราชการสมัยก่อนนิยมสร้างเรือนแพไว้เป็นที่พักผ่อนตามริมแม่น้ำ เหมือนบ้านตากอากาศในสมัยนี้กันมาก

ครั้งต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นเรือนแพวาคับคั่งมากขึ้น ทางราชการจึงได้ตราพระราชบัญญัติเดินเรือในน่านน้ำสยามขึ้น เพื่อป้องกันอันตรายในการเดินเรือ เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน รัตนโกสินทร์ ศก 124 (พ.ศ.2488) แทนกฎหมายและข้อบังคับต่าง ๆ ว่าด้วยการเดินเรือในท้องน้ำ ซึ่งทำไว้ก่อนหน้านั้น ในพระราชบัญญัติบางส่วนได้กล่าวถึงแพคนอยู่ว่า

“มาตรา ๕๐ ห้ามมิให้เจ้าของแพปักเสาหลักแพสำหรับผูกของตน พันกำหนดจากหน้าแพออกไปเกินกว่า ๓ ศอก ถาจอดแพห่างจากตลิ่งเกินกว่าที่จำเป็น จะไม่ให้แพติดแห้งได้เวลาน้ำงวด”

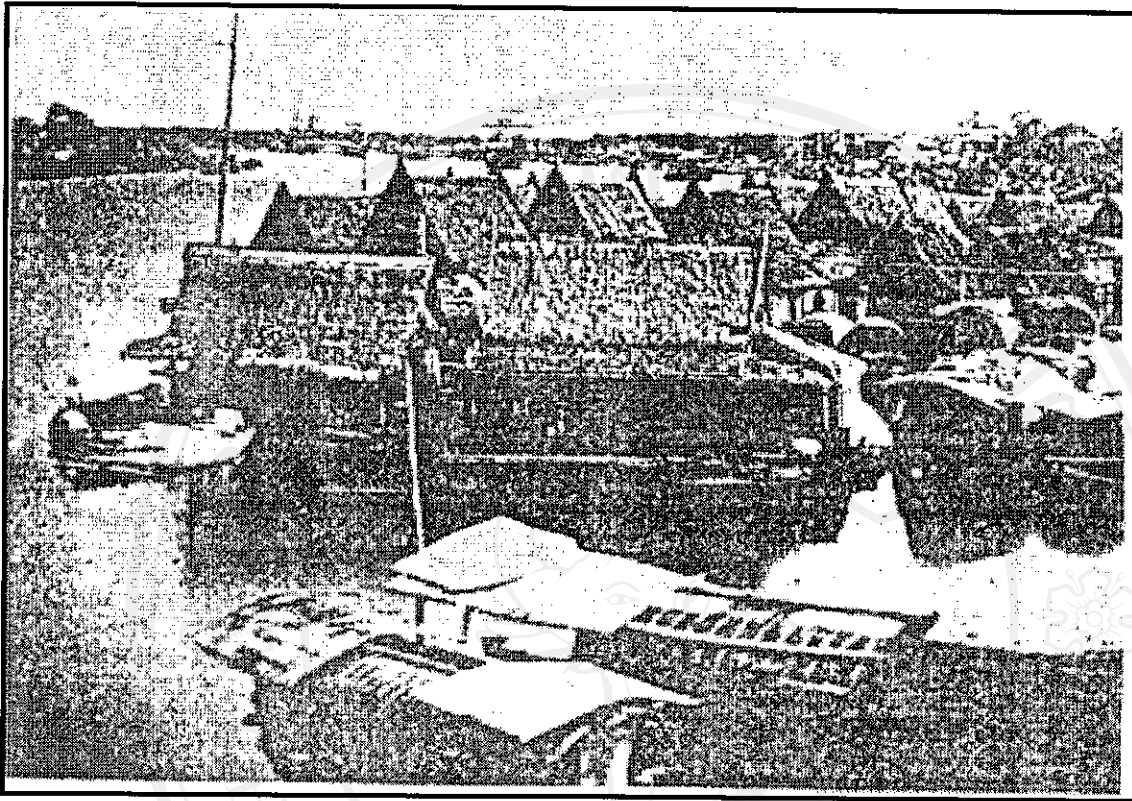
“มาตรา ๕๑ ห้ามมิให้แพใดๆ จอดกินที่โดยกว้าง แลยาว โดยเกินกว่า ๘๐ วา (๕๐ ฟิต) รวมทั้งแพคร้วแลชานหน้าแพด้วย”

“มาตรา ๕๒ ให้เจ้าท่ามีอำนาจที่จะบังคับบรรดา (รวมทั้งแพด้วย) ที่จอดอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ ลำคลองทั้งสองฟากในเขตเท่านั้น ให้จอดให้เรียบร้อย เพื่อมิให้กีดขวางทางเดินเรือได้”

“มาตรา ๕๔ แพที่จอดอยู่ในคลองทั้งปวงห้ามมิให้จอดกินที่กว้างกว่า ๖ วา คิดทั้งชานแพด้วยแลถ้าผูกโยงขึ้นไปบนฝั่งกีดขวางเรือที่จะเดินแล้ว ให้เจ้าท่ามีอำนาจที่จะห้ามมิได้”

“มาตรา ๕๕ ห้ามมิให้จูงแพขึ้นล่องในลำแม่น้ำเมื่อพระอาทิตย์ตกแล้ว” ...

(เทพชู ทับทอง. 2545: 176-177)

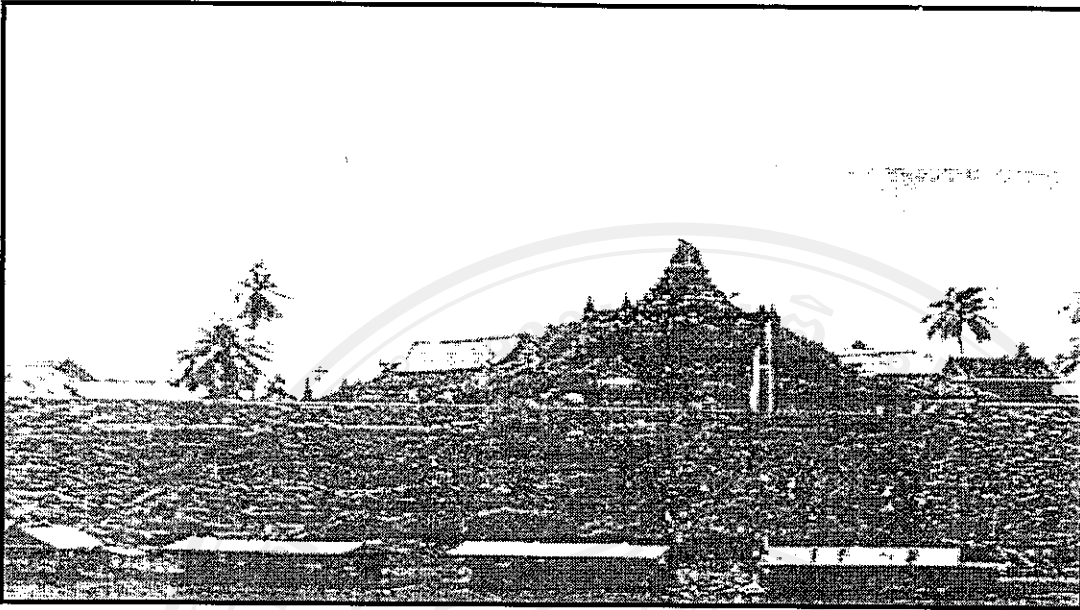
ภาพ 10 บ้านเรือนแพและเรือแพ ณ แม่น้ำเจ้าพระยาในสมัยรัชกาลที่ 5
 ที่มา เทพขุ ทับทอง. (2518). กรุงเทพฯในอดีต. กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต.

จากหนังสือชื่อ พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 5 ซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงนิพนธ์ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับที่พระตำหนักสวนกุหลาบในพระบรมหาราชวังทรงตรัสว่า

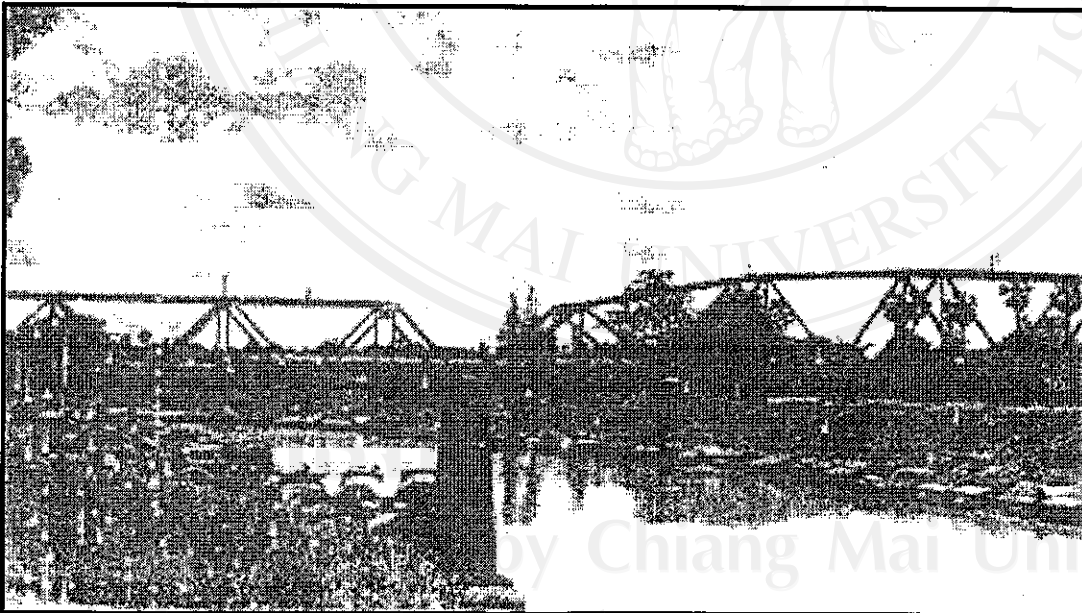
"มีแพเป็นที่เสด็จประพาสจอดไว้ข้างในท่าราชวรดิฐหลังหนึ่งด้วย ในสมัยนั้นที่สโมสรของผู้คิยังอยู่ทางแม่น้ำตามแบบโบราณ ผู้มีบรรดาศักดิ์มักมีแพเป็นที่พักและเป็นที่พบปะมิตรสหายชอบไปมาเที่ยวเตร่กัน โดยทางเรือเป็นพื้น" (เทพขุ ทับทอง, 2545: 175)

แสดงให้เห็นถึงว่าในสมัยก่อนนั้น คือสมัยที่บ้านเมืองยังไม่มีถนนหนทาง มีการคมนาคมเพียงทางเดียวคือ ทางน้ำ ซึ่งเป็นทางสัญจรไปมา รวมไปถึงผู้คนชอบปลูกบ้านหรือเรือนแพอยู่ตามริมแม่น้ำลำคลอง ผู้มีบรรดาศักดิ์ก็จะมีแพเป็นของตนเอง มีหน้าซำพวกขุนนางและข้าราชการสมัยก่อนก็ชอบอยู่เรือนแพเหมือนกัน

นอกจากนี้แล้วยังมีการประกอบกิจกรรมการค้าเกิดขึ้นอีกมากมายทางน้ำและการอาศัยอยู่ตามเรือนแพ เริ่มมีแนวโน้มจะลดบทบาทลงเพราะเนื่องด้วยมีการตัดถนนขึ้นมาใหม่และนั่นเองก็ เป็นจุดเปลี่ยนทำให้เกิดการคมนาคมทางบกในระยะต่อมา และในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 การค้าขายและการอาศัยอยู่ตามแพ เริ่มมีการย้ายอยู่ตามริมถนนมากขึ้นเป็นลำดับ เนื่องจากเรือกำปั่นไฟเข้ามาแล่นในแม่น้ำเดือนละหลายลำ นำความเสียหายให้แก่แพริมน้ำเป็นอันมาก แม้แพจะไม่แตกหักพังทลาย แต่สินค้าที่วางขายก็ตีเรือลูกค้าที่มาติดต่อกับแพก็ตี ย่อมเป็นอันตรายเสียหายเพราะได้คลื่นไม่ไหว คนที่นอนในแพก็ไม่มีความสุขเหมือนแต่ก่อน เพราะคลื่นแรง ๆ ชัดแพให้โคลงเคลง อีกทั้งอิทธิพลของลัทธิล่าอาณานิคมของชาติมหาอำนาจตะวันตก ทำให้ไทยต้องเร่งรัดพัฒนาประเทศให้ทันสมัย โดยการนำเอาวัฒนธรรมของชาวตะวันตก อันเป็นวัฒนธรรมของคนที่อยู่บนบกมาสู่วิถีชีวิตของคนไทยเพื่อให้ชาติมหาอำนาจเหล่านั้นเห็นว่า ประเทศไทยมิใช่ชนชาติที่ล้าหลังพอที่จะใช้กำลังเข้ามาข่มขู่ได้ง่ายดาย ชุมชนเมืองหลวงลอยน้ำจึงค่อย ๆ อพยพขึ้นมาอยู่บนบกจนหมดในเวลาต่อมา

ภาพ 11 บริเวณหน้าวัดราชบูรณะหรือที่เรียกกันว่า "ตลาดเก่า" เป็นย่านการค้าที่สำคัญ
อีกแห่งหนึ่งของเมืองพิษณุโลกในอดีต
ที่มา จากป้ายนิทรรศการห้องสมุดประชาชนจังหวัดพิษณุโลก

ภาพ 12 สะพานดำหรือสะพานนเรศวรในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2

ที่มา จิราภรณ์ สถาปนาวรรณะ. (2537). ประวัติศาสตร์สังคมเมืองพิษณุโลก พ.ศ.2475-2503.
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

3.4.2 ชุมชนบ้านเรือนแพปลายรัชกาลที่ 5 - พ.ศ.2514

เมื่อการคมนาคมทางบกได้เริ่มได้รับความนิยมตั้งแต่ในช่วงรัชกาลที่ 5 อันเป็นเส้นทางรถไฟสายเหนือที่สร้างจากปากน้ำโพมาถึงพิษณุโลก เปิดทำการเมื่อปี พ.ศ. 2450 โดยเส้นทางรถไฟสายเหนือได้ตัดผ่านเข้ามาในตัวเมืองพิษณุโลก(อ้างในวุฒิชัย พุฒศิริ และสมโชค อ่องสกุล, 2524) เป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวน้ำ และบทบาทของชุมชนเรือนแพที่มีความสำคัญทางการคมนาคมและการค้าขาย เพราะเส้นทางคมนาคมและแหล่งประกอบกิจกรรมธุรกิจได้ย้ายขึ้นมาบนบก ชุมชนเมืองพิษณุโลกเพิ่มบทบาทความสำคัญมากขึ้น ชาวเรือและชาวเรือนแพนำสินค้าย้ายขึ้นมาขายในตลาดและเรียงขายตามสองข้างถนนมากขึ้น

ตลาดและท่าเรือ ซึ่งเป็นย่านการค้าของเมืองเริ่มที่ริมแม่น้ำน่าน ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนเหนือของวัดท่ามะปราง ขยายตัวออกมาทางทิศเหนือ ใต้ และทางตะวันออก มีตลาดสดซึ่งเป็นของพระคลังข้างที่เรียกกันว่า ตลาดใต้ เป็นแหล่งจับจ่ายซื้อของสดและของสำคัญประเภทพืชไร่ของชาวเมือง ส่วนการเดินทางข้ามแม่น้ำยังคงอาศัยเรือจ้างเป็นสำคัญ ท่าเรือจ้างของเมืองมี 6 แห่ง ดังต่อไปนี้

1. ท่าเรือบริเวณหน้าค่ายทหาร(ค่ายสมเด็จพระนเรศวรในปัจจุบัน)
2. ท่าเรือบริเวณหน้าโรงน้ำแข็งบริเวณวัดน้อย
3. ท่าเรือหน้าวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร(วัดใหญ่)
4. ท่าเรือเขียวเป็นท่าเรือสายเหนือ มีเรือเมล์เขียวรับส่งผู้โดยสารและสินค้า ไปอำเภอวัดโบสถ์ อำเภอพรหมพิราม เมืองพิชัย(จังหวัดอุตรดิตถ์) อยู่ตรงสามแยกเจริญผล
5. ท่าเรือแดงตรงโรงไฟฟ้าเก่าหรือเหนือสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดพิษณุโลก หรือที่เรียกติดปากว่า การไฟฟ้าริมน้ำในปัจจุบัน เป็นท่าเรือสายใต้ มีเรือเมล์แดงรับส่งผู้โดยสารและสินค้าไปกำแพงดิน พิจิตร และนครสวรรค์
6. ท่าเรือจ้างเป็นท่าเรือจ้างข้ามฟากแม่น้ำ หรือท่าเรือบริเวณสามแยกตรงสะพานเอกาทศรถในปัจจุบัน ตรงบริเวณสะพานใหม่ข้ามไปฝั่งตรงข้าม บริเวณที่เรียกว่า ตะแสงแกง หรือไปยังบริเวณหน้าโรงเรียนพลตำรวจ (จิราภรณ์ สถาปนะวรรณนะ, 2537)

ภาพ 13 ท่าเรือเขียว ศูนย์กลางการคมนาคมของเมืองพิษณุโลกในอดีต

ปัจจุบัน คือที่ตั้งสะพานเอกทศรถ

ที่มา จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ. (2537). ประวัติศาสตร์สังคมเมืองพิษณุโลก พ.ศ.2475-2503. ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

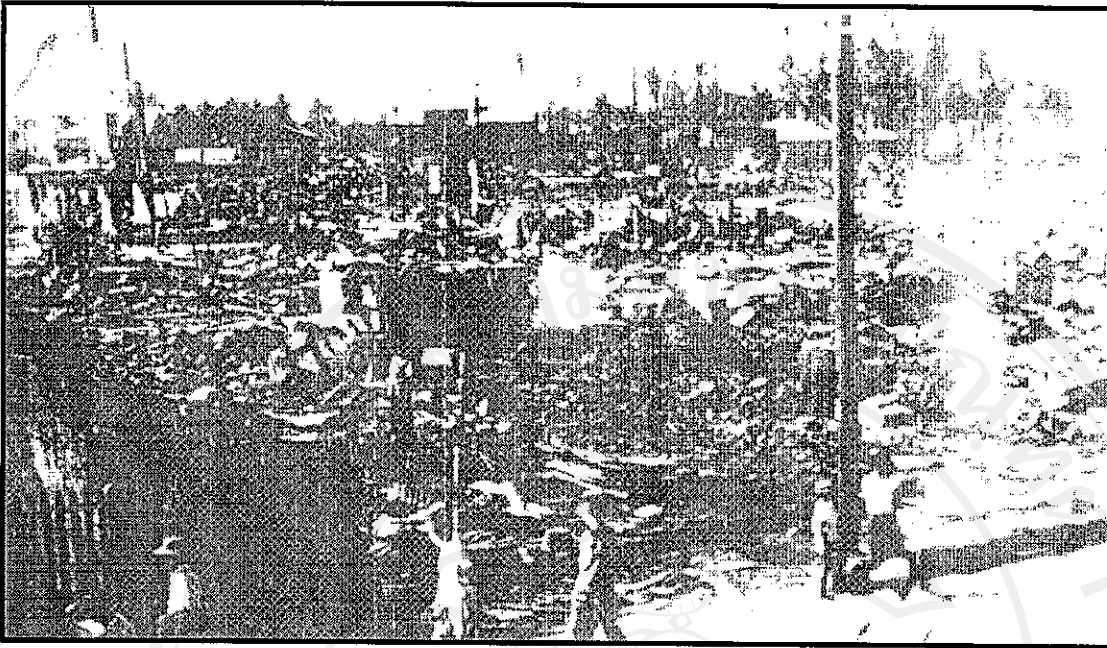
นอกจากลำน้ำน่านจะมีบทบาทสำคัญทางการคมนาคม การค้าขายและเป็นที่อยู่อาศัยริมฝั่งน้ำบริเวณหัวเมืองพิษณุโลกแล้ว ยังเป็นที่ตั้งถิ่นฐานชุมชนบ้านเรือนแพมาตั้งแต่อดีต ซึ่งชุมชนบ้านเรือนแพในน้ำจึงดำรงอยู่คู่กับสังคมเมืองพิษณุโลกตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา จากรายงานการวิจัยเบื้องต้นของแผนกสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516: 45) กล่าวถึงการเพิ่มของประชากรเรือนแพว่า ในช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ.2500 – พ.ศ.2514 ประชากรเรือนแพเพิ่มสูงขึ้นจากเดิมถึงร้อยละ 50 หรือเป็นร้อยละจำนวนหนึ่งเท่าตัวของประชากรเรือนแพที่มีอยู่เดิม คือ จากเดิมเรือนแพมีอยู่ก่อนปี พ.ศ. 2500 มีจำนวน 160 หลัง แต่ได้เพิ่มขึ้นเป็น 320 หลังคาเรือน ซึ่งอัตราการขยายตัวได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนเรือนแพจังหวัดอื่น ๆ

จากช่วงระยะเวลาระหว่างปี พ.ศ.2501 – 2514 หลังเหตุการณ์ไฟไหม้ครั้งใหญ่ เป็นผลให้มีผู้อพยพลงอยู่เรือนแพเพิ่มจำนวนมากขึ้นแล้ว ซึ่งการที่มีจำนวนประชากรในเรือนแพมากขึ้นเป็นเท่าตัวก็อาจเป็นผลมาจากเพลิงไหม้ครั้งนั้นก็ว่าได้ หากศึกษาจากรายงานการวิจัยเบื้องต้นของแผนกสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวถึงการเพิ่มของประชากรเรือนแพว่า

“ในช่วงระยะเวลา 14 ปี ระหว่างปี พ.ศ. 2500 – 2514 ประชากรเรือนแพเพิ่มสูงขึ้นจากเดิมถึงร้อยละ 50 หรือเป็นจำนวนหนึ่งเท่าตัวของประชากรเรือนแพที่มีอยู่เดิม คือ จากเรือนแพที่มีอยู่ก่อนปีพ.ศ.2500 จำนวน 160 หลังคาเรือน เพิ่มขึ้นเป็น 320 หลังคาเรือน” (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2516)

จากคำบอกเล่าของอุบลรัตน์ สัน โขษ ได้ตรงกับคำบอกเล่าของจุฑารัตน์ เลี่ยมรัตน์ ว่า

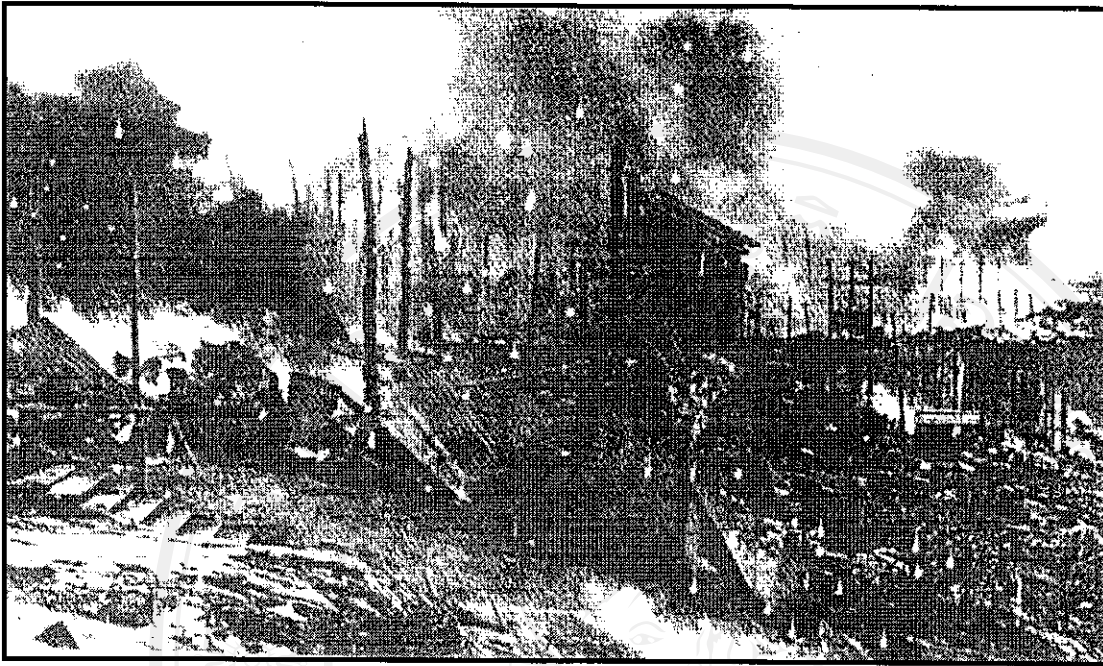
“บริเวณเหนือโรงเรียนเฉลิมขวัญสตรีขึ้นมา เป็นแหล่งจอดเรือบรรทุกข้าวเรือมอญตรงกับบริเวณหน้าวัดราชบูรณะ เรือเหล่านี้จะมาจอดพักเป็นเวลาชั่วคราวเพื่อรอเรือลากโยง บริเวณตลาดเหนือหรือตลาดใหญ่ ตลาดนี้จะอยู่บริเวณด้านตะวันออกของวัดนางพญา บริเวณนี้จึงเป็นแหล่งค้าขายที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งที่อยู่ตอนเหนือของจังหวัดพิษณุโลก ตอนอายุสิบกว่าขวบแม่เคยเล่าให้ฟังว่า ในช่วงปีพ.ศ.2500 เกิดเหตุเพลิงไหม้ที่ร้ายแรงที่สุดของเมืองพิษณุโลก ทำให้เมืองถูกพระเพลิงเผาผลาญเกือบทั้งหมด พวกเรือนแพซึ่งอยู่ติดกับชุมชนเมืองที่ถูกไฟไหม้ แม้จะอยู่ในลำน้ำ ชาวเรือนแพก็เกรงว่า สะเก็ดเพลิงที่เผาผลาญอาคารร้านค้าในเมืองและบนตลิ่ง อาจลอยมาตกใส่เรือนแพของตนได้ จึงเคลื่อนย้ายเรือนแพหนีไฟไปอยู่ยังฝั่งแม่น้ำด้านตรงข้าม หลังเหตุการณ์ไฟไหม้เมืองพิษณุโลกในครั้งนั้น ต่อมาก็เกิดไฟไหม้อีกครั้งแถวตลาดสถานีรถไฟ ซึ่งเหตุการณ์ครั้งนี้ตนเองได้ไปยืนดูไฟกำลังไหม้บ้านเรือนร้านค้า เพราะเป็นไฟไหม้ที่น่ากลัวมาก สะเก็ดเปลวเพลิงลอยจากฝั่งหนึ่งไปติดอีกฝั่งหนึ่งด้วย มีผลทำให้ผู้ที่เช่าบ้านอยู่อาศัย และร้านค้าที่ขายผ้า ขายเฟอร์นิเจอร์ในตลาดเมืองพิษณุโลกต้องถูกเพลิงไหม้เกือบหมด” (สัมภาษณ์จุฑารัตน์ เลี่ยมรัตน์: 12 ตุลาคม 2547, สัมภาษณ์อุบลรัตน์ สัน โขษ: 1 ตุลาคม 2547)

ภาพ 14 เหตุการณ์ไฟไหม้ครั้งใหญ่ของเมืองพิษณุโลก เมื่อปี พ.ศ.2500
ที่มา จากป้ายจัดนิทรรศการห้องสมุดประชาชนจังหวัดพิษณุโลก

ภาพ 15 เหตุการณ์ไฟไหม้เมื่อปี พ.ศ.2500 แวดถนนพยุทธิงู
ที่มา จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ. (2537). ประวัติศาสตร์สังคมเมืองพิษณุโลก พ.ศ.2475-2503.
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

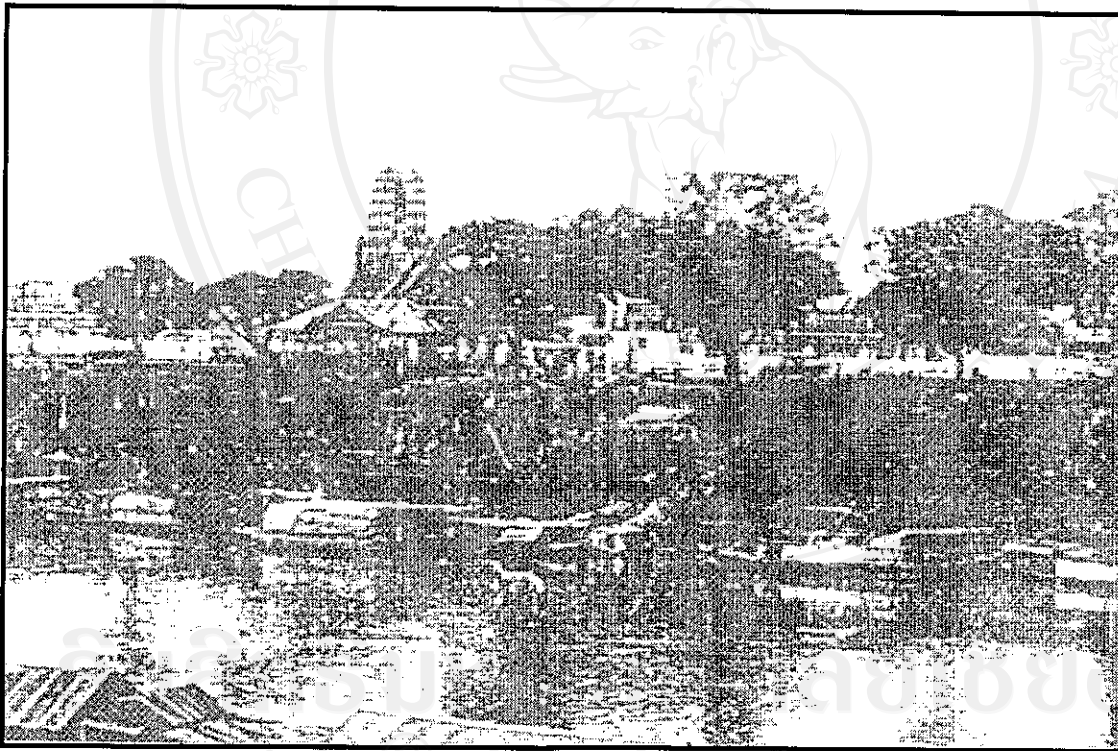
ภาพ 16 หลังเหตุการณ์ไฟไหม้ ด้านซ้ายมือคือบริเวณท่าเรือเขียว

ที่มา จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ. (2537). ประวัติศาสตร์สังคมเมืองพิษณุโลก พ.ศ.2475-2503.
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

3.4.3 ชุมชนบ้านเรือนแพช่วงปี พ.ศ.2515 – ปัจจุบัน

จากช่วงระยะเวลาหลังเหตุการณ์ไฟไหม้ครั้งใหญ่ เป็นผลให้มีผู้อพยพลงมาอยู่เรือนแพเพิ่มจำนวนมากขึ้นแล้ว ต่อมาเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ จำนวนบ้านเรือนแพก็เริ่มลดลง ตั้งแต่ปีพ.ศ.2535 ต่อมาทางเทศบาลเมืองพิษณุโลกได้ทำการสำรวจมีจำนวนบ้านเรือนแพเหลืออยู่ทั้งสิ้นจำนวน 259 หลัง (กองสถิติประชากร เทศบาลเมืองพิษณุโลก. 2535) ส่วนรัฐกฤต มีศิริ (2543) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการชุมชนชาวแพริมแม่น้ำน่าน เมืองพิษณุโลก ได้ทำการสำรวจจำนวนเรือนแพในแม่น้ำน่านในปีพ.ศ. 2543 พบว่า มีจำนวนเรือนแพพักอาศัยอยู่ในลำน้ำน่านจำนวนทั้งสิ้น 133 หลัง และจากการสำรวจเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ.2547 มีจำนวนบ้านเรือนแพเหลืออยู่จำนวนทั้งสิ้น 64 หลังเท่านั้น

ภาพ 17 ลำน้ำน่านไหลผ่านหน้าวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร (วัดใหญ่)

ที่มา จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ. (2537). ประวัติศาสตร์สังคมเมืองพิษณุโลก พ.ศ.2475-2503.

ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

จากรายงานการวิจัยของจิราภรณ์ สถาปนะวรรณนะ ได้ตรงกับคำบอกเล่าของ กัมพล ปานทอง, อุบลรัตน์ สัน โขษ และ ถัดดา บุญแท้ ว่า

“สภาพของบ้านเรือนแพขณะนั้น มีเรือนแพหนาแน่นมาก มีเรือนแพทอดเรียงรายยาวตลอด ทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำ เป็นระยะทางหลายกิโลเมตร ทั้งด้านฝั่งตะวันออกของแม่น้ำที่ติดกับตัวเมือง จะมีเรือนแพทอดตอนเหนือสุดตรงบริเวณประตูมอญ และทอดเรียงรายลงไปจนถึงตรงบริเวณวัดท่ามะปราง ด้านฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจะมีเรือนแพทอดตอนเหนือสุด ตรงบริเวณที่ทำการป่าไม้เขต และทอดเรียงรายลงไปจนถึงหน้าโรงเรียนพลตำรวจ ก็มีเรือนแพมากมายเหมือนกัน” (สัมภาษณ์ อุบลรัตน์ สัน โขษ: 1 ตุลาคม 2547)

“สมัยก่อนหากจะข้ามไปหน้าโรงเรียนพลตำรวจหรือไปหาคนรู้จักในเรือนแพก็สามารถนั่งเรือข้ามฟากใกล้ท่าเรือแดงได้ แต่หากต้องการไปต่างอำเภอ หรือต่างเมือง ก็นั่งเรือที่ทำเรือแดงได้ เลย แต่ในปัจจุบันแค่เรือแจว เรือหางยาวสักลำ ยังหา นั่งยากเลย ที่เห็นก็จะมีแต่พวกที่อยู่แพด้วยกันนี้แหละที่ยังขับเรือข้ามฝั่งไปมาเท่านั้น” (สัมภาษณ์กัมพล ปานทอง: 21 ตุลาคม 2547)

“ป่าจะเดินทางไปต่างจังหวัดก็มาขึ้นเรือที่พิษณุโลกได้ เวลาจะมาพบเรือนแพเต็มแม่น้ำ่าน ที่มีท่าเรือเยอะ ป่าว่าเรือนแพในแม่น้ำ่านหมู่บ้านคู่มือเมืองพิษณุโลกนะ ป่าเห็นมาตั้งแต่เด็กจนโต” (สัมภาษณ์ถัดดา บุญแท้: 28 พฤศจิกายน 2547)

จากคำบอกเล่าของอุบลรัตน์ สัน โขษ ยังได้กล่าวถึง สภาพชุมชนบ้านเรือนแพ เมื่อครั้งที่เป็นเด็กว่า

“เรือนแพหน้าโรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี ทั้งสองฝั่งจะมีเยอะที่สุดมี 100 กว่าหลังได้ จอดอยู่ใกล้สะพานดำ (ในปัจจุบันคือสะพานนเรศวร) ป่าเห็นตั้งแต่หน้าค่ายจนถึงหน้าวัดจันทร์ ส่วนท่าเรือหน้าวัดราชที่ชาวบ้านเขาเรียกกันว่าท่าเรือตลาดเก่า นั้น มีเรือมอญ มีเรือนแพ จอดสลับกันเรียงราย เรือไป ชาวบ้านเขาจะค้าขาย หรือบางคนก็แลกเปลี่ยนสินค้ากัน ในเรือมอญบางลำจะขายข้าวสาร ขายโอ่ง ขายผัก หรือบางครั้งเห็นเรือมอญเขาลากต่อกันยาวเป็นกิโล” (สัมภาษณ์อุบลรัตน์ สัน โขษ: 1 ตุลาคม 2547)

บ้านเรือนแพในลำน้ำน่านจะสามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน เพราะอยู่ใกล้กับท่าเรือต่าง ๆ ใด ๆ ก็ตามจำนวนบ้านเรือนแพตั้งแต่อดีตนั้น ยังมีได้ตั้งชื่อกลุ่มบ้านเรือนแพแต่อย่างใด จนกระทั่งเกิดโครงการพัฒนาสองฝั่งลำน้ำน่านเพื่อปรับสภาพภูมิทัศน์เมือง และทางจังหวัดขอให้ ชาวเรือนแพได้คัดเลือกบุคคลที่มีความสามารถเหมาะสมเป็นหัวหน้ากลุ่มของตน เพื่อเป็นตัวแทน ติดต่อกับหน่วยงานต่างๆ กับทางจังหวัด และต้องการให้ตัวแทนมาร่วมประชุมเพื่อขอความร่วมมือ ในการพัฒนาพื้นที่ริมตลิ่ง ดังนั้นจึงทำให้ชุมชนบ้านเรือนแพซึ่งแต่เดิมไม่เคยมีหัวหน้ากลุ่ม หรือ หัวหน้าชุมชนมาก่อน ได้มีการคัดเลือกหัวหน้ากลุ่มของตนเอง และแบ่งแยกชุมชนบ้านเรือนแพตาม ลักษณะทางกายภาพของลำน้ำออกเป็น 6 กลุ่ม โดยเรียกชื่อกลุ่มตามสถานที่ที่สำคัญที่บ้านเรือนแพ จอดอยู่จนกลายเป็นชื่อของชุมชนบ้านเรือนแพจนกระทั่งปัจจุบัน และยังตรงกับคำบอกเล่าว่า บ้านเรือนแพในลำน้ำน่านมีทั้งหมด 6 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มหน้าโรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี เป็นกลุ่มบ้านเรือนแพริมตลิ่งแม่น้ำด้าน ตะวันออก มีอาณาบริเวณตั้งแต่สะพานนเรศวรไปจนถึงสะพานเอกาทศ ซึ่งปัจจุบันไม่ปรากฏ

กลุ่มที่ 2 กลุ่มหน้าโรงไฟฟ้าหรือกลุ่มหน้าวัดท่ามะพร้าวเป็นกลุ่มบ้านเรือนแพริมฝั่งแม่น้ำ ด้านตะวันออก มีอาณาบริเวณตั้งแต่สะพานเอกาทศจรดลงไปจนถึงหน้าวัดท่ามะพร้าว ปัจจุบันมี จำนวนทั้งสิ้น 5 แพร

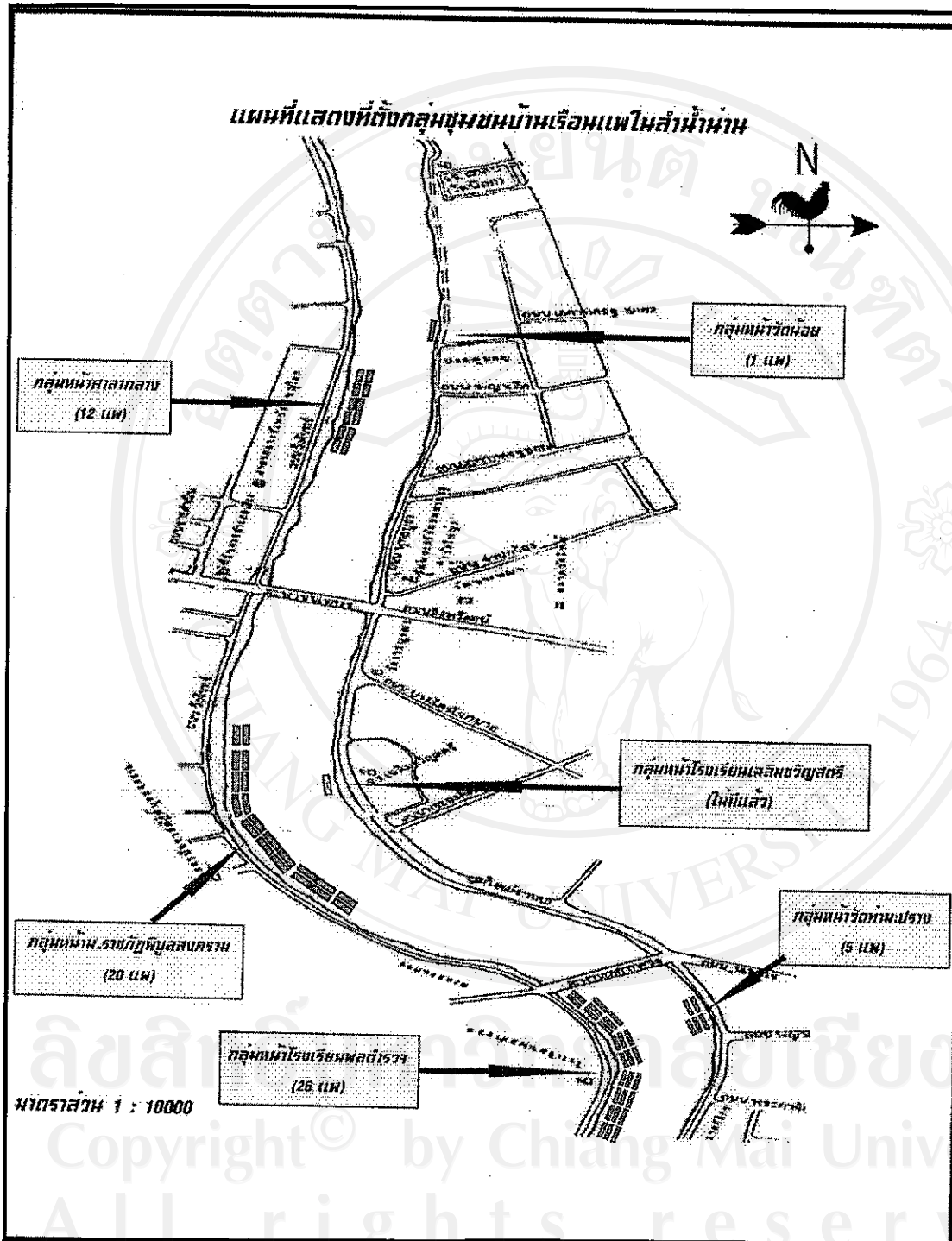
กลุ่มที่ 3 กลุ่มหน้าวัดน้อย เป็นกลุ่มบ้านเรือนแพริมฝั่งแม่น้ำด้านตะวันออก มีอาณาบริเวณ ตั้งแต่หน้าประตูมอญขึ้นไปจนถึงโรงเรียนเทศบาล 1 หรือวัดน้อย ปัจจุบันมีจำนวนทั้งสิ้น 1 แพร

กลุ่มที่ 4 กลุ่มหน้าศาลากลางจังหวัดพิษณุโลก เป็นกลุ่มบ้านเรือนแพริมฝั่งแม่น้ำด้าน ตะวันตก มีอาณาบริเวณตั้งแต่สะพานนเรศวรขึ้นไปจนถึงโรงเรียนพิษณุโลกพิทยาคม ปัจจุบันมี จำนวนทั้งสิ้น 12 แพร

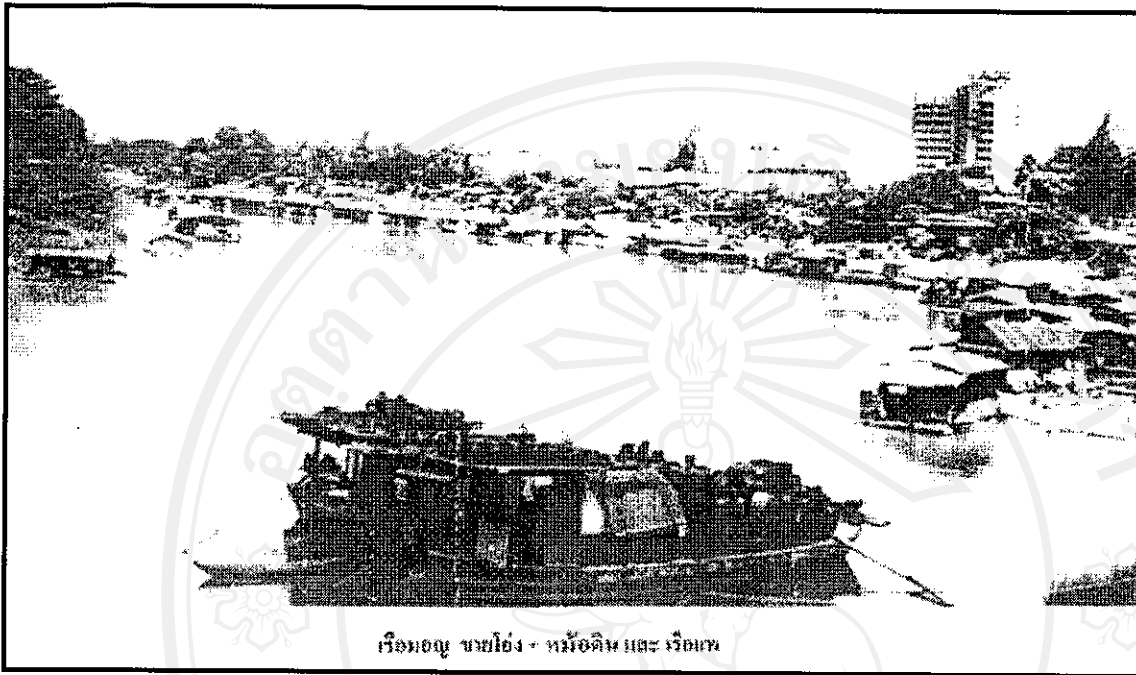
กลุ่มที่ 5 กลุ่มหน้ามหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามเป็นกลุ่มบ้านเรือนแพริมฝั่งแม่น้ำด้าน ตะวันตก มีอาณาบริเวณตั้งแต่สะพานนเรศวร ลงไปจนถึงสะพานเอกาทศจรด ปัจจุบันมีจำนวน ทั้งสิ้น 20 แพร

กลุ่มที่ 6 กลุ่มหน้าโรงเรียนพล เป็นกลุ่มบ้านเรือนแพฝั่งตะวันตก เริ่มตั้งแต่บริเวณสะพาน เอกาทศจรด จนถึงบริเวณหน้าโรงเรียนพลตำรวจ ปัจจุบันมีจำนวนทั้งสิ้น 26 แพร

(สัมภาษณ์กัมพล ปานทอง: 21 ตุลาคม 2547, พูน อินทรทัศน์: 29 ตุลาคม 2547, จินตนา บัวทอง: 1 ธันวาคม 2547 และหมึก จันทร์ลา: 26 ตุลาคม 2547)

ภาพ 18 ตัวอย่างแผนที่แสดงที่ตั้งกลุ่มชุมชนบ้านเรือนแพในลำน้ำ่าน
ที่มา ดัดแปลงจากแผนที่จังหวัดพิษณุโลก

เรือมอญ ขายโอง - หม้อดิน และเรือแพ เรือมอญลำนี้จอดอยู่ใกล้กับตลาดใต้

ภาพ 19 เรือมอญ ขายโอง หม้อดิน และเรือแพ เรือมอญลำนี้จอดอยู่ใกล้กับตลาดใต้
หรือบริเวณตลาดกิตติกรในปัจจุบัน
ที่มา จากป้ายนิทรรศการห้องสมุดประชาชนจังหวัดพิษณุโลก

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

3.5 ลักษณะทางกายภาพของชุมชนบ้านเรือนแพ

3.5.1 ต้นกำเนิดน้ำน่าน

แม่น้ำน่านเป็นแม่น้ำสาขา ของแม่น้ำเจ้าพระยาสายหนึ่งที่มีต้นกำเนิดมาจากดอยภูแว ทิวเขาหลวงพระบาง ในท้องที่เขตอำเภอปัว จังหวัดน่าน ไหลผ่านที่ราบกว้างใหญ่อันอุดมสมบูรณ์ ในพื้นที่ของจังหวัดน่าน อุดรดิตถ์ พิชณุโลก พิษณุตร และนครสวรรค์ แม่น้ำน่านไหลบรรจบกับแม่น้ำปิงที่จังหวัดนครสวรรค์ รวมความยาวของลำแม่น้ำได้ 615 กิโลเมตร ระหว่างระยะทางที่จะบรรจบกับแม่น้ำปิง มีลำน้ำสาขาที่ไหลมารวมกับแม่น้ำน่าน จำนวน 3 สาย คือ แม่น้ำปากจะไหลมาบรรจบทางฝั่งซ้ายในเขตจังหวัดอุดรดิตถ์ และเมื่อไหลผ่านอำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก มีแม่น้ำแควน้อย อันเป็นแม่น้ำสาขาที่ใหญ่ที่สุดไหลมาบรรจบทางฝั่งซ้าย และเมื่อไหลผ่านอำเภอบางกระทุ่มเข้าสู่เขตจังหวัดพิษณุตรจะมีแม่น้ำวังทอง ไหลมาบรรจบทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำน่านเช่นกัน จากนั้นแม่น้ำน่านไหลไปบรรจบกับแม่น้ำยม อันเป็นแม่น้ำสาขาสายหนึ่งของแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตตำบลเกยไชย อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์

แม่น้ำน่านเปรียบเสมือนสายน้ำที่เป็นเส้นชีวิตของผู้คน และชุมชนที่อยู่ริมสองฝั่งแม่น้ำน่าน เป็นสายน้ำที่มีบทบาทความสำคัญมาตั้งแต่อดีต กล่าวคือเป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อ การขนส่งสินค้า แม่น้ำน่านจึงมีใช้เป็นเพียงลำน้ำที่ใช้ประโยชน์ เพื่อการเกษตรบริเวณที่ราบลุ่มสองฝั่งน้ำเท่านั้น แต่ยังเป็นเส้นทางที่อำนวยความสะดวกทางธุรกิจการค้า การแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างเมือง และเกิดเป็นชุมชน การค้าระหว่างเมืองกับชุมชนรอบนอกของเมือง สภาพของท้องน้ำในอดีตจึงขวกไขว่ไปด้วยเรือเล็กของประชาชน เรือบรรทุกที่โยงติดกันเป็นแถวยาว เรือแจว เรือยนต์ เรือมอญ เรือบรรทุกค้าขาย เรือหาปลา เรือแม่ล้โดยสาร และแพ นอกจากนี้ลำน้ำน่านยังเป็นแหล่งสร้างอาชีพรับจ้างให้กับผู้คน เพราะเป็นเส้นทางคมนาคมผู้ที่อพยพมาจากต่างถิ่น เช่น สุโขทัย อุดรดิตถ์ ต้องการมาหางานทำในลำน้ำน่านแห่งนี้ด้วย ส่วนชุมชนชาวเรือนแพยังประกอบอาชีพหาปลาซึ่งเป็นอาชีพที่นิยมกันมากในขณะนั้น สาเหตุเพราะแม่น้ำน่านในอดีตจะมีปลาชุกชุมและอุดมสมบูรณ์ ลำน้ำน่านจะไหลเร็ว แรง และมีความลึกมากพอควร จากคำบอกเล่าของผู้อาวุโสในชุมชนบ้านเรือนแพกล่าวว่าปลาจะตัวใหญ่ มีเนื้อแน่น เนื้อเยื่อ และเนื้ออร่อย เพราะปลาจะแข็งแรง เนื่องจากปลาพวกนี้ต้องว่ายน้ำเก่งจึงจะทนต่อกระแสลำน้ำได้ ดังนั้นคนจึงนิยมทำประมงกันมาก แต่พอเมืองเจริญขึ้นชาวแพก็เลิกทำประมง เนื่องจากสภาพของลำน้ำได้เปลี่ยนไป ดังนั้นชาวแพจึงไปจับ (ไปซื้อ) ปลาสดจากตลาดมาตาก แล้วยำปลาแดดเดียวที่ได้ไปขายที่ตลาดตามเดิมจะได้กำไรดีกว่า และไม่ต้องออกแรงจับปลาให้เหนื่อยอีกแล้ว (สัมภาษณ์กัมพล ปานทอง: 21 ตุลาคม 2547)

และท้ายที่สุดกิจกรรมของผู้คนริมฝั่งแม่น้ำเริ่มคลายความผูกพันจากลำน้ำนาน เมื่อเริ่มมีเส้นทางรถไฟและถนนหนทาง และการลดบทบาทความสำคัญของลำน้ำในฐานะเส้นทางคมนาคมติดต่อ เส้นทางเศรษฐกิจและเส้นทางการสื่อสารทางวัฒนธรรม เมื่อประเทศไทยพัฒนาประเทศในระยะเริ่มแรก เพราะมีการพัฒนาด้าน โครงสร้างพื้นฐานของประเทศ เช่น เส้นทางหลวงแผ่นดิน มีการติดต่อเป็นเครือข่ายอย่างได้ผล การเดินทางติดต่อ การขนส่งสินค้าที่มีพาหนะอำนวยความสะดวกรวดเร็วและทั่วถึง ทำให้เส้นทางการคมนาคมทางน้ำหมดความสำคัญลงไปที่สุดในที่สุด

3.5.2 ประเภท รูปทรงของบ้านเรือนแพ

บ้านเรือนแพ เป็นบ้านที่มีรูปแบบคล้ายคลึงเรือนไทยหรือบ้านเรือนบนบก แต่ไม่มีเสาตั้งอยู่บนแพ ไม้ไผ่ที่เรียกว่า แพลูกบวบ ลอยอยู่ในน้ำ เรือนแพเป็นที่อยู่อาศัย เป็นร้านค้าลอยน้ำและยังเป็นบ้านที่เคลื่อนย้ายได้ แม้ว่าเรือนแพจะไม่มีเสาบานเหมือนเช่นบ้านเรือนบนบก แต่เรือนแพมีขาแพตอกติดตามคานเรือนแพด้วยตะปูขาแพเป็น ไม้ที่คอยบังคับแพลูกบวบที่มีครมกัน ไม้ให้แตกกระจายในภายหลัง ฝาผนังด้านบนของบ้านเรือนแพบางหลังก็จะมีลวดลายฉลุแบบ โบราณซึ่งก็ขึ้นอยู่กับความชอบของแต่ละคน

“เดี๋ยวนี้หาตุลาฉลุไม้ไม่ได้แล้ว หากเป็นเมื่อสิบปีก่อนอาจจะเจอบ้าง แต่นี้เขาย้ายขึ้นบกกันหมดแล้ว อย่างบ้านลุงก็สร้างง่ายๆ ขอแค่แข็งแรงก็พอ” (สัมภาษณ์หมึก จันทร์ลา: 26 ตุลาคม 2547)

ชาวแพได้อาศัยบ้านเรือนแพมาเป็นเวลานาน จะเกิดความเคยชินกับสภาพความเป็นอยู่ที่แอบอิงกับธรรมชาติของลำน้ำ และผูกพันกับสายน้ำ แม้ว่าบางครั้งในช่วงฤดูน้ำหลากที่มีกระแสน้ำพัดพาอย่างรวดเร็วและท่วมทัน สองฟากฝั่งตลิ่งดูน่ากลัวและเกรงว่าจะพัดพาเอาบ้านเรือนแพล่องลอยไปพร้อมกับกระแสน้ำ ชาวเรือนแพจึงต้องผูกแพกับเสาหลักหรือต้นไม้และใช้ไม้ไผ่ค้ำยันบ้านเรือนแพกับตลิ่งอย่างระมัดระวังจนเกิดความมั่นใจ ชีวิตที่ปรับสภาพความเป็นอยู่จนกลมกลืนกับธรรมชาติของลำน้ำได้ จึงเป็นชีวิตที่มีความร่มเย็นเป็นสภาพชีวิตที่ดำรงอยู่ด้วยความเรียบง่ายซึ่งผสมผสานกับสภาพแวดล้อมของลำน้ำได้เป็นอย่างดี

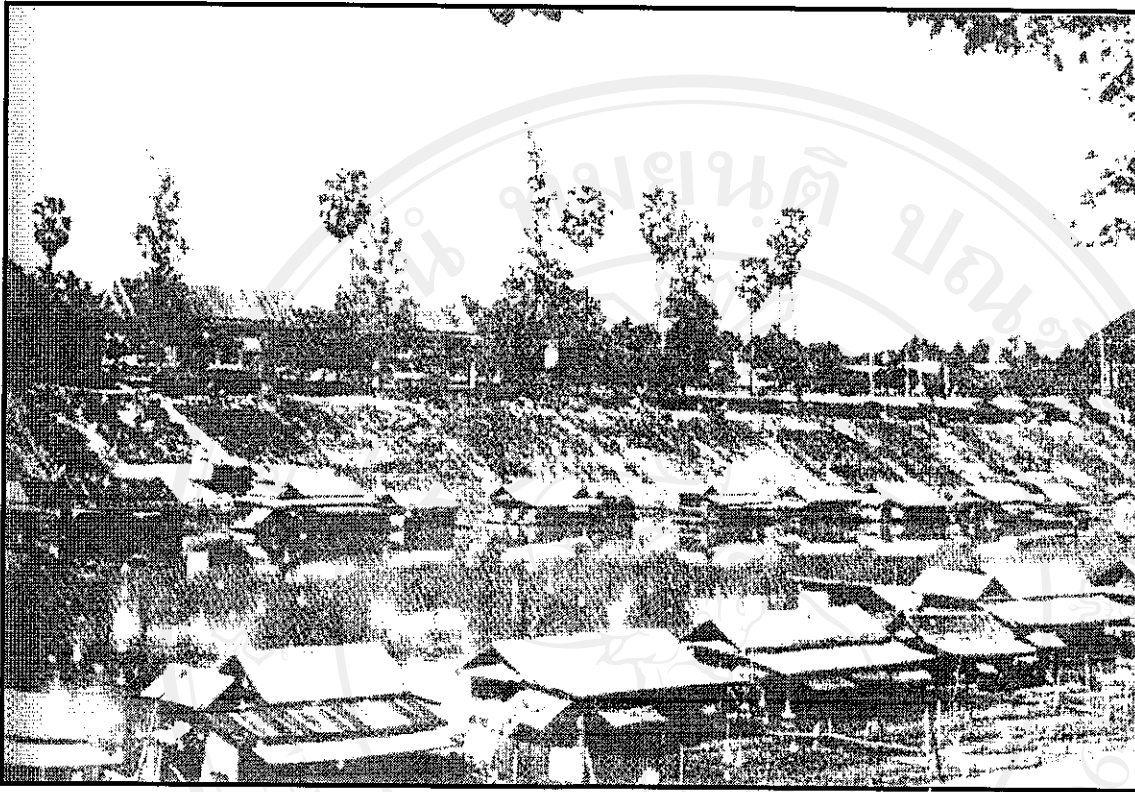

ภาพ 20 แพที่ประทับทรงไทยหน้าที่ว่าการอำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท

ภาพถ่ายในสมัยรัชกาลที่ 5

ที่มา ส.พลายน้อย. (2543). วันก่อนคืนเก่า. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊ค.

บ้านเรือนแพนับเป็นจุดศูนย์รวมของครอบครัว เมื่อชาวเรือนแพเสร็จสิ้นจากภารกิจการทำงาน ในอาชีพของตนในแต่ละวัน มีเพียงบ้านเรือนแพที่พักอาศัยเป็นสถานที่รองรับกิจกรรมที่ นอกเหนือจากการงานหาเลี้ยงชีพ บ้านเรือนแพจึงเป็นแหล่งสร้างสรรค์ความสัมพันธ์ระหว่าง สมาชิกภายในครอบครัวที่ค่อนข้างจะแน่นแฟ้นกว่าบ้านบนบก พื้นที่บนบ้านเรือนแพที่ค่อนข้าง จำกัดและภายในบ้านเรือนแพส่วนมากจะมีห้องเพียง 1 – 2 ห้อง แต่ในปัจจุบันสภาพบ้านเรือน มักจะเป็นห้องโล่งกว้าง ๆ เพียงห้องเดียว เพราะหากวิเคราะห์ให้ดีแล้วคนที่อยู่แพในขณะนี้จะเป็นผู้ที่มี รายได้น้อย หรือไม่ก็หาเช้ากินค่ำ ประกอบอาชีพรับจ้าง จึงทำให้สภาพบ้านเรือนแพที่อยู่อาศัยเป็น แพหลังเล็ก ๆ ประกอบด้วยห้องโล่ง ห้องรับประทานอาหาร ห้องรับแขก ห้องนอน และคนใน ครอบครัวแต่ละคนมักจะมารวมกันที่ห้องโล่ง จึงเป็นที่ว่าห้องโล่งของบ้านจึงเสมือนจุดรวมของ สมาชิกทุกคนบนเรือนแพ แม้ว่าพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านจะคับแคบกว่าบ้านบนบก แต่ชาวเรือนแพ ก็อยู่มานานจนเกิดความเคยชินกับการใช้สอยพื้นที่จำกัดในการดำเนินชีวิต

ภาพ 21 บ้านเรือนแพบริเวณหน้าโรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี

ที่มา สุพจน์ พุกกะวรณ์และคณะ. (2535). รายงานการวิจัยเรื่อง ประวัติศาสตร์และ
วัฒนธรรมชุมชนชาวแพพิษณุโลก, พิษณุการพิมพ์.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ประเภทของบ้านเรือนแพ

เรือนแพที่มีอยู่ในลำน้ำน่านแห่งนี้จะเป็นเรือนแพพักอาศัยเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งหากพิจารณาโดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยของเรือนแพในชุมชนบ้านเรือนแพลำน้ำน่าน อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกแล้ว สามารถแยกออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. เรือนแพที่อยู่อาศัย เป็นเรือนแพที่มีอยู่เป็นจำนวนมากกว่าเรือนแพประเภทอื่น ๆ อีกทั้งมีความหลากหลายในขนาดและรูปทรง ในอดีตมีบ้านเรือนแพแบบให้เช่าและบ้านเรือนแพที่อยู่เอง บ้านเรือนแพจำนวนหลายหลังที่เป็นบ้านเรือนแพให้เช่า ราคาเช่าทั้งหลังประมาณหลังละ 500 – 600 บาทต่อเดือน บางหลังที่มีขนาดใหญ่เจ้าของบ้านเรือนแพได้ต่อเติมตัดแปลงภายในแยกเป็นห้องได้ประมาณ 4 – 6 ห้อง ให้ผู้อื่นเช่าราคาห้องละ 300 บาทต่อเดือน (สัมภาษณ์เจริญ ผุสดี: 26 ตุลาคม 2547) บ้านเรือนแพสำหรับให้เช่าเหล่านี้ มักจะอยู่ชายฝั่งริมตลิ่งด้านติดกับตัวเมืองพิษณุโลก ผู้เช่าส่วนใหญ่จะมีอาชีพค้าขาย ทำงานก่อสร้างและรับจ้าง เหตุผลที่ลงมาเช่าบ้านเรือนแพพักอาศัย เพราะอยู่ใกล้กับแหล่งอาชีพของคน และราคาค่าเช่าเรือนแพค่อนข้างถูก

2. เรือนแพร้านอาหาร เรือนแพอาหารในชุมชนที่ประกอบกิจการมีอยู่ด้วยกันหลายร้าน ไม่ทราบแน่ชัดว่าเริ่มมีมาตั้งแต่เมื่อใด จนกระทั่ง มีการศึกษาวิจัยเรื่อง ชุมชนชาวแพพิษณุโลก ของ สุพจน์ พฤกษวรรณและคณะ (2535) พบว่าในปีพ.ศ.2535 มีจำนวนเรือนแพร้านอาหารทั้งสิ้น 7 หลัง เรือนแพร้านอาหารทำธุรกิจลงทุนแตกต่างกัน มีตั้งแต่ร้านก๋วยเตี๋ยวเรือจนถึงร้านอาหารที่ลงทุนเป็นวงเงินหลายล้านบาท บางร้านมีเรือนแพบริวารที่เป็นห้องครัว ห้องน้ำ ที่พักพนักงาน และมีเรือยนต์ขนาดใหญ่สำหรับไว้จูงแพที่เป็นภัตตาคารลอยน้ำ สำหรับพาลูกค่านั่งเที่ยวชมทัศนียภาพสองฝั่งลำน้ำน่านในบริเวณตัวเมือง ซึ่งใช้ระยะเวลาในการล่องเรือประมาณ 30 นาที และคิดค่าบริการเพิ่มอีกท่านละ 10 บาท แต่ในปัจจุบันนี้พบว่ามีจำนวนแพร้านอาหารมีทั้งสิ้น 4 หลัง และกำลังอยู่ระหว่างการก่อสร้างอีกหลายหลัง (จากการสำรวจเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ.2547)

3. เรือนแพราชการ เรือนแพของหน่วยงานราชการที่อยู่ในลำน้ำน่าน อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกมีอยู่ 2 ประเภทด้วยกัน คือ แพดับเพลิง ซึ่งเป็นของเทศบาล และแพของกรมชลประทาน แต่ในปัจจุบันแพดับเพลิงได้ถูกรื้อถอนออกจากลำน้ำ ส่วนแพของกรมชลประทานได้จมอยู่ใต้สะพานเอกาทศรถแห่งนี้เอง (สัมภาษณ์หมึก จันทรธาดา: 26 ตุลาคม 2547)

รูปทรงของบ้านเรือนแพ

ลักษณะของรูปทรงบ้านเรือนแพ รูปทรงของบ้านเรือนแพโดยทั่วไปจะเป็นเรือนแพหลังเดี่ยว ลักษณะรูปทรงบ้านเรือนแพเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาทรงจั่ว และตัวเรือนแพค่อนข้างต่ำ เพื่อให้น้ำฝนไหลลงได้รวดเร็ว และยังเป็นທີ່ระบายความร้อนได้ดี ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปทรงของบ้านเรือนแพดังกล่าวคือ กระแสลม เพราะหากตัวเรือนแพทรงหลังคาที่มีความสูงแล้ว เมื่อถูกกระแสลมแรงพัดมากกระทบก็จะทำให้เรือนแพโอนเอน หลังคาทรงจั่วของเรือนแพจะวางตัวตามแนวยาวลำน้ำ และมุงด้วยสังกะสีเกือบทุกหลัง

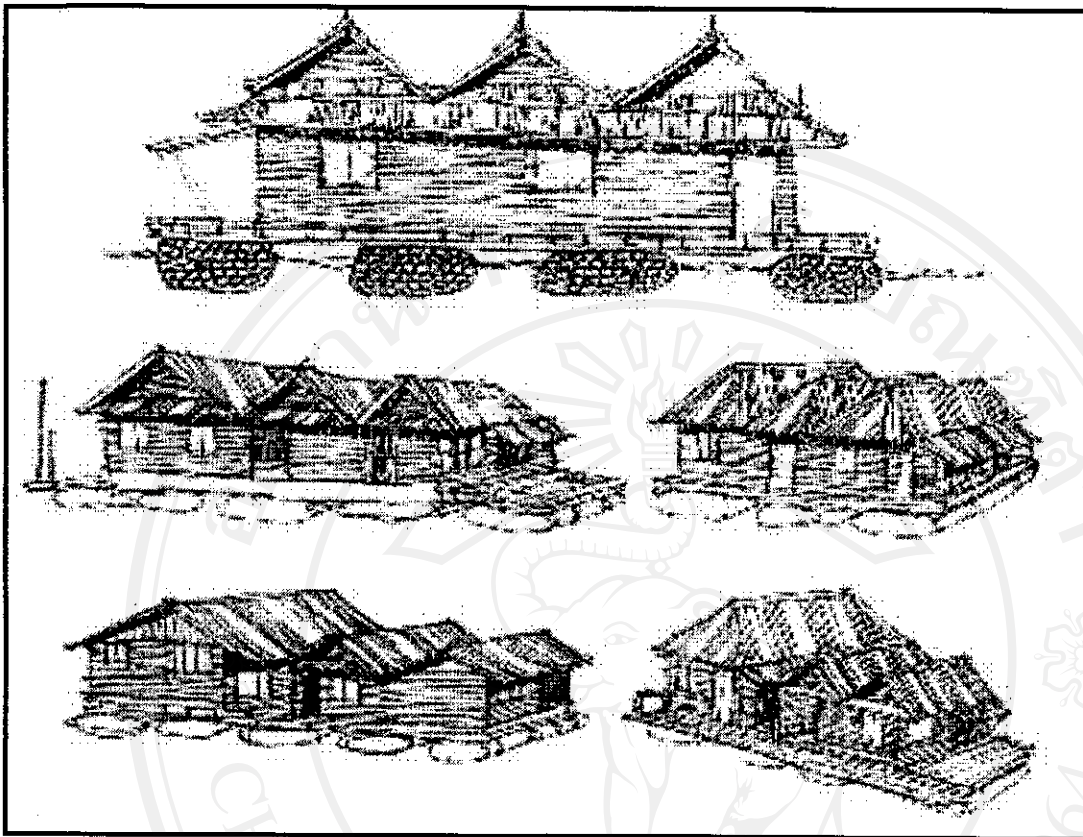
โครงสร้างของบ้านเรือนแพ บริเวณด้านหน้าของบ้านเรือนแพ ซึ่งเป็นด้านที่มีสะพานไม้ เชื่อมโยงจากชายตลิ่งมาสู่ตัวบ้านเรือนแพ สะพานไม้ที่พาดเข้าสู่ตัวเรือนแพโดยเข้าประตูบ้าน แต่โดยส่วนมากจะพาดสู่ชานเรือนแพด้านข้าง แล้วจึงจะเดินเข้าสู่ตัวเรือนด้านหน้าของเรือนแพ บ้านเรือนแพยังมีหน้าต่างไม้ระแนงตีห่าง ๆ หรือเป็นแผงปิดเปิดขึ้นลง เพื่อให้อากาศได้ถ่ายเทได้สะดวก บ้านเรือนแพบางหลังใช้พื้นที่ด้านหน้าเป็นที่วางเก็บสิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้ บ้านเรือนบางหลังนอกจากนี้ด้านหน้ายังเป็นที่พักเรือโยงไว้ระหว่างบ้านเรือนแพกับชายตลิ่งเพื่อไม่ให้เคลื่อนที่ไปมา

โครงหลังคาของบ้านเรือนแพ บ้านเรือนแพในอดีตส่วนใหญ่จะมีโครงหลังคาเป็นไม้ แต่ในปัจจุบัน โครงหลังคาของบ้านเรือนแพจะนิยมใช้เหล็กเข้ามาเป็นส่วนประกอบในการทำโครงหลังคา เนื่องจากความคงทนและราคาของไม้ในปัจจุบันค่อนข้างแพงกว่า

ฐานของบ้านเรือนแพ ลูกบวบแพจะทำหน้าที่เป็นฐานของบ้านเรือนแพผูกติดอยู่กับคาน ลูกบวบแพจะมีจำนวนมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดของเรือนแพ บ้านเรือนแพจะใช้ลูกบวบแพมีจำนวนระหว่าง 2 – 4 ลูกบวบ จำนวนไม้ไผ่แต่ละบวบจะอยู่ระหว่าง 100 – 150 ลำ และผูกมัดด้วยเส้นลวดติดกันตรงหัวบวบแพ เพื่อไม่ให้ไม้ไผ่กระจัดกระจายออกจากกัน

พื้นบ้านเรือนแพ ใช้กระดานปูตามยาวของเรือนแพ พื้นบ้านเรือนแพไม่มีการแบ่งระดับ เหมือนบ้านเรือนไทยโดยทั่วไป พื้นเรือนแพส่วนใหญ่จะรักษาความสะอาดด้วยการถู แต่มีบางหลังที่ปูพื้นด้วยเสื่อน้ำมัน

ฝาผนังบ้าน ฝาบ้านเรือนแพทำจากไม้กระดานโดยส่วนใหญ่ โดยการตีทับซ้อนเป็นเกล็ด บ้านเรือนแพบางหลังใช้แผ่นไม้อัดหรือสังกะสีมาตีเป็นฝาบ้าน แต่บ้านเรือนแพในปัจจุบันฝาผนังจะเก่าและทรุดโทรมมาก เพราะขาดการดูแลและปรับปรุง

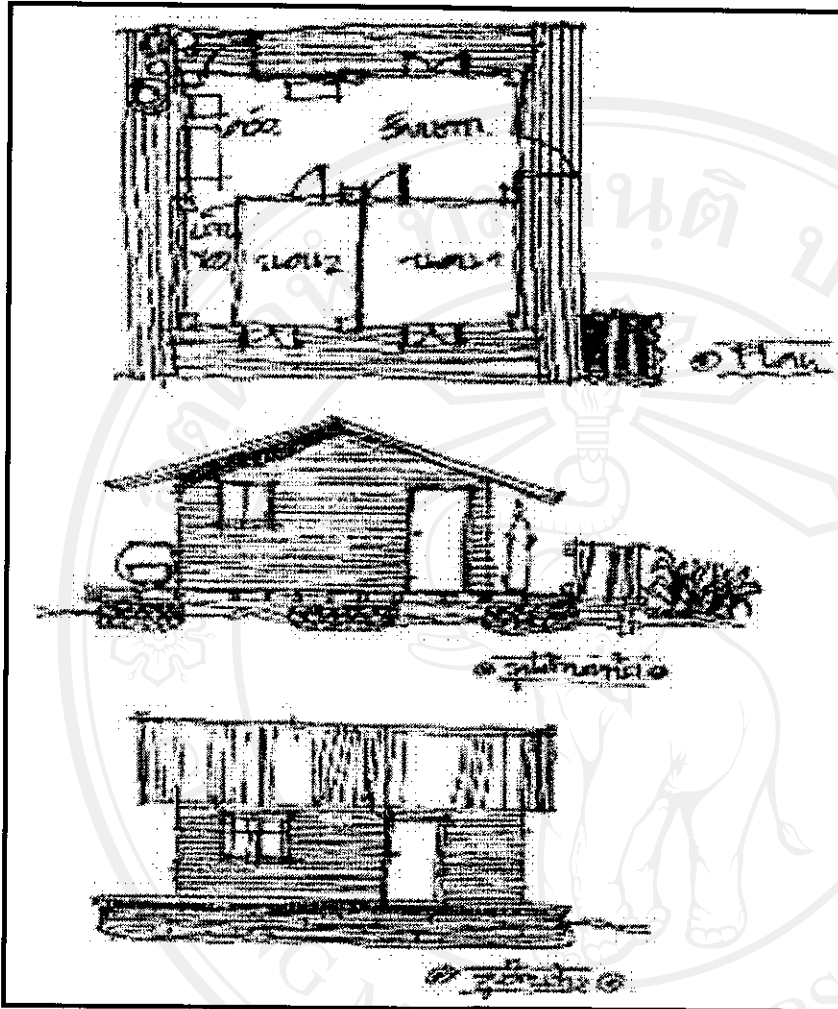

ภาพ 22 ภาพบนเป็นบ้านเรือนแพทรงไทยจะพบแถวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพกลางและล่างเป็นบ้านเรือนแพหลังคาทรงจั่วสามารถพบเห็นได้ทั่วไป

ที่มา คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2546). โครงการรักษาเอกลักษณ์
ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว จังหวัดอุทัยธานี.
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพฯ.

ฝ้าเพดาน บ้านเรือนแพมักจะไม่นิยมมีฝ้าเพดานสำหรับกันความร้อน ทั้งที่บ้านเรือนแพมุงหลังคาด้วยสังกะสี เหตุที่ไม่มีฝ้าเพดานเพราะจะเป็นการสร้างน้ำหนักให้กับโครงหลังคาและตัวเรือนแพให้มีน้ำหนักเพิ่มมากขึ้น บ้านเรือนแพบางหลังที่มีหลังคาต่ำมากจะมีแผ่นไม้อัดวางกันความร้อนจากหลังคาสังกะสี แต่ก็เป็นส่วนหนึ่งของโครงหลังคาและการวางแผ่นไม้อัดไม่ได้ทำเป็นแบบมาตรฐาน

ภาพ 23 ตัวอย่างการแบ่งพื้นที่ภายในห้องต่างๆ ของบ้านเรือนแพ

ที่มา คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2546). โครงการรักษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว จังหวัดอุทัยธานี. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพฯ.

การใช้สอยพื้นที่ของบ้านเรือนแพ ชาวเรือนแพจะใช้ห้องโถงเป็นห้องนอน ห้องนั่งเล่น ห้องรับแขก ห้องทำงาน ห้องรับประทานอาหารและห้องเก็บสิ่งของสัมภาระต่างๆ ห้องโถงของชาวเรือนแพจะไม่นิยมมีเครื่องเรือนมากนัก ดังนั้นจึงไม่ค่อยพบเห็น โต๊ะรับแขก เตียงนอน และโต๊ะตู้ต่างๆ บนเรือนแพ นอกจากเครื่องเรือนเหล่านี้จะทำให้พื้นที่ใช้สอยบนเรือนแพน้อยลงแล้ว ยังเป็นการเพิ่มน้ำหนักของตัวเรือนแพให้มากขึ้น อันเป็นสาเหตุให้ตัวเรือนแพทรุดต่ำลงเร็วยิ่งขึ้น ดังนั้น

ภายในตัวเรือนแพจึงมีแต่เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่จำเป็น รวมทั้งเครื่องใช้ไฟฟ้าต่าง ๆ ตามที่ฐานะของชาวเรือนแพจะอำนวยให้ เช่น ตู้เย็น โทรทัศน์ เครื่องเสียง เป็นต้น

การแบ่งพื้นที่ภายในของบ้านเรือนแพ การวางตำแหน่งสำหรับพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านเรือนแพ โดยส่วนใหญ่แล้วจะคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอย ทิศทางของแสงแดดและลม เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของตน บ้านเรือนแพจะมีการแบ่งสัดส่วนพื้นที่ภายในที่ชัดเจน แต่เนื่องด้วยบ้านเรือนแพต้องก่อสร้างให้มีขนาดที่จำกัด เพราะจะต้องมีลูกบวบแพมาเป็นฐานรองรับน้ำหนักตัวบ้านให้ลอยอยู่ในน้ำได้ ชาวเรือนแพจึงคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยของพื้นที่ภายในบ้านเป็นสำคัญ จึงทำให้พื้นที่ภายในบ้านจึงคับแคบ โดยจะปล่อยให้พื้นที่ภายในเปิดโล่งเป็นห้องโถงเพื่อจะได้ใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์ได้มาก โดยส่วนมากบ้านเรือนแพแต่ละหลังจะมีห้องนอนเพียงห้องเดียวเท่านั้น

ห้องส้วมของบ้านเรือนแพ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบ้านเรือนแพจะมีการสร้างห้องขับถ่ายของตนไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับพื้นที่ที่จะเอื้ออำนวย ชุมชนบ้านเรือนแพบางคนจะสร้างส้วมแยกจากตัวเรือนออกไปต่างหาก โดยมีห้องส้วมอยู่บนบวบแพเล็ก ๆ คือ การแยกส้วมกับตัวบ้านออกจากกันห้องส้วมภายในตัวบ้านเรือนแพ เป็นห้องส้วมที่อยู่ในบ้าน หรืออยู่ในห้องครัว เป็นห้องส้วมที่ค่อนข้างจะมิดชิดจากสายตาของคนภายนอก ห้องส้วมลักษณะแบบนี้มักจะสร้างไว้ตรงมุมบ้านด้านหลังของตัวเรือน ห้องส้วมจะสร้างโดยนำสังกะสีมาตีกันเป็นหลังขนาดเล็ก การขับถ่ายของชาวเรือนแพจะถ่ายลงตามช่องกระดานสี่เหลี่ยมที่เปิดไว้ลงสู่ลำน้ำปล่อยให้กระแสน้ำพัดพาไป ภายในห้องส้วมจะมีขันน้ำสำหรับตักน้ำตรงช่องถ่ายขึ้นมาล้างทำความสะอาด หลังจากขับถ่ายอุจจาระเสร็จแล้ว

ที่กล่าวมานี้เป็นรูปทรงของบ้านเรือนแพโดยทั่วไปในจังหวัดพิษณุโลก แต่เมื่อพิจารณารูปทรงของบ้านเรือนแพภายในชุมชน โดยเฉพาะแล้ว จะพบว่าบ้านเรือนแพมีรูปทรงที่ใหญ่บ้างหรือเล็กบ้างตามขนาดของบ้านเรือนแพซึ่งแตกต่างกันออกไป และสภาพบ้านเรือนแพที่พบเห็นในปัจจุบันค่อนข้างเก่าและทรุดโทรมเป็นอย่างมาก จึงทำให้เป็นภาพที่ไม่น่าดูสักเท่าไรนัก แต่หากในอนาคตบ้านเรือนแพเหล่านี้ได้รับการบูรณะหรืออนุรักษ์โดยการตกแต่งให้สวยงาม จะเป็นมรดกวัฒนธรรมทางด้านสถาปัตยกรรมของเมืองพิษณุโลกได้ มิเช่นนั้นแล้วในอนาคตบ้านเรือนแพอาจจะไม่มีหลงเหลืออีก หรืออาจอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมจนยากที่จะบำรุงรักษาจำต้องรื้อถอน และหายไปจากชุมชนในที่สุด

3.5.3 การเปลี่ยนลูกบวบแพและการหมุนแพ

ชาวเรือนแพจะมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับเรือนแพของตนเอง ความผูกพันที่มีกับเรือนแพนั้น เป็นผลมาจากที่ชาวเรือนแพมีบ้านเรือนอยู่ในลำน้ำ ระบบนิเวศลำน้ำจึงเป็นกลไกสำคัญที่สร้างขอบข่าย

ความสัมพันธ์ ระหว่างชาวเรือนแพกับบ้านเรือนแพ ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวบางครั้งก็ดูเหมือนว่า ชาวเรือนแพเกิดความวิตกกังวลต่อสภาพบ้านเรือนที่ตนเองอยู่กันเป็นอย่างมาก เป็นที่ทราบกัน โดยทั่วไปในหมู่ชาวเรือนแพว่า คนที่อยู่เรือนแพจะต้อง เป็นน้ำ¹ เพื่อนำมาปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจของตนเองได้อย่างเหมาะสม ชีวิตของชาวน้ำหรือชาวเรือนแพที่ผูกพันกับบ้านเรือนแพ สามารถจำแนกได้ดังนี้คือ

ชุมชนชาวแพต้องดูแลรักษาซ่อมแซมลูกบวบแพ เพราะลูกบวบแพจะเป็นฐานรองรับตัวบ้านอยู่ตลอดเวลา และรักษาสภาพบ้านเรือนแพของคนไม่ให้จมน้ำ ชาวเรือนแพจะต้องสังเกตการขึ้นลงของระดับน้ำทำให้ชาวเรือนแพต้องเคลื่อนย้ายเรือนแพตามระดับน้ำ การขึ้นลงของระดับน้ำที่มีกำหนดเวลาหลังจากที่มีการสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำ จึงเป็นกลไกที่สร้างภาระให้กับชาวเรือนแพเพิ่มขึ้นและเป็นไปตามกำหนดเวลา ชาวเรือนแพจะต้องมีความระวังระไวต่อเสียงลั่นของไม้ไผ่ที่เป็นสัญญาณว่า ลูกบวบแพกำลังจะเกยตื้นหรือเสียงร้องเตือนของชาวเรือนแพด้วยกันว่า น้ำมา² จะส่งกันมาเป็นทอด ๆ จากทางด้านเหนือเพื่อให้ชาวเรือนแพได้เคลื่อนย้ายเรือนแพ และสิ่งของบนตลิ่งได้ทันช่วงที่ ระดับน้ำยังเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ชาวเรือนแพไม่สามารถที่จะพาครอบครัวทั้งหมด เดินทางไปค้างแรมที่ใดได้นานๆ หรือเพียงข้ามคืน หรืออาจจะมีคนใดคนหนึ่งในครอบครัวต้องคอยเฝ้าอยู่ เรือนแพเพื่อคอยเคลื่อนย้ายเรือนแพให้เป็นไปตามระดับน้ำ เพื่อพุงสภาพบ้านเรือนแพให้ดำรงอยู่บนกระแส่น้ำได้

“แค่หัวแพบ้านเราไปชนกับหัวแพบ้านอื่นหลาย ๆ ครั้ง หรือแพเลื่อนขึ้นเลื่อนลงตามกระแสน้ำแล้วละก็ นั่นแสดงว่าน้ำมาแน่ๆ พวกเราก็จะตะโกนบอกกันไปเรื่อย ๆ พวกเราจะช่วยเหลือกันบ้างเวลาต้องการยึดแพข้างหริ่ง เพื่อไม่ให้แพลอยตามน้ำ แต่บางคนเอาไม่อยู่แพก็ลอยไปถึงหน้าวัดจันทร์โน้น” (สัมภาษณ์กัมพล ปานทอง: 21 ตุลาคม 2547)

การเปลี่ยนลูกบวบแพ คือ การเปลี่ยนลำไม้ไผ่ที่ใช้ทำลูกบวบแพออกทั้งหมด เมื่อมีอายุการใช้งานครบกำหนดภายในระยะเวลาประมาณ 3 ปีเป็นอย่างสูง เพื่อรักษาระดับการลอยตัวของบ้านเรือนแพให้อยู่เหนือผิวน้ำอยู่ตลอดเวลา เรือนแพที่เปลี่ยนลูกบวบแพใหม่ๆ ตัวเรือนจะอยู่สูงกว่าระดับพื้นผิวน้ำประมาณ 2 ฟุต และบ้านเรือนแพเริ่มลดระดับการลอยตัวลงเรื่อยๆ เมื่อใช้งานได้

¹ หมายถึง วิถีชีวิตของชาวเรือนแพหรือเป็นวิถีชีวิตของชาวน้ำ ที่ต้องปรับตัวเองให้มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมของลำน้ำได้ และเรียนรู้กฎเกณฑ์ธรรมชาติของลำน้ำ

² การตะโกนเสียงดัง เพื่อบอกเพื่อนบ้านใกล้เคียงว่า กระแสน้ำไหลเร็วและแรง

ประมาณหนึ่งปีเศษหลังจากที่เปลี่ยนลูกบวบแพแล้ว สำหรับการเปลี่ยนลูกบวบแพด้านในหรือตรงกลางใช้วิธีการนำลูกบวบแพมาลอยติดกับตัวบ้านเรือนแพด้านนอก โดยนำลำไม้ไผ่เสียบเข้าไปตามคานใต้พื้นบ้าน ให้โคนลำไม้ไผ่พาดวางอยู่บนลูกบวบแพ ที่ลอยตัวอยู่ด้านนอกเป็นจำนวนหลายลำ ตลอดแนวยาวของตัวบ้านเรือนแพ วิธีการเช่นนี้เป็นการให้ลูกบวบแพด้านนอกรับน้ำหนักตัวเรือนแพแทนลูกบวบแพที่อยู่ใต้ตัวเรือนแพ จากนั้นจึงช่วยกันดึงและดันไม้ไผ่เก่าออกทีละลำ และชักไม้ไผ่เข้าไปแทนที่ ซึ่งการชักไม้ไผ่เข้าไปแต่ละด้านข้างของเรือนแพควรจะมีจำนวนเท่ากัน เมื่อเสร็จจากเปลี่ยนลูกบวบแพด้านนอกแล้ว จึงจะเปลี่ยนลูกบวบแพด้านในที่อยู่ริมตลิ่งต่อไป

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ไม้ไผ่ที่นำมาเป็นลูกบวบแพเสื่อมสภาพเร็วมีอยู่หลายประการ อาทิเช่น ขนาดและคุณภาพของไม้ไผ่ ชาวเรือนแพจะเลือกไม้ไผ่ที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางที่โคนลำ 5 – 6 นิ้ว แต่ในปัจจุบันชาวเรือนแพกล่าวกันทั่วไปว่า “ไม้ไผ่มีขนาดเล็กลง ดังนั้นไม้ไผ่ที่นำมาใช้เป็นลูกบวบแพจึงมีขนาดคละกันมา คุณภาพของไม้ไผ่จะเลือกไม้ไผ่กลางกอมมีลำต้นตรงไม่แตกง่าย บางครั้งก็ขึ้นอยู่กับคนขายด้วยเพราะอาจได้ไม้ไผ่ยัดไส้ก็มี” (สัมภาษณ์กัมพล ปานทอง: 21 ตุลาคม 2547) นอกจากนี้สิ่งของสัมภาระต่าง ๆ ในตัวบ้านเรือนแพ เป็นผลให้ลูกบวบแพรับน้ำหนักมากอยู่ตลอดเวลา อายุการใช้งานของลูกบวบแพก็น้อยกว่าที่ควรจะเป็น ส่วนเครื่องใช้จะเฉพาะสิ่งที่จะต้องใช้ในชีวิตประจำวันเท่านั้น เช่น เครื่องนอน อุปกรณ์จับปลา อุปกรณ์ทำมาหากินอื่น ๆ หากแต่บ้านเรือนแพที่มีฐานดีก็จะมีอุปกรณ์ไฟฟ้าด้วย ได้แก่ โทรทัศน์ ตู้เย็น และเครื่องเสียง เป็นต้น การเปลี่ยนลูกบวบแพแต่ละครั้ง เจ้าของบ้านเรือนแพจะต้องเสียค่าใช้จ่ายโดยประมาณ 15,000 – 20,000 บาท ต่อครั้ง เพราะไม้ไผ่มีราคาแพง ค่าไม้ไผ่ราคาประมาณลำละ 40 - 45 บาท ซึ่งสามารถสั่งซื้อได้ที่ชุมชนแสงดาว โดยสั่งไว้ล่วงหน้าประมาณ 1 – 2 อาทิตย์ (สัมภาษณ์ละออ อินทรทัศน์: 28 พฤศจิกายน 2547 และกัมพล ปานทอง: 21 ตุลาคม 2547) อีกทั้งเมื่อใกล้ถึงกำหนดเวลาเปลี่ยนลูกบวบแพหรือหนุนแพก็ต้องเตรียมตัวรีบเก็บเงิน ไว้ล่วงหน้าอีกด้วย

การหนุนแพ คือ การนำไม้ไผ่จำนวนหนึ่งมายัดเป็นลูกบวบแพ เพื่อให้สภาพบ้านเรือนแพที่ทรุดต่ำที่ระดับน้ำจะท่วมพื้นเรือนแพ ได้ลอยยกตัวเรือนแพขึ้นพ้นจากระดับน้ำ การหนุนแพเป็นการรักษาสภาพการรับน้ำหนักเรือนแพของลูกบวบแพให้คงสภาพอยู่ได้ในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น เพราะลูกบวบแพ มิได้เปลี่ยนไม้ไผ่ออกใหม่ทั้งหมด ลูกบวบแพก็ยังคงอยู่แต่กำลังจะหมดอายุการใช้งาน จึงนำไม้ไผ่จำนวนครั้งละประมาณ 50 – 100 ลำ เข้ามาหนุนแพเพื่อช่วยรับน้ำหนักตัวเรือนแพพร้อมกับลูกบวบแพเก่า โดยทั่วไปการหนุนแพของชาวเรือนแพมิได้กระทำกันทุกหลัง ชาวเรือนแพจะเลือกวิธีการให้ลูกบวบแพคงสภาพรับน้ำหนักเรือนแพได้ 2 วิธี คือ การเปลี่ยนลูกบวบแพกับการหนุนแพ การเปลี่ยนลูกบวบแพเป็นการเปลี่ยนไม้ไผ่ทั้งหมด ส่วนการหนุนแพจะต้องกระทำทุกปี และจะมีอายุการใช้งานประมาณ 5 ปี จึงจะใช้วิธีเปลี่ยนลูกบวบแพ วิธีการหนุนแพนั้นจะใช้

จำนวนแรงงานในการขุดลอกบวบแพประมาณ 2 – 3 คน เรือนแพบางหลังใช้แรงงานคน เพราะใช้แรงงานคนจำนวนน้อยและงานไม่ยุ่งยากมากนักใช้เวลา 1 วัน แรงงานนอกจะเป็นเจ้าของเรือนแพแล้ว จะมีญาติหรือสมัครพรรคพวกมาช่วยก็ได้

ภาพ 24 ภาพแสดงลูกบวบแพ ซึ่งเป็นส่วนที่ทำให้เรือนแพลอยน้ำได้

ที่มา คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2546). โครงการรักษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว จังหวัดอุทัยธานี. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพฯ.

3.5.4 กระแสน้ำน่านบริเวณชุมชนบ้านเรือนแพ

ลักษณะของลำน้ำน่านเมื่อไหลผ่านเมืองพิษณุโลก ทำให้ตัวเมืองพิษณุโลกถูกแบ่งแยกออกเป็นตัวเมืองฝั่งตะวันออกกับฝั่งตะวันตก บริเวณสองฝั่งของลำน้ำบริเวณตัวเมืองมีเรือนแพจอดเรียงรายเป็นแถวยาว ลำน้ำบริเวณชุมชนเมืองมีลักษณะคดเคี้ยวเป็น 2 คู่งน้ำ โดยคู่งน้ำแรกเริ่มจากเหนือตัวเมืองพิษณุโลก ตรงบริเวณค่ายทหารสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ไถ้มาจนถึงบริเวณหน้าโรงเรียนพิษณุโลกพิทยาคม กระแสน้ำจากคู่งน้ำจะไหลเข้ากระทบทางฝั่งตะวันออกของลำน้ำเหนือบริเวณประดุมอูญขึ้นมา ซึ่งในปัจจุบันได้สร้างเขื่อนกั้นตลิ่งป้องกันการกัดเซาะของกระแสน้ำแล้ว ต่อจากนั้นลำน้ำจะไหลตรงลอดสะพานนเรศวร และเริ่มเป็นคู่งน้ำที่สองตั้งแต่บริเวณหน้าโรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี ทำให้กระแสน้ำไหลกระทบฝั่งแม่น้ำด้านตะวันตกตรงบริเวณที่เรียกว่า ตะแสงแกง เมื่อกระแสน้ำไหลลอดสะพานเอกาทศรถ จะไหลเข้ากระทบฝั่งด้านตะวันออกบริเวณหน้าตลาดอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งบริเวณดังกล่าวมีลักษณะพื้นที่ตลิ่งสูงชัน จึงสร้างเขื่อนกำแพงกั้นตลิ่งป้องกันการกัดเซาะของกระแสน้ำ จากผลงานการวิจัยของแผนกสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2516) ได้กล่าวถึงแม่น้ำน่านบริเวณตัวเมืองว่า “มีความกว้างประมาณ 40 เมตร และจะกว้างมากขึ้นในฤดูฝน ในฤดูแล้งจะมีตลิ่งลาดลงสู่ลำน้ำทั้งสองฝั่งเป็นระยะทางยาวกว่า 20 เมตร...” เมื่อวัดความกว้างโดยประมาณระหว่างฝั่งแม่น้ำทั้งสองตรงบริเวณสะพานนเรศวรลำน้ำน่านจะมีความกว้างประมาณ 100 เมตร

จากคำบอกเล่าของผู้อาวุโสและผู้นำชุมชนบ้านเรือนแพได้กล่าวถึงสภาพลำน้ำน่านในฤดูแล้งว่า

“ปีใดที่แล้งมากชาวแพสามารถเดินข้ามฟากแม่น้ำไปมาหากันได้ โดยเฉพาะบริเวณหน้าโรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี จะมีหาดทรายทอดยาวเป็นบริเวณกว้าง สามารถเป็นที่วิ่งเล่น เดินเล่น เป็นที่สนุกสนานของชาวแพและเด็กแพ หากน้ำขึ้นล่งก็ตรงนี้ต้องระวังตกตะพักน้ำอย่างเดียว” (สัมภาษณ์ กัมพล ป่านทอง: 21 ตุลาคม 2547 และจินตนา บัวทอง: 1 ธันวาคม 2547)

“เมื่อก่อนอยู่หน้าตลาดได้ต่อมาลากแพมาอยู่หน้าโรงเรียนสาธิตตรงแพที่อยู่ตอนนี้ะ หลายสิบปี เวล่าน้ำลดก็เดินข้ามฟากได้ จากหน้าวิทยาลัยครูข้ามไปหน้าโรงเรียนเฉลิมขวัญได้ เห็นแต่หาดทราย พอปี 38 น้ำท่วมหนักกลุ้งยัดแพแทบไม่ทัน” (สัมภาษณ์พูน อินทรทัศน: 28 พฤศจิกายน 2547)

“หากต้องการเดินเล่นบนพื้นทรายก็ไปแถวหน้าโรงเรียนเฉลิมขวัญ เวลานั้นผู้คนจะนิยมไปเดินเล่น ไปนั่งเล่น เห็นเด็กแพเต็มไปหมด ส่วนหน้าหน้าโรงเรียนพลตำรวจ ลำน้ำจะลึกมาก ๆ เพราะเป็นที่รู้กันว่าหากจะเล่นน้ำตรงบริเวณนี้ต้องระวังตกตะกอนน้ำ (หลุมใต้ลำน้ำ) จึงไม่ค่อยมีใครกล้าเล่นแถวนี้สักเท่าไร” (สัมภาษณ์อุบลรัตน์ สัน โขษะ: 1 ตุลาคม 2547)

นอกจากนี้ปริมาณของน้ำจากแม่น้ำแควน้อยในฤดูน้ำหลาก ยังเป็นปัจจัยหนึ่งต่อระดับน้ำในบริเวณตัวเมืองพิษณุโลกบวกกับปริมาณน้ำฝนที่มากกว่าปีที่ผ่านมา ดังนั้นในงานประเพณีการแข่งขันทือยาวของจังหวัดพิษณุโลก ประจำปี พ.ศ. 2547 ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 18 – 19 กันยายน พ.ศ. 2547 บริเวณลำน้ำน่านหน้าวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ปรากฏว่าน้ำในลำน้ำเกือบถึงฝั่ง นับเป็นประวัติกาลที่ประเพณีการแข่งขันทือยาวของจังหวัดพิษณุโลกที่มีน้ำมากทุก ๆ ปี ผู้ชมการแข่งขันทือยาวบนตลิ่งและบนสะพานนเรศวรจะต้องมองการแข่งขันลงไปในลำน้ำ ซึ่งในปีนี้จะเกือบจะอยู่ในระดับสายตาของผู้ชมบนตลิ่ง ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากมีน้ำหลากจากแควน้อยเป็นจำนวนมากเพราะเป็นปีที่ประเทศไทยมีฝนตกมากผิดปกติ โดยที่แม่น้ำแควน้อยยังไม่มีเขื่อนกักน้ำ แต่ทั้งนี้เมื่อมีการสร้างเขื่อนกักน้ำแควน้อยเสร็จเรียบร้อยแล้วลำน้ำน่านอาจลดลงกว่าเดิม หรือเพิ่มขึ้นก็จะต้องดูว่า จะมีส่งผลต่อชุมชนบ้านเรือนแพและประเพณีการแข่งเรือยาวอย่างไรในอนาคต

3.5.5 สภาพภูมิทัศน์และการจัดบ้านเรือนแพ

การจัดบ้านเรือนแพพำนักอาศัยจะจัดเป็นแนวยาวเรียงรายริมสองฝั่งแม่น้ำบริเวณตัวเมือง อาณาบริเวณริมตลิ่งบางแห่งจะมีเรือนแพจอดหนาแน่นเกือบชิดติดกัน บางแห่งจะจอดกันอยู่ห่าง ๆ และบางแห่งจะมีเรือนแพจอดอยู่เพียงกลุ่มเดียว จากการสำรวจเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ.2547 พบบ้านเรือนแพจอดเรียงรายอยู่จำนวนทั้งสิ้น 64 แพ เมื่อพิจารณาถึงลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเรือนแพแล้ว ลักษณะทางกายภาพของลำน้ำน่านบริเวณตัวเมือง เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการตั้งบ้านเรือนแพ โดยสามารถแยกลักษณะการจัดบ้านเรือนแพพำนักอาศัยภายในชุมชนบ้านเรือนแพ เป็นอาณาบริเวณดังนี้คือ

บ้านเรือนแพริมฝั่งแม่น้ำด้านทิศตะวันออก หรือด้านฝั่งซ้ายของลำน้ำน่าน บ้านเรือนแพแถบนี้ส่วนใหญ่จะอยู่ติดกับย่านใจกลางเมืองหรือศูนย์กลางความสำคัญของเมือง บ้านเรือนแพที่จัดริมฝั่งน้ำด้านนี้เรียกว่า “บ้านเรือนแพฝั่งพุทธบูชา” เหตุเพราะตามแนวยาวของลำน้ำบริเวณตัวเมือง จะมีถนนพุทธบูชาควบคู่ขนานไปกับลำน้ำ แบ่งย่อยออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1) **กลุ่มหน้าวัดน้อย** เป็นกลุ่มบ้านเรือนแพที่อยู่ด้านเหนือสุดของชุมชน อาจกล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มที่เกือบจะตัดขาดจากชุมชนบ้านเรือนแพอื่น ๆ เพราะจอดอยู่ห่างไกลจากชุมชน กลุ่มนี้มีจำนวนบ้านเรือนแพจอดอยู่ 1 แพ (จากการสำรวจเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2547)

2) **กลุ่มหน้าโรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี** เป็นกลุ่มบ้านเรือนแพที่จอดเรียงรายตามแนวชาวมิตลิ่ง ตั้งแต่บริเวณเชิงสะพานนเรศวร ไปจนถึงเชิงสะพานเอกาทศรถด้านเหนือ ในปัจจุบันไม่พบบ้านเรือนแพ (จากการสำรวจเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2547) ในอดีตบ้านเรือนแพบริเวณนี้เป็นกลุ่มที่มีบ้านเรือนแพจอดกันหนาแน่นคับคั่งกว่ากลุ่มอื่นทั้งหมด เพราะเป็นกลุ่มเริ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนและลักษณะพื้นที่ริมตลิ่งมีความลาดชันต่ำ อันเอื้ออำนวยต่อการจอดบ้านเรือนแพเพื่อพำนักอาศัย บ้านเรือนแพบางหลังต้องจอดซ้อนกันเพราะไม่มีที่ว่าง ริมตลิ่ง และบางหลังจอดชิดเกือบจะติดกัน เพราะใกล้ท่าเรือตลาดเก่า (ตลาดหน้าวัดราชธานี) นอกจากนี้แล้วตรงบริเวณนี้ยังเคยมีกระเช้าลอยฟ้าซึ่งสร้างไว้สำหรับข้ามฝั่งอีกด้วย

3) **กลุ่มหน้าตลาดหรือวัดท่ามะปราง** เป็นกลุ่มบ้านเรือนแพที่จอดเรียงราย ตามแนวชาวมิตลิ่งตั้งแต่เชิงสะพานเอกาทศรถด้านใต้ ลงไปเกือบถึงตลาดราม่า ประกอบด้วยบ้านเรือนแพ จำนวน 5 แพ (จากการสำรวจเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2547) เป็นบริเวณที่มีบ้านเรือนแพจอดไม่หนาแน่นมากนัก เพราะลักษณะพื้นที่ริมตลิ่งสูงชัน

บ้านเรือนแพริมฝั่งแม่น้ำทิศตะวันตก หรือด้านฝั่งขวาของลำน้ำน่าน บ้านเรือนแพที่จอดริมฝั่งน้ำด้านนี้เรียกว่า “บ้านเรือนแพฝั่งวังจันทร์” เพราะมีถนนวังจันทร์คู่ขนานไปกับลำน้ำด้านฝั่งทิศตะวันตก บ้านเรือนแพบริเวณริมฝั่งด้านนี้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ

1) **กลุ่มหน้าศาลากลาง** เป็นกลุ่มบ้านเรือนแพที่อยู่บริเวณเหนือสุดของชุมชนฝั่งลำน้ำด้านทิศตะวันตก โดยเริ่มตั้งแต่แพขายถ้วยเตี้ยเรือ ซึ่งเป็นทั้งร้านขายอาหารและเป็นบ้านพักอาศัยด้วย ชื่อว่า ถ้วยเตี้ยเรือแพเพ็ญ ตั้งแต่หน้าโรงเรียนพิษณุโลกพิทยาคมหรือหน้าพระราชวังจันทร์ ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เรื่อยลงมาถึงบริเวณเชิงสะพานนเรศวร ประกอบด้วยบ้านเรือนแพจำนวน 12 แพ (จากการสำรวจเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2547) บ้านเรือนแพกลุ่มนี้ไม่สามารถขยายบริเวณที่จอดขึ้นไปทางเหนือได้อีก เพราะเป็นเขตหวงห้ามของค่ายทหารสมเด็จพระนเรศวรมหาราช บรรยากาศแถบนี้ค่อนข้างสงบเงียบมากกว่าบ้านเรือนแพกลุ่มอื่น เพราะบริเวณบนตลิ่งเป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการตลอดทั้งแนว พื้นที่ริมตลิ่งมีความลาดชันระดับปานกลางไม่ใช่อุปสรรคการเดินขึ้นลงและจอดบ้านเรือนแพมากนัก และยังเหมาะสำหรับเปิดบ้านเรือนแพให้นั่งชมการแข่งขันเรือยาวอีกด้วย

2) กลุ่มหน้ามหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เป็นกลุ่มบ้านเรือนแพที่จัดตั้งแต่ด้านทิศใต้เชิงสะพานนเรศวร ไปจนถึงเชิงสะพานเอกาทศรถด้านเหนือ ประกอบด้วยบ้านเรือนแพ จำนวน 20 แพ (จากการสำรวจเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2547) ในอดีตเป็นบริเวณที่บ้านเรือนแพจอดอยู่ค่อนข้างหนาแน่น เพราะอยู่ฝั่งตรงข้ามกับชุมชนเมือง เป็นกลุ่มบ้านเรือนแพที่ขยายตัวมาจากหน้าโรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี แต่เดิมพื้นที่ตลอดแนวบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการเช่นเดียวกับกลุ่มหน้าศาลากลาง พื้นที่ริมตลิ่งไม่สูงชันมากและในบริเวณนี้พื้นที่ริมตลิ่งกำลังได้รับการปรับปรุงพัฒนาทำทางเดินคอนกรีตตามแนวยาว พร้อมทั้งปลูกไม้ดอกไม้ประดับ นอกจากนี้พื้นที่ริมตลิ่งบริเวณตะแคงแ่ง³ กำลังเริ่มก่อสร้างเขื่อนคอนกรีตกันตลิ่ง และจะทำให้บ้านเรือนแพที่เหลืออยู่เพียงไม่กี่หลังในปัจจุบันจะต้องย้ายไปหาที่จอดพำนักบริเวณอื่น หากการก่อสร้างทางเดินคอนกรีตริมตลิ่งเสร็จเป็นที่เรียบร้อย (ภาพประกอบที่ 30 หน้า 114 ภาพล่างขวามือ)

3) กลุ่มหน้าโรงเรียนพลตำรวจ เป็นกลุ่มบ้านเรือนแพฝั่งตรงข้ามกับกลุ่มบ้านเรือนแพหน้าตลาดไนท์บาร์ซ่า ประกอบด้วยบ้านเรือนแพ จำนวน 26 แพ (จากการสำรวจเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2547) พื้นที่ตลิ่งบริเวณนี้มีความสูงชันและพื้นที่บนตลิ่งมีการครอบครองปลูกที่อยู่อาศัยตลอดทั้งแนว จึงเป็นอุปสรรคต่อการจอดบ้านเรือนแพริมตลิ่ง บ้านเรือนแพกลุ่มนี้เริ่มจัดตั้งแต่เชิงสะพานเอกาทศรถ ไปจนถึงบริเวณหน้าโรงเรียนพลตำรวจเดิม และกลุ่มนี้เป็นเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้นในปัจจุบันที่ยังคงหลงเหลือบ้านเรือนแพมากที่สุดในด้านนี้

3.5.6 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจอดบ้านเรือนแพ

จากลักษณะรูปแบบการจอดเรือนแพพำนักอาศัยในชุมชนบ้านเรือนแพ สามารถแยกเหตุปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐาน หรือการจอดพำนักอาศัยของชุมชนบ้านเรือนแพ หากมองในด้านมิติทางประวัติศาสตร์ เป็นการตั้งถิ่นพำนักจอดเรือนแพตั้งแต่เริ่มแรกของชุมชนบ้านเรือนแพ ซึ่งเหตุผลที่จอดเรือนแพตั้งแต่บริเวณหน้าโรงเรียนเฉลิมขวัญสตรีลงไปจนถึงเชิงสะพานเอกาทศรถ เพราะเป็นที่ผู้ที่อาศัยเรือนแพแถบนี้ได้ประกอบอาชีพค้าขายและเป็นบริเวณที่ติดกับย่านธุรกิจค้าขาย ใกล้ท่าเรือ และใกล้สถานที่ราชการ เช่น สถานีตำรวจภูธร ที่ว่าการอำเภอเมือง สำนักงานเทศบาลนคร ซึ่งทำให้ง่ายต่อการเดินทางเพื่อค้าขาย นอกจากนี้แล้วชุมชนบ้านเรือนแพยังนิยมจอดบ้านเรือนแพในพื้นที่ลาด เพื่ออำนวยความสะดวกขึ้นลงแพ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าที่ดินข้างตลิ่งตรงไหนที่มีความลาดชันน้อย จะเป็นที่จอดบ้านเรือนแพที่หนาแน่นคับคั่งมากกว่าบริเวณอื่น ๆ

³ แคนประหารชีวิตนักโทษในสมัยโบราณ ซึ่งปัจจุบันตั้งอยู่ใกล้มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พิษณุโลก

3.5.7 คติความเชื่อเรื่องที่อยู่อาศัยของชุมชนบ้านเรือนแพ

การปลูกเรือนสำหรับเป็นที่พักอาศัย ย่อมขึ้นอยู่กับอิทธิพลของสภาพภูมิประเทศของท้องถิ่น ดินฟ้าอากาศ วัสดุสำหรับก่อสร้าง ความเป็นอยู่ และคติความเชื่อทางลัทธิศาสนา บ้านเรือนแพก็เช่นกัน ชาวเรือนแพมักจะนิยมหันด้านหน้าของบ้านเรือนแพที่มีบานปิดเปิด หรือเป็นไม้ระแนงออกสู่ด้านทิศตะวันออกด้วยความเชื่อว่า ถ้าหันด้านหน้าของบ้านไปทางทิศตะวันออก จะทำให้ผู้อยู่อาศัยอยู่เย็นเป็นสุข ดังจะเห็นว่าชุมชนบ้านเรือนแพต่างสืบทอดคติความเชื่อการปลูกบ้านเรือนมาแต่เดิม ความเชื่อดังกล่าวจะต้องสมเหตุสมผลตามลักษณะดินฟ้าอากาศและการวางตำแหน่งบ้านเรือนแพ โดยการหันด้านข้างของบ้าน ตามแนวทิศเหนือและใต้ ยังเป็นการบ่งบอกถึงการวางตำแหน่งที่สอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพของระบบนิเวศลุ่มน้ำและเป็นการลดระดับความรุนแรงของกระแสน้ำที่จะพัดมากระทบกับตัวบ้านให้เหลือน้อยลงหรือเกิดความเสียหายน้อยที่สุด

ศาลพระภูมิ⁴ คือ ศาลที่สร้างไว้เพื่อให้เป็นที่สถิตของพระภูมิเจ้าที่ ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นผู้ดูแลบ้านเรือนเคหสถานอาคารสถานที่ต่าง ๆ รวมทั้งเรียกสวนไร่นา ตามความเชื่อของคนไทยส่วนใหญ่มาตั้งแต่สมัยโบราณจนปัจจุบัน จึงนิยมสร้างบ้านหลังเล็ก ๆ ให้อยู่

จากตำนานความเป็นมาของพระภูมิเจ้าที่นี้ ทำให้ความเชื่อเรื่องพระภูมิเจ้าที่สืบทอดกันมาในสังคมไทยจวบจนปัจจุบันนี้ ไม่ว่าจะเป็นทั้งประชาชนหรือชุมชนที่สร้างบ้านเรือนอยู่บนบกหรืออยู่ในน้ำก็ตาม จึงมีการจัดตั้งศาลพระภูมิปรากฏให้เห็นในบริเวณบ้านเรือน เคหะสถาน และสถานที่ต่างๆ มากมาย การตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่โดยทั่วไปจะตั้งอยู่ในบริเวณบ้านเรือน แต่สำหรับชาวเรือนแพซึ่งมีบ้านลอยอยู่ในน้ำจึงใช้ผืนน้ำเป็นรั้วแทน

⁴ ตามตำนานพระภูมิเจ้าที่ตามคัมภีร์พรหมจูดิวว่า...“เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าได้อุบัติขึ้นมาในโลกสมัยหนึ่งนั้น เจ้ากรุงพาลีทำการเบียดเบียนคนทั้งหลาย เมื่อพระพุทธเจ้าทราบจึงคิดลงโทษเจ้ากรุงพาลี โดยทรงขอที่ดินเจ้ากรุงพาลี 3 ก้าว เจ้ากรุงพาลีเห็นว่าขोन้อยจึงถวายให้ จากนั้นพระองค์ทรงแสดงพุทธาภินิหาร เมื่อทรงย่างก้าวเพียง 2 ก้าว ก็ถึงขอบเขตจักรวาล ดังนั้นพระเจ้ากรุงพาลีและพระภูมิเจ้าที่จึงไม่มีที่อยู่ ต้องออกไปนอกเขตจักรวาล เมื่ออยู่นอกเขตจักรวาลก็อดอยากในเครื่องสังเวท เจ้ากรุงพาลีจึงใช้พระภูมิเจ้าที่มาทูลขอเครื่องสังเวทและขอที่ดินคืน พระพุทธเจ้าทรงมีพุทธาบุญคิดว่า ต่อไปนี้ถ้าผู้ใดจะสร้างบ้านเรือน สร้างพระวิหาร ปลูกศาลา หรือทำการมงคลใด ๆ ก็ให้จัดตั้งเป็นที่ตั้งศาลพระภูมิกว้างยาวพอสมควรไว้ในบริเวณมงคลพิธี...” (เสฐียร โกเศศ. 2515)

ชาวเรือนแพกับการตั้งศาลพระภูมิ ต่างมีความเชื่อว่า พระภูมิที่จะคุ้มครองตนเองและพื้นที่ริมตลิ่ง ตลอดจนครอบครัวมาที่บ้านที่อยู่ในลำน้ำด้วย คิดความเชื่อดังกล่าวสืบทอดกันมาว่า หากปลูกสร้างบ้านเรือนแล้ว จะต้องมีการตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ในบริเวณบ้านของตน เพื่อความอบอุ่นใจว่ามีผู้คุ้มครองให้ปลอดภัย การตั้งศาลพระภูมิของชาวเรือนแพจะมีการตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่อยู่บน แ่งหริ่ง⁵ เพราะพระภูมิเจ้าที่ที่จะคุ้มครองบริเวณพื้นที่ริมตลิ่ง รวมไปถึงพื้นผิวน้ำบริเวณบ้านเรือนแพ และจะหันหน้าศาลพระภูมิไปทางทิศเหนือ (สัมภาษณ์เจริญ ผุสดี: 26 ตุลาคม 2547)

3.6 ลักษณะทางเศรษฐกิจของชุมชนบ้านเรือนแพ

อาชีพและรายได้ของชุมชนบ้านเรือนแพ

ชุมชนบ้านเรือนแพในอดีตมีอาชีพและรายได้ จากการประกอบอาชีพรับจ้าง อาชีพทำประมง อาชีพค้าขาย และบางครอบครัวมีโอภาสดีที่ได้รับราชการ ในปัจจุบันจะมีชุมชนบ้านเรือนแพเพียงบางครัวเรือนเท่านั้นที่ยังคงยึดอาชีพประมงอยู่ โดยการหาปลาในลำน้ำนาน แต่ลำน้ำนานได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็นจำนวนปลาที่เคยอุดมสมบูรณ์ในอดีต แต่ในปัจจุบันปลาแทบไม่มีเหลืออยู่แล้ว การเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตของชุมชน เพราะการสร้างเขื่อนเก็บน้ำที่มีอยู่ในปัจจุบัน คือ เขื่อนนเรศวร เพื่อผันน้ำไปใช้ในการเกษตร และเขื่อนที่กำลังสร้างอยู่ในขณะนี้ คือ เขื่อนแควน้อย จึงก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนในลำน้ำนานเช่นกัน อย่างไรก็ตามการสร้างเขื่อน การพัฒนาสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น แม้ว่าจะทำให้รายได้จากการหาปลาของชุมชนบ้านเรือนแพในลำน้ำนานไม่ว่าจะเป็นเพื่อการค้าหรือหาเพื่อยังชีพ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด ในบางวันอาจหาปลาไม่ได้สักตัวเลยก็มี

เพราะสิ่งที่ต้องการอาจเป็นเพียงนำมาประกอบอาหารในบางมื้อเท่านั้นเอง อาชีพการหาปลาเพื่อนำมาตากขายบริเวณตลิ่งหรือแ่งหริ่ง ของชุมชนบ้านเรือนแพนั้น ไม่มีให้เห็นอีกแล้วในปัจจุบัน รวบรวมว่าการพัฒนากำลังเข้ามาแทน ในด้านภูมิปัญญาของชุมชนบ้านเรือนแพ ไม่ว่าจะเป็นวิธีการจับปลา อุปกรณ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาของชุมชนบ้านเรือนแพลำน้ำนาน เพื่อเป็นส่วนช่วยในการเลี้ยงชีพตนเอง กำลังจะเลือนหายไปพร้อมกับชุมชน ในอนาคตคงมีเพียงตัวอักษรที่บรรยายให้ทราบว่าวิธีการจับปลาของชุมชนบ้านเรือนแพลำน้ำนาน อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เป็นอย่างไร หรือเหลือเพียงภาพถ่ายที่ยังคงอยู่เป็นหลักฐาน เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่าอุปกรณ์ที่ทำมาจากภูมิปัญญาของชุมชนแห่งนี้มีลักษณะที่แตกต่างไปจากชุมชนชาวน้ำแห่งอื่นอย่างไรบ้าง

⁵ แ่งหริ่ง คือ หัวตลิ่งหรือตลิ่งในความหมายของชุมชนบ้านเรือนแพ

จากคำบอกเล่าของกัมพล ปานทอง และผู้อาวุโสซึ่งได้เคยอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านเรือนแพลำนานานันได้เปรียบเทียบการหาปลาระหว่างอดีตกับปัจจุบันว่า

“ปลาในสมัยก่อนมีเยอะ ไม่ว่าจะเป็ปลาตะโกก ปลาเค้า ปลาสร้อย ปลาเค้าราคาดี กิโลเป็น 100 การหาปลาของชาวเรือนแพจะพายเรือผีหลอก ค่อย ๆ เล่นทวนน้ำ หรือตามน้ำก็ได้ ให้อะไรขึ้น ๆ พอเรือแล่นไปปลามันก็กระโดดขึ้นมาบนเรือเอง คืนหนึ่งก็ได้ปลาเยอะเหมือนกัน” (สัมภาษณ์กัมพล ปานทอง: 21 ตุลาคม 2547)

“แต่ก่อนปลาที่หาได้ในแต่ละเดือน มีเยอะ ขายได้ราคาเหมือนกัน รวม ๆ กันแล้วได้เงินเป็นหมื่น” (สัมภาษณ์ละออ อินทรทัศน์: 1 ธันวาคม 2547)

“เมื่อก่อนลุงออกหาปลาช่วงไหนก็ได้ปลา แต่เดี๋ยวนี้ออกตอนเช้า กับตอนมืด ตั้งแต่ 2 ทุ่มถึงเที่ยงกว่า ปลาจึงจะหุด เราต้องรู้จังหวะกว่าแต่ก่อน แล้วยังเขามาตอกเสาเข็มใกล้ตลิ่ง มันสะเทือนไปถึงในแม่น้ำ ปลาหนีหมด” (สัมภาษณ์พูน อินทรทัศน์: 29 พฤศจิกายน 2547)

ส่วนอาชีพที่ชุมชนบ้านเรือนแพบนบกส่วนใหญ่ได้ทำอยู่ในปัจจุบัน ยังคงยึดอาชีพรับจ้างทั่วไป เช่น กรรมกรก่อสร้าง รับจ้างซ่อมพระ รับจ้างซักผ้า รับจ้างล้างเครื่องเงิน แต่ก็ยังคงเป็นอาชีพหาเช้ากินค่ำอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ หรือบางครั้งครอบครัวที่ได้รับการศึกษาดีกว่าคนอื่นก็จะทำงานในหน่วยงานราชการ เช่น เป็นครู เป็นเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล แต่บุคคลเหล่านี้ก็ได้ย้ายถิ่นฐาน มิได้อยู่แพหรืออยู่ในสถานที่ที่ทางเทศบาลจัดให้อีกต่อไป เพราะเมื่อมีอาชีพที่ดีขึ้นก็มีโอกาสซื้อบ้านอยู่เป็นของตนเอง ส่วนสภาพวิถีชีวิตในรอบปีที่ชุมชนบ้านเรือนแพได้กระทำอยู่อย่างต่อเนื่องพอสรุปได้ดังนี้ (สัมภาษณ์กัมพล ปานทอง: 21 ตุลาคม 2547, ละออ อินทรทัศน์ และจินตนา บัวทอง: 1 ธันวาคม 2547)

ตาราง 1 สภาพวิถีชีวิตในรอบปีของชุมชนบ้านเรือนแพในลำน้ำน่านในอดีต

เดือน	สภาพวิถีชีวิตในรอบปี
มกราคม	เตรียมงานประเพณีทำบุญกลางบ้าน และจัดงานบุญ
กุมภาพันธ์	เก็บถั่ว ข้าวโพด ผลผลิตที่ปลูกไว้ขาย
มีนาคม	เก็บถั่ว ข้าวโพด ผลผลิตที่ปลูกไว้ขาย
เมษายน	ว่างงานเพราะน้ำลด และจะรับจ้างทั่วไป
พฤษภาคม	รับจ้างทั่วไปและซ่อมแพ
มิถุนายน	รับจ้างทั่วไปและซ่อมแพ
กรกฎาคม	รับจ้างทั่วไปและซ่อมแพ
สิงหาคม	รับจ้างทั่วไปและซ่อมแพ
กันยายน	เริ่มต้นฤดูหาปลาและเตรียมร่วมงานแข่งขันเรือยาวประเพณี
ตุลาคม	เตรียมดิน เพื่อไว้เพาะปลูกพืชต่าง ๆ และหาปลา
พฤศจิกายน	เพาะปลูกพืช และหาปลา
ธันวาคม	เพาะปลูกพืช และหาปลา

ที่มา ดัดแปลงจากสภาพวิถีชีวิตในรอบปีของชุมชนบ้านเรือนแพ

หมายเหตุ รายได้ในแต่ละเดือนจะไม่เท่ากัน ส่วนการรับจ้างทั่วไปนั้นชุมชนบ้านเรือนแพในอดีตจะรับจ้างซ่อมพระพุทธรูป ถีบสามล้อ กรรมกรก่อสร้าง ถักแห รับจ้างเปลี่ยนลูกบวบแพ เป็นต้น ส่วนในช่วงเดือนเมษายนถึงเดือนสิงหาคม เป็นช่วงน้ำลดและเป็นช่วงที่ปลากำลังวางไข่ ดังนั้นชุมชนบ้านเรือนแพจึงหยุดจับปลา เมื่อถึงฤดูน้ำหลากในเดือนกันยายนจึงเริ่มต้นจับปลาอีกครั้ง และพืชผักที่ปลูกไว้ริมตลิ่งนั้นจะนำมาขายที่ตลาดกิตติกรและบางครั้งก็ต้มข้าวโพดขายริมตลิ่งนั่นเอง

All rights reserved

ตาราง 2 สภาพวิถีชีวิตในรอบปีของชุมชนบ้านเรือนแพลำน้ำน่านในปัจจุบัน

เดือน	สภาพวิถีชีวิตในรอบปี
มกราคม	รับจ้างทั่วไปและขายของ
กุมภาพันธ์	รับจ้างทั่วไปและขายของ
มีนาคม	รับจ้างทั่วไปและขายของ
เมษายน	รับจ้างทั่วไปและขายของ
พฤษภาคม	รับจ้างทั่วไป ขายของและซ่อมแพ
มิถุนายน	รับจ้างทั่วไป ขายของและซ่อมแพ
กรกฎาคม	รับจ้างทั่วไป ขายของและซ่อมแพ
สิงหาคม	รับจ้างทั่วไป ขายของและซ่อมแพ
กันยายน	เริ่มต้นฤดูหาปลา และเตรียมร่วมงานแข่งขันเรือยาวประเพณี
ตุลาคม	หาปลา และขายของ
พฤศจิกายน	หาปลา และขายของ
ธันวาคม	หาปลา และขายของ

ที่มา คัดแปลงจากสภาพวิถีชีวิตของชุมชนบ้านเรือนแพ

หมายเหตุ จากเดิมชุมชนบ้านเรือนแพลำน้ำน่านในอดีต จะเตรียมงานประเพณีทำบุญกลางบ้านและจัดงานบุญในช่วงเดือน มกราคมของทุกปี แต่เมื่อเกิดการเคลื่อนย้ายชุมชนบ้านเรือนแพออกจากลำน้ำ และการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนบ้านเรือนแพได้แยกออกเป็นสองกลุ่ม คือ ชุมชนบ้านเรือนแพที่ยังอาศัยอยู่ในลำน้ำน่าน และ ชุมชนบ้านเรือนแพบนบก จึงส่งผลให้วิถีชีวิตของชุมชนบ้านเรือนแพได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด

ตาราง 3 สภาพวิถีชีวิตในรอบปีของชุมชนบ้านเรือนแพบนบกในปัจจุบัน

เดือน	สภาพวิถีชีวิตในรอบปี
มกราคม	รับจ้างทั่วไป
กุมภาพันธ์	รับจ้างทั่วไป
มีนาคม	รับจ้างทั่วไป
เมษายน	เตรียมงานประเพณีทำบุญกลางบ้าน และจัดงานบุญ
พฤษภาคม	รับจ้างทั่วไป
มิถุนายน	รับจ้างทั่วไป
กรกฎาคม	รับจ้างทั่วไป
สิงหาคม	รับจ้างทั่วไป
กันยายน	เตรียมและร่วมงานแข่งขันเรือยาวประเพณี
ตุลาคม	รับจ้างทั่วไป
พฤศจิกายน	รับจ้างทั่วไป
ธันวาคม	รับจ้างทั่วไป

ที่มา คัดแปลงจากสภาพวิถีชีวิตในรอบปีของชุมชนบ้านเรือนแพ

หมายเหตุ สภาพการดำเนินชีวิตของชุมชนบ้านเรือนแพในลำน้ำน่านที่ได้ย้ายครอบครัวมาอยู่บนบกได้เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งรายได้จากการประกอบอาชีพในแต่ละเดือนจะไม่เท่ากัน ส่วนการรับจ้างทั่วไปนั้น ส่วนใหญ่คนในชุมชนบ้านเรือนแพบนบกจะเป็นทำงานรับจ้างเป็นกรรมกรก่อสร้างบ้างขายของในตลาดบ้าง รับจ้างซักรีดบ้าง และสมาชิกในบางครอบครัว ทำงานบริษัทเอกชนในตัวเมือง เป็นต้น

นอกจากนี้ในอนาคตจะมีโครงการสร้างรายได้จากการผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product - OTOP) ที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนบ้านเรือนแพบนบก ซึ่งอยู่ระหว่างดำเนินการยื่นเรื่องให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัดพิษณุโลก และรอการอนุมัติเงินทุน ตลอดจนขอความช่วยเหลือในเรื่องความรู้เกี่ยวกับสินค้าและการส่งเสริมการตลาด จะเห็นได้ว่าเป็นอีกโอกาสหนึ่งที่จะช่วยให้ชุมชนบ้านเรือนแพบนบกได้มีอาชีพทำกิน ได้มีรายได้เพิ่มขึ้น หากโครงการดังกล่าวได้ดำเนินการเป็นผลสำเร็จแล้ว คาดว่าชุมชนบ้านเรือนแพบนบกแห่งนี้ อาจจะมีอาชีพใหม่หรือมีอาชีพเสริม เพื่อเป็นรายได้สำหรับตนเองและจุนเจือครอบครัว

อีกทั้งยังสามารถขึ้นห้วยคอยู่บนลำแข่งของตนเองได้อย่างภาคภูมิใจต่อไปในอนาคต ส่วนบ้านเรือนแพในลำน้ำน่านก็ยังคงประกอบอาชีพตามความถนัดของตน ไม่ว่าจะเป็นการรับจ้างทั่วไป การขายอาหาร การรับปลามาขายในตลาด สิ่งที่ชุมชนบ้านเรือนแพทั้งสองแห่งได้รับจากหน่วยงานรัฐเรียกว่า ไม่มีความเท่าเทียมกันเกิดความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

อย่างไรก็ตามหวังเพียงว่าหน่วยงานภาครัฐจะมองเห็นคุณค่าของชุมชนบ้านเรือนแพทั้งสองแห่งอย่างเท่าเทียมกัน และสิ่งที่จะยึดเหนี่ยวมิให้ชุมชนทั้งสองต้องแยกออกจากกันก็คงจะต้องขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่รับผิดชอบมาร่วมกันดูแล เพื่อส่งเสริมอาชีพที่มั่นคงให้แก่ชุมชนทั้งสองมีรายได้พอยังชีพมีสภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพื่อสำหรับชุมชนบ้านเรือนแพบนบกได้มีเงินเพียงพอที่สามารถนำมาผ่อนชำระบ้านได้ และชุมชนบ้านเรือนแพในลำน้ำน่านก็จะได้มีเงินนำมาปรับปรุงและซ่อมแซมที่อยู่อาศัยให้ดีขึ้น และยังคงส่งผลต่อเนื่องให้ชุมชนโบราณทั้งสองกลุ่มนี้ยังคงดำรงอยู่ต่อไปในอนาคต

3.7 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านเรือนแพ

ประชากรของชุมชนบ้านเรือนแพ

การศึกษาวิจัยเบื้องต้นของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ.2516 พบว่าจากกลุ่มประชากรตัวอย่างจำนวน 160 ครอบครัว ที่อาศัยอยู่ในเรือนแพ จังหวัดพิษณุโลก มีประชากร 974 เป็นเพศชาย 489 คน หรือร้อยละ 50.2 และเพศหญิง 485 คน หรือร้อยละ 49.8 (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516) และในปี พ.ศ.2521 ศรีสุวรรณ แสงศิริ (2521) ทำการวิจัยเรื่องสภาพความเป็นอยู่ของชาวเรือนแพในลำน้ำน่าน อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก พบว่ามีประชากรทั้งสิ้น 633 คน เป็นชาย 305 คน คิดเป็นร้อยละ 48.1 และเป็นหญิง 328 คน คิดเป็นร้อยละ 51.9 แต่จากการสำรวจของ กองสถิติประชากร สำนักงานเทศบาลเมืองเมื่อ พ.ศ.2535 มีจำนวนเรือนแพทั้งสิ้น 259 หลัง โดยประชากรที่อาศัยอยู่ในเรือนแพมีจำนวนทั้งสิ้น 1,029 คน เป็นชาย 343 คน เป็นหญิง 380 คน เป็นเด็ก 306 คน ในปีพ.ศ.2545 ข้อมูล ณ เดือนพฤศจิกายน 2545 นั้นได้ระบุไว้ว่า

จำนวนประชากรของชุมชนบ้านเรือนแพที่มีอยู่รวมทั้งสิ้น 156 แพร และคาดว่ามิประชากรแฝงประมาณ 50,000 – 100,000 คน (เทศบาลนครพิษณุโลก, 2546) จากการสำรวจเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ.2547 พบว่าจำนวนประชากรเรือนแพในลำน้ำน่านเหลืออยู่เพียง 64 แพร เท่านั้น และส่วนใหญ่จะจอดเรียงรายกระจุกตัวอยู่ที่บริเวณหน้า โรงเรียนพลตำรวจหรือบริเวณหน้าสะพานเอกาทศรถ ส่วนชุมชนบ้านเรือนแพที่ย้ายไปอยู่ ณ ที่สาธารณะริมคลองโคกข้าง มีจำนวนทั้งสิ้น 68 หลังคาเรือน (สัมภาษณ์กัมพล ปานทอง: 21 ตุลาคม 2547)

ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนบ้านเรือนแพกับชุมชนเมือง

ชุมชนบ้านเรือนแพเป็นชุมชนย่อยที่อยู่ในใจกลางของชุมชนเมืองพิษณุโลก ซึ่งการคมนาคมก็สามารถเดินทางไปมาได้โดยสะดวกเป็นอย่างยิ่ง เพราะหน่วยงานส่วนราชการต่าง ๆ ของจังหวัดพิษณุโลกนั้นมักจะตั้งอยู่ใกล้ริมลำน้ำน่าน เช่น ตลาดสด สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองพิษณุโลก การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิษณุโลก ศาลากลางจังหวัดพิษณุโลก หรือแม้แต่สถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาที่เช่นกัน

อย่างไรก็ตามจังหวัดพิษณุโลกเป็นเมืองที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูง และสังคมเมืองก็เจริญขึ้นตามลำดับ ชุมชนบ้านเรือนแพจึงมีความสัมพันธ์อย่างเหนียวแน่นกับชุมชนเมือง ดังจะเห็นได้จากคำบอกเล่าของผู้อาวุโสหลายท่าน นอกจากนี้แล้วชุมชนบ้านเรือนแพในลำน้ำน่านยังมีอาชีพหาปลาและจากนั้นก็จะมีปลาที่นำไปตากแห้งแล้วจึงนำไปขายที่ตลาดสด ซึ่งตลาดที่นิยมนำปลาไปขายมากที่สุดเห็นจะเป็นตลาดกิตติกรและตลาดสถานีรถไฟเพราะการเดินทางสะดวก

ในด้านความสัมพันธ์ของชุมชนบ้านเรือนแพกับชุมชนเมืองในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาก็มิได้แตกต่างกันแต่อย่างใด กล่าวคือ วัดที่ชุมชนบ้านเรือนแพและชุมชนเมืองนิยมไปประกอบพิธีทางศาสนาในวันพระ ฟังเทศน์ฟังธรรม การทำบุญตักบาตร หรือประเพณีเกี่ยวกับชีวิต เช่น การตาย การบวช ส่วนใหญ่จะมีความหลากหลายในการเลือกวัด⁶ ก็ตามแต่กำลังศรัทธาเพื่อประกอบพิธีตามเทศกาลทางพระพุทธศาสนา และประกอบพิธีเกี่ยวกับชีวิต

แต่อย่างไรก็ตามทั้งชุมชนบ้านเรือนแพทั้งบนบกและชุมชนบ้านเรือนแพในลำน้ำน่าน และชุมชนเมือง ต่างก็มีศูนย์รวมแห่งความศรัทธาต่อหลวงพ่อบุญชวินราชอย่างเปี่ยมล้นทุกคร้วเรือนซึ่งท่านประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร (วัดใหญ่) และยังเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองจังหวัดพิษณุโลกมาช้านานอีกด้วย

⁶ วัดในที่นี้หมายถึง วัดกุหาสวรรค์ วัดธรรมจักร วัดนางพญา วัดใหม่อภัยราม วัดราชบูรณะ และวัดโพธิญาณ

การได้รับการศึกษาของชุมชนบ้านเรือนแพ

คนในชุมชนบ้านเรือนแพรุ่นเก่าส่วนใหญ่จะได้รับการศึกษาแค่สามารถอ่านออกเขียนได้ ซึ่งจากการศึกษาวิจัยเบื้องต้นของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2516) เมื่อปี พ.ศ.2516 พบว่า ประชากรในกลุ่มที่ทำการสำรวจทั้งหมด 974 คน มีผู้ได้รับการศึกษาจำนวน 679 คน และผู้ไม่ได้รับการศึกษามีถึง 295 คน และมีผู้ที่ไม่เคยเข้าโรงเรียนเลย 97 คน จะเห็นได้ว่าคนภายในชุมชนจะไม่เห็นความสำคัญกับการศึกษาเท่าไรหรืออาจเป็นเพราะต้องประกอบอาชีพแบบหาเช้ากินค่ำ การเข้ารับการศึกษาจึงต้องการเพียงแค่สามารถอ่านออกเขียนได้เท่านั้น คือจะเรียนจนจบแค่ชั้นประถมปีที่ 4 เท่านั้น แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไปจนมาสู่ยุคปัจจุบัน การศึกษาในระบบโรงเรียนชุมชนบ้านเรือนแพได้เล็งเห็นถึงความสำคัญต่อการเข้ารับการศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่างๆ มากขึ้นกว่าแต่ก่อนจึงทำให้หลายๆ ครอบครัวในชุมชนทั้งในลำน้ำน่านและชุมชนบนบก ได้พยายามที่จะส่งลูกหลานของตนเองเข้าโรงเรียน

เมื่อวิเคราะห์ดูแล้วอาจจะพบว่าในปัจจุบันทางภาครัฐได้เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนได้เรียนฟรี กอปรกับชุมชนบ้านเรือนแพซึ่งจัดได้ว่าเป็นชุมชนที่มีรายได้น้อย ได้มีโอกาสทัดเทียมกับคนอื่นที่จะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และนอกจากนี้จากการสัมภาษณ์คนในชุมชนบ้านเรือนแพที่อาศัยอยู่เพ่ลำน้ำน่านบางส่วนนั้น คำพูดต่างๆ ก็ได้เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาเช่นกัน เพราะได้ส่งลูกหลานเข้าเรียนโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองพิษณุโลก

ส่วนเหตุผลหลักของชุมชนบ้านเรือนแพที่ย้ายไปอยู่ ณ คลองโคกช้าง คือ การที่จังหวัดได้สัญญาว่าจะสร้างโรงเรียนหรือสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้กับชุมชนบ้านเรือนแพ ถ้าหากยอมย้ายไปอยู่ ณ ที่ที่จัดให้จากคำพูดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการได้รับการศึกษาก็เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของชุมชนชาวแพเช่นเดียวกับชุมชนเมืองพิษณุโลก

จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านของชุมชนบ้านเรือนแพ หมู่ 10 ที่อาศัยอยู่ที่คลองโคกช้างนั้น ผู้ใหญ่บ้านได้กล่าวว่า ส่วนใหญ่เด็ก ๆ ในชุมชนจะเข้าเรียนหนังสือเกือบทุกคนเพราะเรียนฟรี มีคนที่จบการศึกษาสูงสุดถึงปริญญาโทมี 1 คน ส่วนปริญญาตรีก็มีค่อนข้างเยอะ แต่หลังจากได้ทำงานก็มีเงินก็ย้ายออกไปซื้อบ้านอยู่ที่อื่น บางครั้งก็มารับพ่อแม่หรือคนในครอบครัวออกไปอยู่กับตน (สัมภาษณ์กัมพล ปานทอง: 21 ตุลาคม 2547) จะเห็นได้ว่าสิ่งที่พ่อแม่ในชุมชนบ้านเรือนแพทั้งบนบกและในลำน้ำน่านพยายามปลูกฝังให้ลูกหลาน นอกจากจะส่งเสริมให้เรียนหนังสือได้สูง ๆ แล้ว ยังดักเตือนในเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมให้กับทุกคนในครัวเรือน และยึดมั่นในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าอีกด้วย

วัฒนธรรมของชุมชนบ้านเรือนแพ

ชุมชนบ้านเรือนแพมีประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต คือ ประเพณีทำบุญกลางบ้าน และมีส่วนร่วมในประเพณีอื่น ๆ อีกด้วย ได้แก่ ประเพณีบุญแข่งเรือหรือการแข่งขันเรือยาว และประเพณีลอยกระทง ซึ่งโดยปกติแล้วคำว่า “เทศกาล” และ “งานประเพณี” เป็นคำที่ใช้ร่วมกันอยู่เสมอ แต่ในที่นี้จะเริ่มด้วยการให้คำนิยามของคำทั้งสองก่อน ซึ่งตามความหมายของคำว่า เทศกาล⁷ หมายถึง คราวสมัยที่กำหนดไว้เป็นประเพณี เพื่อทำบุญและการรื่นเริงในท้องถิ่น เช่น ตรุษสงกรานต์ เข้าพรรษา วันสารท เป็นต้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าคำว่า เทศกาล จะเน้นความหมายหนักไปตรงวัน เวลา และโอกาส ทางสังคมแต่ละสังคมกำหนดขึ้นเพื่อการเฉลิมฉลอง แต่สารานุกรมคอมพิวเตอร์ ได้ให้ความหมายคำว่า เทศกาล⁸ ไว้ว่า ผู้คนในแต่ละประเทศทั่วโลกล้วนมีเทศกาลและวันหยุดของตนเอง ในปีหนึ่ง ๆ จะมีช่วงที่เขาเฉลิมฉลองความสนุกสนาน รำลึกถึงโอกาสสำคัญทางศาสนา หลายประเทศได้ประกาศถึงเอาวันเหล่านั้นเป็นวันหยุดประจำปี ทั้งทางประเพณีและกฎหมายจะร่วมกันสร้างวันเหล่านั้นให้ประชาชนทั้งประเทศได้เฉลิมฉลองกัน ส่วนประเพณี⁹ อาจมีความหมายว่า ประเพณี คือ แบบแผนหรือกระสวนของพฤติกรรมที่สังคมกำหนดออกมาในรูปของประเพณี และบุคคลในสังคมสืบทอดกันมา และสังคมห้ามฝ่าฝืนในประเพณีนั้น ๆ หรือ ประเพณี¹⁰ หมายถึง นิสัยของสังคมชาวไทยซึ่งรับมรดกตกทอดกันมาแต่เก่าก่อน เรียกว่า ประเพณีเดิม หรือประเพณีปรัมปรา คือเป็นประเพณีสืบทอด ๆ กันมา ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Tradition”

อย่างไรก็ตามอาจจะเห็นได้ว่าการที่นักวิชาการพยายามที่จะอธิบายคำว่า “เทศกาล” และ “งานประเพณี” ซึ่งอาจมีมากมายหลายความหมายที่แตกต่างกันออกไป แต่สาระที่สำคัญที่ตรงกันก็คือ พฤติกรรมของมนุษย์ที่มีโอกาสร่วมทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเป็นข้อกำหนดที่ทางกลุ่มคน หรือสังคมนั้น ๆ ได้ปฏิบัติสืบทอดสืบทอดกันมา

⁷ พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานฉบับพ.ศ.2525 (2525)

⁸ อ่างโนสถานัน ไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2528)

⁹ พจนานุกรมสังคมวิทยา (1994)

¹⁰ เสฐียร โกเศศ (2505)

นอกจากนี้แล้วกิจกรรม เทศกาล งานประเพณีของแต่ละท้องถิ่นก็ย่อมแตกต่างกันไป แม้ว่าบางแห่งอาจเหมือนกัน หรือบางแห่งก็อาจมีพิธีกรรมที่แตกต่างกันไป เช่น ประเพณีการเกิด งานศพ งานแต่งงาน งานสงกรานต์ งานลอยกระทง รวมทั้งกิจกรรมงานสนุกสนานรื่นเริงอื่น ๆ อีกมากมาย แต่สำหรับชุมชนบ้านเรือนแพในลำน้ำน่าน จังหวัดพิษณุโลกนั้น ได้มีส่วนร่วมกับการประเพณีที่ได้รับการสืบทอดจากอดีตสู่ปัจจุบันที่เห็นเด่นชัดและถูกจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีนั้นคือ

เรือยาวประเพณีกีฬาชาวบ้าน

ชาวพิษณุโลกมีวิถีผูกพันอยู่กับสายน้ำน่าน มาตั้งแต่ครั้งสร้างเมืองรวมไปถึงลำน้ำยม ลำน้ำวังทองและลำน้ำแควน้อย เปรียบเสมือนสายโลหิตที่คอยหล่อเลี้ยงชาวพิษณุโลกให้คงความอุดมสมบูรณ์ มีบ้านเรือนแพเป็นที่อยู่อาศัย ผู้คนมีวิถีชีวิตอันเรียบง่ายสมถะอยู่กับสายน้ำและธรรมชาติจนเป็นเอกลักษณ์ประจำเมืองมาแต่โบราณกาล เรือ...จึงเป็นพาหนะสำคัญของชาวบ้าน ในการสัญจรติดต่อกันมาแต่อดีต และในกาลต่อมาได้เกิดวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมอันเป็นวิถีชีวิตก่อให้เกิดประเพณีทางน้ำอีกอย่างหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นกับชุมชนโบราณที่อาศัยอยู่ใกล้แหล่งน้ำอันเป็นกีฬาชาวบ้าน คือ การแข่งขันเรือยาวประเพณีอันยิ่งใหญ่เกรียงไกรในลำน้ำน่าน เมืองสองแคว

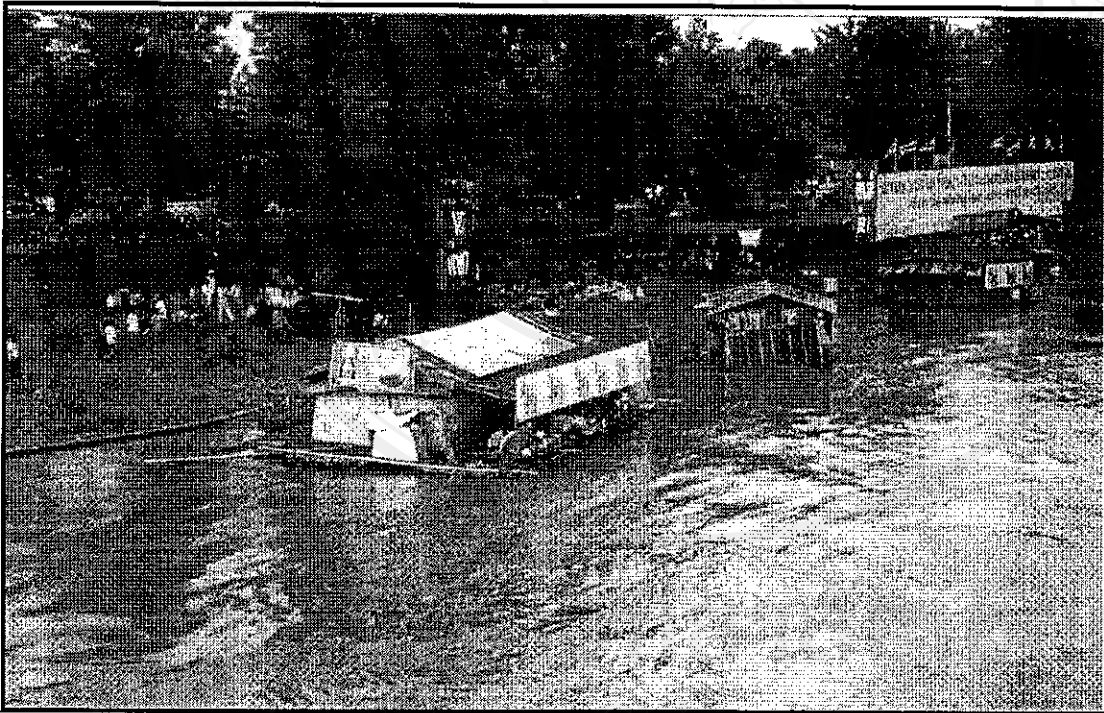
ตั้งแต่ในอดีตจวบจนปัจจุบัน บ้านท่าโรง¹¹ ตำบลวัดพริก อำเภอเมืองพิษณุโลก แต่ก่อนเป็นป่า มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่มากมายและจะลงกินน้ำตรงทำน้ำของหมู่บ้านนี้ ซึ่งชาวบ้านทุกครัวเรือนจะขุดเรือ (สร้างเรือ) ไว้เป็นยานพาหนะสำหรับใช้สัญจรติดต่อไปมาระหว่างหมู่บ้านและตัวเมืองพิษณุโลก ในทุก ๆ ปีหลังเทศกาลออกพรรษาชาวบ้านท่าโรงจะพร้อมใจกันตกแต่งเรือ เพื่อนำผ้าป่าและผ้าห่มไปถวายหลวงพ่อบุชชินราช พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองพิษณุโลกที่มีพุทธลักษณะงดงามมากเป็นหนึ่งในสยาม ณ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร หรือชาวบ้านเรียกว่า วัดใหญ่ ซึ่งได้รับพระราชทานสถาปนาฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก

สายน้ำน่าน สายน้ำประวัติดิศาสตร์ ตำนาน แห่งความศักดิ์สิทธิ์ สายน้ำน่าน หน้าวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารหรือวัดใหญ่จึงเป็นสายน้ำศักดิ์สิทธิ์ เพราะบริเวณจุดตัดดินอยู่บริเวณหน้าพระวิหารพระพุทธรชินราช เสมือนเป็นสักขีพยานแห่งความยุติธรรมของการแข่งขันให้กับทีมเรือต่าง ๆ ที่มาร่วมชิงชัยความเป็นจ้าวแห่งสายน้ำน่าน เมืองสองแคว อย่างแท้จริง

การแข่งขันเรือยาวประเพณีซึ่งด้วยพระราชทานจังหวัดพิษณุโลกประจำปี พ.ศ.2547 ได้วิวัฒนาการมาจากวิถีชีวิตอันดั้งเดิมของชาวบ้านที่ผูกพัน ดับสายน้ำ ธรรมชาติ ตลอดจน ศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็น ศาสนาประจำชาติเป็นพื้นฐานของศิลปวัฒนธรรมอันดั้งเดิมในวิถีชีวิต

¹¹ ชื่อหมู่บ้านโบราณริมฝั่งแม่น้ำน่านนิยมเรียกกันว่า "บ้านท่าลง" ต่อมาเพี้ยนเป็น "บ้านท่าโรง"

จนกลายเป็น “มรดกวัฒนธรรมแห่งสายน้ำ” ที่ขีดหน้าชูตาอันแสดงออกถึงความพร้อมเพียงของชาวพิษณุโลก อันเป็นการสนองต่อพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ที่ว่า “รู้จัก สามัคคี” ดังนั้นทางจังหวัดพิษณุโลกได้ร่วมกับ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารหรือวัดใหญ่ เทศบาลนครพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามพิษณุโลก มหาวิทยาลัยนเรศวร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคเหนือ เขต 3 ชมรมเรือยาวพิษณุโลก พ่อค้าและประชาชน ได้ร่วมกันจัดงานแข่งขันเรือยาวประเพณีชิงถ้วยพระราชทานประจำปี พ.ศ.2547 ขึ้นในระหว่างวันที่ 18-19 กันยายน 2547 ณ ลำน้ำน่าน บริเวณหน้าวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟู ส่งเสริม สืบทอด และรักษาประเพณีอันดีงามของไทยเราไว้ อีกทั้งเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดพิษณุโลก และส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศอีกด้วย (เทศบาลนครพิษณุโลก 2547: 8)

ภาพ 25 นักท่องเที่ยวนั่งชมการแข่งขันเรือยาวประจำปีในบ้านเรือนแพ

จากการเกิดประเพณีแข่งขันเรือยาวนั้นอาจกล่าวได้ว่า เป็นการรักษาและอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมแห่งสายน้ำ โดยเฉพาะการส่งเสริม รักษา และสืบทอด งานประติมากรรมที่เรียกได้ว่าเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านนั้น คือ การขุดเรือและการตกแต่งเรือ ทำให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริงเป็นศูนย์กลางของศิลปวัฒนธรรม โบราณ ประเพณีอันดีงามของชาวพิษณุโลก อย่างน้อยเป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่า โลกใบนี้มีเมื่อมีแพก็ย่อมมีชนะเป็นของคู่กันเสมอ สมกับคำกล่าวที่ว่า กีฬาย่อมมีแพ้มีชนะฉับใด การแข่งขันเรือยาวก็ย่อมมีแพ้มีชนะฉับนั้น หรือบางทีเปรียบเทียบกันว่า แข่งเรือแข่งพาย แข่งกันได้ แต่แข่งบุญแข่งวาสนา แข่งกันไม่ได้ ดังนั้นคำสอนของคนโบราณจึงแสดงให้เห็นว่า เป็นสัจธรรมของโลก

เมื่อใกล้ถึงงานการแข่งขันเรือยาวประเพณีของจังหวัดพิษณุโลกก็มีส่วนทำให้ชุมชนบ้านเรือนแพได้มีส่วนร่วมในประเพณีโบราณเช่นกันกล่าวคือ เมื่อใกล้ถึงฤดูเทศกาลชุมชนบ้านเรือนแพจะทราบข่าวการแข่งขันเรือยาวโดยการฟังจากรถแห่รอบเมืองและการประชาสัมพันธ์ของทางจังหวัด ต่อจากนั้นชาวเรือนแพก็จะเตรียมปิดกวาดเช็ดถูเรือนแพของตน สำหรับเปิดเป็นเวทีชมการแข่งขันเรือยาว ซึ่งมีคนในท้องถิ่นหรือต่างถิ่นจำนวนมากที่ได้มีโอกาสมาชมการแข่งขันเรือยาวประเพณีอย่างใกล้ชิดในบ้านเรือนแพ ซึ่งชาวแพจะเก็บค่าบริการคนละ 20 บาทต่อคน ต่อวัน เมื่омองดูแล้วราวกับว่าเป็นการเปิดใจเพื่อรับมิตรภาพจากคนภายนอก บ้านเรือนแพในลำน้ำน่านเป็นสถานที่อีกแห่งที่สามารถมองเห็นการแข่งขันเรือยาวได้อย่างใกล้ชิดและสนุกสนานที่สุด เพราะคนที่เข้ามาชมจะได้โอกาสสัมผัสกับสายน้ำน่าน สายน้ำที่ให้ความสุข ความสุข และมีมิตรภาพอันงดงามไปพร้อม ๆ กัน

นอกจากนี้แล้วในช่วงปี พ.ศ.2538 ชุมชนบ้านเรือนแพลำน้ำน่านยังมีส่วนร่วมด้วยประเพณีแข่งขันเรือยาว ได้แก่ การร่วมกันพายเรือขายของในลำน้ำน่าน อาทิเช่น ขายกาแพโบราณ ขายขนมไทย ฯลฯ อย่างน้อยการละเล่นของชุมชนชาวน้ำก็เป็นส่วนหนึ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว ส่งเสริมการท่องเที่ยว และเพิ่มสีสันให้งานประเพณีบุญแข่งเรือของจังหวัดพิษณุโลกอีกด้วย แต่ในปัจจุบันนี้การละเล่นหรือที่ชาวเรือนแพ เรียกว่า เกมสั้หมาเน่าลอยน้ำ¹² มิได้มีให้เห็นเป็นเวลาเกือบ 10 ปีแล้ว เพราะจากการที่ชุมชนบ้านเรือนแพ ได้ถูกย้ายออกจากลำน้ำน่าน อาจเป็นผลทำให้การละเล่นดังกล่าวก็ถูกย้ายออกจากลำน้ำเช่นกัน สิ่งที่หลงเหลืออยู่และยังคงมีคุณค่าอยู่คู่กับลำน้ำน่านแห่งนี้

¹² เป็นการละเล่น โบราณของชุมชนบ้านเรือนแพลำน้ำน่าน โดยผู้เล่นจะนุ่งผ้าขาวม้าแล้วลงว่ายน้ำในลำน้ำน่านพร้อมทั้งตีโป่ง หากผ้าขาวม้าของใครพองมากที่สุดจะได้รับเสียงปรบมือ ซึ่งเป็นที่สนุกสนานของเด็ก ๆ และคนในชุมชนที่ได้พบเห็น

ก็เหลือเพียงประเพณีบุญแข่งเรือ และประเพณีลอยกระทงเท่านั้นเอง จากคำบอกเล่าของผู้อาวุโสได้กล่าวถึงการละเล่นไว้ว่า

“ลุงเป็นคนต้นคิดเองแหละ พายเรือขายของ ช่วงนั้นชาวแพจะพายเรือขายของ ขายกาแฟ ขายขนมไทย เต็มลำน้ำหน้าวัดใหญ่ไปหมด มีคนมามุงดู มาซื้อของกิน มาดูแข่งเรือ มาดูหมาเฝ้า ลอยน้ำ พวกเราชาวแพก็สนุกสนานกันใหญ่ สนุกจริง ๆ เสียคายตอนนี้ไม่มีเสียแล้ว” (สัมภาษณ์ กัมพล ปานทอง: 21 ตุลาคม 2547)

“หมาเฝ้าลอยน้ำจะเล่นกันตอนบุญแข่งเรือ ชาวแพก็เอาผ้าขาวม้ามาตีโป่ง ตีโป่งอันใหญ่ๆ ลอยน้ำได้นานๆ บางคนลอยไปไกล ก็ตะโกนเรียกกันดังๆ โหวกเหวกกลางลำน้ำ คนยืนดูกันที่ข้าง หริ่ง” (สัมภาษณ์เจริญ หุสดี: 26 ตุลาคม 2547)

อย่างไรก็ตามการร่วมสืบสานงานประเพณีการแข่งขันเรือยาวของจังหวัดพิษณุโลก ได้ วัฒนาการมาจากวิถีชีวิตอันดีงามของชุมชนชาวบ้านท้องถิ่น ที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติและลำน้ำ น่าน และความเคารพที่มีต่อหลวงพ่อบุทธชินราชศูนย์รวมจิตใจของชุมชนชาวแพ จนสืบสานเป็น วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเมืองพิษณุโลก เป็นสิ่งที่เชิดชูชื่อเสียงของเมือง และแสดงออกถึง ความพร้อมเพรียง การมีส่วนร่วมของทุกชุมชนอีกด้วย

ประเพณีทำบุญกลางบ้าน¹³

ชุมชนบ้านเรือนแพในลำน้ำน่าน อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก มีการทำบุญกลางบ้านอาจ เรียกได้ว่าเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมานาน ต่างก็เป็นที่ทราบกันดีของชุมชนบ้านเรือนแพ เพราะว่าการร่วมกันทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ชาวบ้านในชุมชนจะให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดีตาม นิสัยของคนไทย ซึ่งมีจิตใจที่งดงาม งานทำบุญกลางบ้านจะเริ่มขึ้นในช่วงเดือนมกราคมของทุกปี ซึ่งจะจัดกันบน “หริ่ง” หรือจัดบริเวณหน้าศาลากลางจังหวัด สาเหตุที่ไม่สามารถจัดบนแพได้นั้นก็ เพราะที่แพไม่สามารถรับน้ำหนักของคนได้มากนัก หากมีคนมากเกินไปแพจะรับไหว แพอาจจม

¹³ เป็นงานประเพณีที่ชุมชนบ้านเรือนแพได้ร่วมกันสืบสานกันมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ซึ่งกิจกรรมที่ทำ ร่วมกัน ได้แก่ การทำบุญ ฟังพระ และเรือนแพแต่ละหลังจะนำอาหารคาวหวาน โดยคนในชุมชนจะ นำข้าว 1 หม้อ และแกง 1 หม้อ หรือนำอาหารตามแต่กำลังของตนมารวมกัน เพื่อถวายเพลพระภิกษุ สงฆ์ หลังจากนั้นก็จะร่วมกันรับประทานอาหารและถือโอกาสประชุมคนในชุมชนด้วย

หรือเกิดความเสียได้ ดังนั้นจึงนิยมจัดงานบนบกแทน ส่วนสาเหตุที่เกิดประเพณีทำบุญกลางบ้าน เนื่องจากต้องการให้ชุมชนบ้านเรือนแพมีความรู้สึกสามัคคีกันในหมู่คณะ งานประเพณีทำบุญกลางบ้านจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ต่อเนื่องกันมาหลายสิบปี ก็น่าจะเป็นไปได้ และในปี พ.ศ.2548 ที่ใกล้จะถึงนี้ประเพณีทำบุญกลางบ้านจะถูกจัดขึ้น ณ บริเวณลานกีฬาของชุมชนบ้านเรือนแพบนบก คลองโคกช้าง หมู่ 10 ตำบลอรัญญิก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเปลี่ยนมาจัดในช่วงเดือนต้น เมษายนแทน ส่วนเหตุผลที่จัด ณ ลานกีฬาเนื่องจากชาวแพส่วนใหญ่ได้ย้ายมาอยู่ ณ ที่แห่งนี้เกือบหมด จึงง่ายแก่การรวมกลุ่มและประกอบพิธีทางศาสนา รวมไปถึงการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนต่อไป (สัมภาษณ์กัมพล ปานทอง: 21 ตุลาคม 2547) ส่วนชุมชนบ้านเรือนแพในลำน้ำนั้นไม่ทราบแน่ชัดว่าจะมาร่วมงานบุญกันหรือไม่ หรือว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับชุมชนบ้านเรือนแพทั้งสองแห่งกำลังบอกถึงความแตกแยก ซึ่งเป็นผลมาจากการกระทำที่เรียกว่า “ผลงานของคนบางกลุ่ม” ที่ได้พรากความสัมพันธ์ที่เคยผ่านร้อนผ่านหนาวมาด้วยกัน การต่อสู้เพื่อความอยู่รอด ความเอื้ออาทร ความมีน้ำใจ ตลอดจนความสามัคคีที่เคยมีมาตั้งแต่อดีตออกจากกันโดยสิ้นเชิง

ประเพณีลอยกระทง¹⁴

“วันเพ็ญเดือนสิบสอง น้ำก็นองเต็มตลิ่ง...” ชุมชนบ้านเรือนแพลำน้ำน่าน อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเพณีลอยกระทง เช่นเดียวกับชุมชนอื่น ๆ งานประเพณีลอยกระทง เป็นประเพณีที่มีความเก่าแก่ บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ความเป็นไทยทำให้เราสามารถทราบได้ว่าคนไทยสมัยก่อนมีความชำนาญทางด้านงานศิลป์มากหากดูจากการประดิษฐ์กระทง ชุมชนบ้านเรือนแพลำน้ำน่านก็มีความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อลำน้ำน่าน ในทุกปี ๆ ทุกคนในชุมชนก็พร้อมที่จะบูชาพระแม่คงคา หรือเป็นการขอบคุณที่ให้ที่พักพิงที่อยู่อาศัย โดยทุกสิ่งทุกอย่างล้วนบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ของผู้คนในลำน้ำที่มีชีวิตผูกพันอยู่กับสายน้ำ ในช่วงเทศกาลงานลอยกระทงของทุกปีชุมชนบ้านเรือนแพลำน้ำน่านจะทำกิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มทำความสะอาดบ้านเรือนให้สะอาด บางแพก็จะร่วมกันทำกระทงไว้ลอย และบางครอบครัวที่มีฝีมือก็จะทำกระทงขาย เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับตนเอง อย่างภรรยาของสูงเจริญ ผุสดี จะทำกระทงใบตองขายเป็นประจำทุกปี แล้วสถานที่ขายกระทงก็ตรงแงหรือบนตลิ่งหน้าบ้านของตนเอง

¹⁴ เป็นประเพณีที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถนำวิถีชีวิตมาประยุกต์เข้ากับพระพุทธศาสนาและความเชื่อ โดยการนำวัสดุมาผสมผสานกันทำเป็นกระทง เพื่อสำหรับการบูชาแม่น้ำ หรือเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเคารพที่มีต่อสายน้ำที่มีพระคุณ และได้กระทำสืบต่อกันมานานแสนนาน

เพราะบนตลิ่งหน้าบ้านเรือนแพของลุงเจริญติดกับย่านการค้า และมักจะมีคนพลุกพล่านมากมายเต็มหน้าตลิ่งไปหมด

ในอดีตชุมชนบ้านเรือนแพนิยมที่จะไปลอยกระทงกันบริเวณหน้าวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร (วัดใหญ่) เป็นประจำทุกปี หรือชาวเรือนแพบางหลังไม่สะดวกเดินทางไปลอยที่หน้าวัดก็มักจะลอยกระทงตรงชานเรือนแพของตนเอง นอกจากนี้แล้วคนในชุมชนบ้านเรือนแพต่างก็มีความเชื่อเกี่ยวกับกระทงที่ลอยมาติดที่หัวแพว่า ห้ามจับกระทงเหล่านั้นเด็ดขาด หากว่ากระทงติดอยู่ที่แพก็ให้นำไม้เขี่ยเพื่อให้กระทงลอยออกไป เพราะเป็นความเชื่อของรุ่นปู่ย่าที่เล่าต่อ ๆ กันมาว่า คนที่ลอยกระทงจะอธิษฐานแต่สิ่งที่ดี ๆ ให้กับตนเอง และจะอธิษฐานสิ่งที่ไม่ดีใส่มาพร้อมกับกระทงฝากแม่น้ำให้ลอยไป (สมใจ วงษ์สุวรรณ, 2547: 10) หรือหากคิดอีกแง่หนึ่งอาจเพราะเกรงว่าเมื่อกระทงลอยมาใกล้แพมากเกินไปอาจเกิดไฟไหม้แพของตนได้ เพราะในกระทงจะต้องจุดทั้งธูปและเทียน อีกประการหนึ่งคืออาจเพราะความเป็นห่วงลูกหลานที่ชอบจับกระทงที่ลอยมาติดแพจึงห้ามไม่ให้เล่นกระทงเพราะกลัวจะพลัดตกน้ำได้ กอปรกับน้ำในช่วงเดือนเพ็ญน้ำจะมากกว่าในเดือนอื่น ๆ นอกจากนี้กระแสน้ำในลำน้ำ่านจะไหลเร็วและแรงอีกด้วย

3.8 สรุป

ชุมชนบ้านเรือนแพลำน้ำ่าน อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เป็นชุมชนโบราณเกิดขึ้นในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้ค้นพบหลักฐานว่า ชุมชนโบราณลอยน้ำแห่งนี้มีขึ้น ตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นต้นมา รวมระยะเวลากว่า 160 ปี เพราะแม่น้ำเป็นที่นิยมตั้งถิ่นฐานของประชาชน เป็นแหล่งค้าขาย เป็นชุมทางการคมนาคมทางน้ำโดยเฉพาะ ที่สำคัญชุมชนบ้านเรือนแพลำน้ำ่านเมืองพิษณุโลก เป็นชุมชนที่มีส่วนร่วมในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของเมืองพิษณุโลกด้วย ดังจะเห็นได้ว่า เมืองพิษณุโลกในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์นั้น เป็นหัวเมืองฝ่ายเหนือในกลุ่มแม่น้ำ่านที่มีความสำคัญ เพราะเป็นเมืองศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งและการค้าขาย โดยมีจดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เรื่องการแต่งตั้งนายอากรตลาดในเขตหัวเมืองฝ่ายเหนือเป็นหลักฐานอ้างอิง ซึ่งจะเกี่ยวกับร้านค้าลอยน้ำที่เมืองพิษณุโลกทั้งสิ้น

จากหลักฐานพบว่า เมืองพิษณุโลกมีเรือนแพประกอบกิจกรรมการค้าทางน้ำ โดยมีเรือนแพเทียบท่าเป็นเมืองค้าขายสินค้า นอกจากนี้แล้วชุมชนบ้านเรือนแพยังเป็นแหล่งค้าขาย และได้กลายมาเป็นชุมชนที่เป็นแหล่งที่พักอาศัยของพ่อค้า และข้าราชการ ครั้นต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการคมนาคมทางน้ำ และมานิยมใช้การคมนาคมทางบกมากขึ้น มีการสร้างถนนและทางรถไฟสายเหนือจากกรุงเทพฯ ฯ ถึงเชียงใหม่ เมื่อประมาณปี พ.ศ.2450 อันเป็นเหตุให้การค้าขายย้ายมาอยู่ในชุมชนเมืองมากขึ้น ก็ทำให้ชุมชนลอยน้ำเหล่านี้ได้ลดบทบาทลงอย่างเห็นได้ชัด

อย่างไรก็ตามบ้านเรือนแพหรือบ้านลอยน้ำของไทยนั้น นอกจากจะเป็นสิ่งปลูกสร้างที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัย และประกอบอาชีพของผู้คน ตามสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมในอดีตแล้ว ยังมีรูปแบบและลักษณะที่งดงามเฉพาะตน ที่ต่างไปจากบ้านเรือนของคนไทยโดยทั่วไป ซึ่งเป็นบ้านเรือนแพที่มีรูปแบบคล้ายคลึงเรือไทย หรือบ้านเรือนบนบก เพียงแต่ไม่มีเสาและตั้งอยู่บนแพไม้ไผ่ที่เรียกว่า แพลูกบวบ ลอยอยู่ในน้ำ

ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐาน หรือการจอดพำนักอาศัยของชุมชนบ้านเรือนแพลำน้ำนั้น มีเหตุผลที่จอดบ้านเรือนแพตั้งแต่บริเวณหน้า โรงเรียนเฉลิมขวัญสตรีลงไปจนถึงเชิงสะพานเอกาทศรถ เพราะเป็นที่ที่อาศัยบ้านเรือนแพแถบนี้ได้ประกอบอาชีพค้าขาย และเป็นบริเวณที่ติดกับย่านธุรกิจค้าขาย ใกล้ท่าเรือ และใกล้สถานที่ราชการ

ในด้านอาชีพและรายได้ชุมชนบ้านเรือนแพลำน้ำนั้นในอดีตมีอาชีพและรายได้ จากการประกอบอาชีพรับจ้าง อาชีพทำประมง อาชีพค้าขาย และบางครั้งครบครันมีโอกาสที่ได้รับราชการ แต่ในปัจจุบันชุมชนบ้านเรือนแพในลำน้ำนั้นบางส่วนได้ย้ายครอบครัวมาอยู่บนบกแทน และสภาพวิถีชีวิตได้เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งรายได้จากการประกอบอาชีพส่วนใหญ่คนในชุมชนบ้านเรือนแพบนบกจะทำงานรับจ้างเป็นกรรมกรก่อสร้าง ขายของในตลาด รับจ้างซักรีด และสมาชิกในบางครอบครัวทำงานบริษัทเอกชนในตัวเมือง

ในด้านความสัมพันธ์ของชุมชนบ้านเรือนแพกับชุมชนเมืองต่างมีความสัมพันธ์ที่ดีให้แก่กันและกัน ซึ่งหากเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาก็มิได้แตกต่างกันแต่อย่างใด ชุมชนบ้านเรือนแพและชุมชนเมืองนิยมไปประกอบพิธีทางศาสนาในวันพระหรือประเพณีเกี่ยวกับชีวิตตามปกติ ส่วนในด้านการแข่งขันมาตั้งแต่อดีต คือ ประเพณีทำบุญกลางบ้าน และเข้าไปมีส่วนร่วมในประเพณีบุญแข่งเรือหรือการแข่งขันเรือยาว ประเพณีลอยกระทง ตลอดจนการเล่นอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนด้วย

ในด้านการศึกษาในอดีตคนภายในชุมชนบ้านเรือนแพลำน้ำนั้นจะไม่เห็นความสำคัญกับการศึกษาเท่าไรหรืออาจเป็นเพราะต้องประกอบอาชีพแบบหาเช้ากินค่ำ การเข้ารับการศึกษาจึงต้องการเพียงแต่สามารถอ่านออกเขียนได้เท่านั้น แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไปจนมาสู่ยุคปัจจุบัน ได้เน้นการศึกษาในระบบโรงเรียน จึงส่งผลทำให้ชุมชนบ้านเรือนแพลำน้ำนั้นและชุมชนบ้านเรือนแพบนบกได้เล็งเห็นถึงความสำคัญต่อการเข้ารับการศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ มากขึ้น และทำให้หลาย ๆ ครอบครัวในชุมชนทั้งในลำน้ำนั้นและชุมชนบนบกได้พยายามที่จะส่งลูกหลานของตนเองเข้าโรงเรียนมากขึ้นเช่นกัน

ในด้านความผูกพันกับลำน้ำนั้น ชาวแพที่อยู่อาศัยบ้านเรือนแพมาเป็นเวลานาน จะเกิดความเคยชินกับสภาพความเป็นอยู่ที่แอบอิงกับธรรมชาติของลำน้ำ และผูกพันกับบ้านเรือนแพมา

เป็นเวลานาน แม้ว่าบางครั้งในช่วงฤดูน้ำหลากที่มีกระแสน้ำพัดพาอย่างรวดเร็วและท่วมทั้งสองฟากฝั่งตลิ่งคูน้ำกัวลัวและเกรงว่าจะพัดพาเอาบ้านเรือนแพล่องลอยไปพร้อมกับกระแสน้ำ แต่ชาวเรือนแพจึงต้องผูกแพกับเสาหลักหรือต้นไม้และใช้ไม้ไผ่ค้ำยันบ้านเรือนแพกับตลิ่งอย่างระมัดระวังจนเกิดความมั่นใจ และสามารถใช้ชีวิตที่ปรับสภาพความเป็นอยู่จนกลมกลืนกับธรรมชาติของลำน้ำได้

ในด้านภูมิปัญญาการเปลี่ยนลูกบวบแพและการหมุนแพ ชุมชนชาวแพต้องดูแลรักษาซ่อมแซมลูกบวบแพ และรักษาสภาพบ้านเรือนแพของตนไม่ให้จมน้ำ ชาวเรือนแพจะต้องสังเกตการขึ้นลงของระดับน้ำตลอดเวลา ชาวเรือนแพจะต้องมีความระวังระไวต่อเสียงลั่นของไม้ไผ่ที่เป็นสัญญาณว่า ลูกบวบแพกำลังจะเกยตื้นหรือเสียงร้องเตือนกันและกัน โดยจะส่งกันมาเป็นทอด ๆ

ในด้านภูมิปัญญาการหาปลาของชาวบ้านเรือนแพจะใช้เรือผีหลอกและอุปกรณ์หาปลาแบบต่าง ๆ ส่วนอาชีพหาปลาซึ่งเป็นอาชีพที่นิยมกันมากในอดีต สาเหตุเพราะแม่น้ำน่านจะมีปลาชุกชุมและอุดมสมบูรณ์ จากคำบอกเล่าของผู้อาวุโสในชุมชนบ้านเรือนแพกล่าวเกี่ยวกับภูมิปัญญาในการหาปลาว่า ปลาจะตัวใหญ่ มีเนื้อแน่น เนื้อเยื่อ เนื้ออร่อย เพราะน้ำปลาจะแข็งแรง เนื่องจากปลาพวกนี้ต้องว่ายน้ำเก่งจึงจะทนต่อกระแสน้ำน่านได้ แต่พอเมืองเจริญขึ้นชาวแพก็เลิกทำประมงเนื่องจากสภาพของลำน้ำได้เปลี่ยนไป ดังนั้นชาวแพจึงไปซื้อปลาสดจากที่อื่นมาตาก แล้วนำปลาแดดเดียวที่ได้ไปขายที่ตลาดแทน นอกจากนี้แล้วชุมชนบ้านเรือนแพลำน้ำน่านก็มีความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อลำน้ำน่านในทุกปี ๆ ทุกคนในชุมชนก็พร้อมที่จะบูชาพระแม่คงคาหรือเป็นการขอบคุณที่ให้ที่พักพิงที่อยู่อาศัย โดยทุกสิ่งทุกอย่างล้วนบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ของผู้คนในลำน้ำที่มีชีวิตผูกพันอยู่กับสายน้ำ โดยดูได้จากภูมิปัญญาการประดิษฐ์กระทง เพื่อใช้ในงานประเพณีลอยกระทง

ในด้านการท่องเที่ยวก่อนปี พ.ศ.2538 ที่ผ่านมา ยังสามารถพบเห็นชุมชนบ้านเรือนแพลำน้ำน่านยังมีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวประเพณีแข่งขันเรือยาว โดยการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อขายเรือขายของในลำน้ำน่าน อาทิเช่น ขายกาแฟโบราณ ขายขนมไทย ฯลฯ และยังมีการเล่นเกมส์โบราณหมาเฝ้าลอยน้ำของชุมชนชาวแพ ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว ส่งเสริมการท่องเที่ยว และเพิ่มสีสันให้งานประเพณีบุญแข่งเรือของจังหวัดพิษณุโลกอีกด้วย แต่ในปัจจุบันนี้การเล่นหลังจากที่ชาวแพส่วนใหญ่ได้ถูกย้ายออกจากลำน้ำน่านก็มิได้มีให้เห็นเป็นเวลาเกือบ 10 ปีแล้ว ซึ่งการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว มีประเด็นที่น่าสนใจ ได้แก่ การที่ชาวแพได้เปิดบ้านเรือนแพให้กับนักท่องเที่ยวได้เข้าชมบ้าน ได้ถ่ายรูปบ้านเรือนแพ การนำนักท่องเที่ยวนั่งเรือเพื่อชมธรรมชาติสองฝั่งลำน้ำน่าน และการเตรียมปิดกวาดเซ็ดคูเรือนแพของตน สำหรับเปิดเป็นเวทีชมการแข่งขันเรือยาว โดยให้คนในท้องถิ่นหรือนักท่องเที่ยวจากต่างถิ่นได้มีโอกาสมานั่งชมการแข่งขันเรือยาวประเพณีอย่างใกล้ชิดในบ้านเรือนแพ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ต่างเป็นการกระทำ

ที่เป็นส่วนเติมเต็มให้กับการท่องเที่ยว และชุมชนบ้านเรือนแพได้เป็นที่รู้จักในฐานะที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งซึ่งมีความน่าสนใจ และยังเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เพิ่มขึ้นอีกด้วย

จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนบ้านเรือนแพของเมืองพิษณุโลกนั้น ก็ยังคงมีบ้านเรือนแพบางส่วนปรากฏให้เห็นอยู่บ้าง แต่อย่างไรก็ตามชุมชนบ้านเรือนแพก็ยังคงมีความงดงามอยู่ไม่เสื่อมคลาย ชุมชนเรือนแพลำน้ำน่านยังคงเป็นชุมชนที่เปี่ยมล้นด้วยคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่ยังคงหลงเหลืออยู่บ้าง เพื่อให้อนุรักษ์ไว้สำหรับการท่องเที่ยวต่อไปในอนาคตคงจะดูได้จากรายละเอียดในบริบทของการท่องเที่ยวต่อไป

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved